

شورا

عدد ۴ * سنه ۱۹۱۲

مصرى رضاء الدين بن فضل الدين =
ناشرى م. شاکر م. ذاکر رامیفلر

مندرجه سی :

- « الله » و « علم » .
عرب لغتی و آنک عالمی .
قرآن ترجمه سی .
سید شریف احمد جهانشین .
آخوندجان اسکندری .
کافیہ و ملا جامی کتابی .
حقنہ .
عالمجان الادریسی .
فنی اوقو . « آتش سگو »
علی رفیقی .
عرب یازوسینک تاریخی
ص . بیکبولاطی .
تورک یوردی و تورک
درنگی .
محمد علیہ السلام نک
ولادت سنہ سی .
محمد صابر ابراهیم الانوری .
استیضاح
شاکر مصطفی .
تربیه و تعلیم :
« یازو اویراتوچیلر اوچون
یول باشچی » - حسن علی .
« ابتدائی مکتبلرہ اوفو »
- یوسف شرقی .
اشعار :
مین و محیطم .
ایداشمہ ، آلتایغہ ، نیندی
بند، لر؟ ، آنا آوزندن چقغان
سوزلر و آچاق دن بر لوحہ .
مراسلہ و مخابرہ :
فازان ایش و یگانوین، بورغ دن .
تقریض : عبدالوی باوشفی ،
ایشانلرغہ خطاب ، دنیا م
قویون دفتری .
حکایہ : « آچلق حقنہ ، حمیدلله
آبزی آغزندن »
صابر عبدالمنفی .
لطائف .

قايوسى تيووشايمرهك

بو يىلغى معتبر «شورا» مجوعه سىنىڭ ۲۳ نچى عددينىڭ شىندە تورك اوغلو оболочка نى «قاب» دىمىونچە «قابچاق» دىمىكى تىلەرنىڭ ظرافتى حرمتتە اوتتەدر. بىز ايسە شونى تىلەرنىڭ فصاحتى حرمتتە «طش» دىمىكى اوتتور ايدىك. كاغد طش، قاطرغە طش دىمىك تىلەردە شايع اولغان كىمى معنا ياغىدىن هم كىلىشىمىز. زىرا «قاب» و «قابچاق» لار مظر و فلەرنىن آيرىلۇپ دە پورتولەلەر، كىتابلارنىڭ طشلارنى آيرىلۇپ يورتىمىلەر و شونلەردىن اچىنە كىتاب قوبار اچقون سىتسى كىكاردن تىگىلگان بوقچەغە «قاب» دىنلەدر. طش، هر وقت كىتابنىڭ طشىندە (خارجىندە) تورغانلقتىن «طش» آنالمى لغتەرنىڭ فصاحتىندىر. كىتاب طشلاوچىغە كىتابمى طشلارغە بىرگان ايدىم، آلورغە بارسام يامان طش قوبىغان ايكان دە قايتاندىن ياخشى طش قوبارغە فالدرىپ قايتىم دىنلەدر. توركى لغتتە كوكل قوبوچىلاردىن بوگا التفاتلارنىنى امدى ايتوب: نوغاي اوغلى.

شورا: «طش» سوزى، معروف و مألوف هم دە استعمالى كوب ايدىكىندە شىبە يوق. شونىڭلە برابر «قاب» سوزى دە بتونلاي خلاف اولماسە كرك. «لغت چىقماي» صاحى «قاب» كىلمە سىنى: «ظرف، غلاف، محفظه، جلد لفافه...» دىە تفسىر ايتەش «قاموس توركى» دە دە: «ساعت قابى، پچاق قابى، مکتوب قابى، كىتاب قابى» دىدىكىدىن صوڭ «وهر نوع واسطه حفظ و نقل» دىە عام بىر عبارت ايله تىرجمە ايدىلمىشدر. «شورا» نىڭ طشىندە اولان كاغد خواه طش و خواه قاب دىە تىبىر ايدىلسون، صوگرە ألمق قىدى ايله موقت قوبىلەقدەدر.

ياشى سالتمىش مسلمان قىرەسى.

۱۹۰۵ نچى يىللار دە خىلەر بىر آزلقتىن زارلاندىقلىرى سببىلى حكومت، خلقغە فائىدەلى زاقونلار تىزىدى. بىرسىزەرگە بىر، ياڭا بىرگە كوچوچىلارگە، هم بىر صانتوب آلوچىلارغە ياردىم بىرىلەچكى مامورلار آرقىلى هر آولغە بىلدىلدى. لىكن بىزنىڭ خلق اول زاقونلاردىن فائىدەلىمەدى. چونكى كوبىسى اوبانماغان ايدى. اوبانغانلار دە نىچوندر؟ «توغان اوسكان بىردىن آبرىلۇپ آداشوب اولەر عالم يوق!» دىدىلەر. آنلر كوچودىن فائىدە كوتىمادىلەر، بانقە بورچلارنى تولى تولى اشدىن چىقارمىز دىب قورقدىلەر. لىكن بونلر ياڭلىدىلەر؛ كوچوچىلار اوڭدىلەر. موڭا اوزمىزگە بىر واقىغەنى

مثال ايتوب كورستمىز: بايارلار بىر صانتوبى اعلان ايتىپ، منزلە اوبازى «بار صوبابى» ژولسى «قرباق پالغواي» قىرەسىنىڭ جىانگىر آدى كىشى، بوگولمە اوبازى بىر خواجە لىرنىن «لوتىگىنا» فامىلىلەلى مار جەنىڭ ۱۰۵۷ دىسانىنە بىر ايللى ايكى يىلە تولەپ بىتور شرطى ايله ۷۰ صومدىن آدى بىزنىڭ يوز ايللى دىسانىنەسى اىگونلەك، فالغانى قالون اورمان ايدى. جىانگىر افندى اوزىنە ايدىلەر. جىوب ۱۹۰۵ نچى يىلنى كوز كوفى شول بىرگە باروب سالاش باصاب اوطوردى. «بو ايدى اوز بىر موز اولور، اوز اورماننى بولوب قالور، بالالارمىز بىرگە خىر دعا قىلورلار» دىدى. آڭا اوز اورماندە غى صارى يافراقلار آلتون توسلى، اوز يىرنەگى قارلار كىموش توسلى، صولرى زمزم توسلى بولوب كورندى. كىڭ اورمانغە قاراب: «بونى اشگە كرتورگە كوب خىدمت كىرەك، شولاي اولسە دە الله ياردىم وىرسە بىز آنى بولدىرمىز!» دىدى.

۱۹۰۶ نچى يىلنى شونىدە باروب اىگون چەچىدىلەر، اورمانلار بىن كىسوب اوبىلر صالا باشلادىلەر. ايدىنى آنلارنىڭ آنە اشلى باشلاغانلار بىنە بىنچى يىل. حاضر آنە، گورلەب تورا تورغان قىرق يورتلى بىر مسلمان آولى بولدى. اوز اورمانلاردىن بوراب زور زور يورتلار، مدرسه، مسجد صالدىلەر، مسجدلارنى بوكونلار دە تمام بولا. زمانە حالدىن هم علوم شرعىدەن خىر دار بىر كىمەسەنى امام تىبىن قىلدىلەر. شونىڭ اچقون موندە تىبىلى بىر مكنىڭ دوامى امدى ايتولە. بو يىل بتون تىرە ياقىدە اىگون بولماسە دە موندە اىگون فوتوروب اوڭدى، بىزنىڭ افراط بىخىلغىدىن ۵ - ۶ يىلدىن بىرلى بونلار دە بولغان اىگوننى ايتوب بىتورلك توڭل، شونىڭ اچقون بونلار دە ايسكى اىگون كوب، كىبانلارنى اندىلار بىنە صىمى، بتون اطراف اچلقتىن جفا چىكىكاندە بونلار، آنبارلارندە غى اىگوننى راحىلە نوب آشاب پانالار. اورمانلاردىن، ئوبىلر صالدرىپ، تاقىنا ياردىپ، كومر ياندىرۇپ، قاين تىزىلدىن دىگت چىقار توب بتون تىرە ياقىدە صانتوب تورالار. اوزلارنى هىچ نرسەگە محتاج توڭل، اوزلاردىن صوراساڭ هر نرسە تابولا. منە بو اولدىڭ اسمى، باشلاب يورۇچىگە نىسبەتەن، «جىانگىر» روسچە «Зиган-гирской Общества» آنالار.

بىن اولداشلىرم حرمتىنە بو ياڭى مسلمان قىرەسىنىڭ تارىخىن صاقلار اچقون، هم بتون قىرداشلىرىمە بىخىشى بىرلەرگە كوچونىڭ فائىدەسىن كورساتار اچقون بىر مثال ايتوب يازدىم.

«بەركەت» لى حىبب اسعافى.

۱۵ فيورال ۱۹۱۲ سنه

ربيع الاول ۱۰ سنه ۱۳۳۰

مقاله لر :

« الله » و « علم » (*)

(سير شريفه دن بر درس)

عقل کاملگی، طبیعت معتدلگی، یاخشی و فضیلتلی اشلرگه، دائما محبت ایدوب طورمقی، خلقی گوزل اولمقی کبی حاللرنڭ هر بری وحی ایله مشرف اولور و پیغمبرلک قبول ایدر ایچون حاضرلک ایدی. پیغمبرمز حضرتلری بوزوق اشلرگه رضا اولماز، دنی ورزیل شیلرگه یاقین یورماز، بتون خلقی تریلرگه عبادت ایتمکده اولان شهرده طوردیغی حالده آنلرغه کورده صالحاز حتی تریلرنڭ اسملرینی ایشدرگه تحمل قیلماز ایدی. بحیرا اسملی راهب: لات وعزی ایله آند ایتدیکنده افندمز حضرتلری: «لات وعزی اسمی ایله زنهار بندن بر شی صورماکز، بنم فاشمده آنلرنڭ اسملر-ندن منفور بر شی یوقدر، دیمشدر.

مکه خلقی، گرچه الله نڭ وارلغنی بیلسه لده و آنی بر کوکنی و آنلرده اولانلرنی یاراتوچی، دبه اعتقاد ایتسه لده، درست عقللرینی بر طرف غه ناشلاب کچن املرگه تقلید ایتمشلر آنلر کبی اوز فاشلرنده ایزگی حساب ایدلمش کیمسه لرنی الله ایله یکی آرالرینه واسطه بیلمشلر، آنلرنی اوزلرینه شفیع اعتقاد قیلمشلر ایدی. شونلرنڭ صورتلرینی کوز اوکلرنده طوتوب عبادت قیلورلر، ایزگی لرنی و آنلرنڭ صورتلرینی تعظیم ایتمک سببندن الله تعالانڭ رضالغی نابلور، دبه فکر ایدرلر ایدی. عموما عرب خلقتنه بوزوقلغی شائع اولوب فساد اخلاق تمام حکم سورر ایدی. فخرالانبیا و شفیع روز جزا افندمز حضرتلری عربلرنڭ اوشبو کبی عمللرینی مکروه کورر و اوز اوزینه: «کاشکی قومنی اوشبو بوزوقلقدن صافلارغه وهدایت که کوندررگه

فخر کائنات افندمز حضرتلرینه قرق یاش تمام اولد-یغی وقت، وحی ایله مشرف اوله چق و آدم بالالرنی ه-ایت که دعوت ایله تکلیف ایدله چگی زمان ایدی. انسالرنڭ بدنلری، علم و استعدادلری، فهم و ادرا-کلری عادتده قرق یاشلرنده کمالات که ایرشور، بو حال تجربه لر ایله معلوم اولمشدر.

الله تعالانڭ عنایتی، پیغمبرمز حضرتلرینی اوشبو مبارک بر کون ایچون حاضرلر و الوغ بر خدمتنی یرینه کتوررگه مقتدر اولورلوق روشده تربیه ایدر ایدی.

الله تعالی عادتده خلقلرغه کیسا کدن پیغمبرلر یارماز، بلکه پیغمبر یارمازندن ایلك، پیغمبرنی قبول ایدرلک و سوزلرینی آکلارلق اولسونلر ایچون ذهنلرینی، عقل و فکرلرینی شوکا حاضرلر. اوشنداق پیغمبرلرنڭ اوزلرینه ده کیسا کدن پیغمبرلک کماز. بلکه پیغمبر اوله چق کیمسه نی الله تعالی ایلك اوشبو خدمت ایچون حاضرلر، وحینی قبول ایدرلک، فرشته نی کوررگه طاقت کتوررلک، پیغمبرلک مشقتلرینی یوکلارلک حاللرگه کتورر.

رسول اکرم افندمز حضرتلرنده اولان بدن سلامتگی،

(*) بو مقاله نڭ روحی «المغربی» حضرتلرنڭ «الهدایه» مجله سنده نشر ایتمش اولان بر بندندن آلدی. ایکنجی درس کیله چک سنه ربیع الاولنده یازلسه کرک، انشاء الله.

تکلفسز و آپ آچیق اوله رق سویلنور ایدی. اعتبار ایدوچیلر آگلاسه لر کرکدرکه: بونلر غایت خالص و صافی وجدانلی، عالی طبیعتلی آدملردر. حیلہ کار ویلانچی ایرلر اوزلرینه خانون اوله چق بندہ لرگه آولافده سر ایدوب: «بن اولسه م... کبی سوزلر س-ویلامازلر، شبهه و ترددلرگه توشمازلر.

نکاح تمام اولوب افندمز حضرتلری ایله معاشرت ایدرگه باشلادیغندن صوگ خدیجه، عالی بر حیات باشلا. ندیغنی سیزمش، جانی راحتلاوب بتون تدبیرینی، مال ودولتنی رسول اکرم اختیارینه ترک ایتمش و بتون مقصدی محترم زوجنی رضالاندرمقدن و عمری بارنچه اوشبو نکاح سبندن اوزینی بختیار صانامقدن عبارت اولمشدر.

* *

انسانلرنک ضلالت و ادیلرنده، سفاهت دگرلرنده آدا- شوب یوردیکلری ایچون دائم حسرتده اولان پیغمبرمنک کؤکلی مضطرب اولورغه، آدملردن بیزارگه باشلادی وهر وقت آلاق یرنی آرزو ایدر ایدی. شهرده قرار ایتمک کؤکلینه آغر اولدیغندن «مکه» گه یراق دگل «حرا» تاغنده بر مغاره گه واروب کوب و قتلر عزلتده طورر و عبادت قیلور اولدی.

عبادتلرنک ظاهرلری، بیلگولی اولان رسملر، عمل و روشلردن عبارت اولوب، پیغمبرلر طرفندن تعلیم ایدلنور. اما باطنی عبادت، حق سبحانه و تعالی حضرتلرینه شوق و محبتدن، خلوص و تذللدن عبارتدر. «روحانی عبادت» دیه تعبیر ایدلمکده اولان اوشبو عبادت، بتون عبادتلرنک نوشی و ییلگی اولور. روحانلیق فاتشیادیغنده ظاهری عبادتلرنک فائدهلری یالکیز دنیالی ایچون گنددر. شویله ایسه ده ظاهری عبادت ایله ده بندلر مأمورلردر. ظاهری عبادتلرنی اوگرتوچی سلامت بر شریعت اولنمادیغندن افندمز حضرتلرنک «مغاره» ده اولان عبادتی یالکیز روحانی عبادتدن عبارت ایدی. روحی کؤکلرنی یرلرنی و آنده اولانلرنی یاراتوچی ذات اوزرینه توجه قیلور، انسانلرنک نجاتلری طوغر و سنده فکر ایدر، کؤکلی فایفو و حسرت، امید ولنت ایله مستغرق اولور ایدی.

«حرا» تاغنده بعض وقتلر اوچ کون و گاها برر آی طوروب «مکه» گه قایتور واک ایلك کعبه نی ماوان ایدوب صوگره اوزینک بردن بر بولداشی و سرده شی اولان خدیجه

موفق اولسه م ایدی!» دیه فکر ایدر ایدی. کونلر اوتد. کچه علمی آرتور، عمری آرتد قچه فکری کیکلیور، علمی و فکری نسبتنده انسانلرنک حاللری حقنده معرفتی کوبایور، صحراالده قوی کونوب یوردیکنده طبیعت کتابندن اوقوب، کائناتدن درس آلوب لذتلنور ایدی. نهایت اوز قومینک ضلالت ایچنده یاشامکده ایدیکلرینه فناعت حاصل ایتدی و فکر دریاسنده غرق اولدیغنی حالده یورر اولدی.

* *

خدیجه نک ظاهری جمالی اوستنه، فضیلتلی، پاک و جدانلی، عقل و تدبیرلی، مالی کوب، سوداسی یرنده، عربلر خصوصاً مکه خلقی قاشنده حرمت و عزتی الوغ، سوزی نافذ ایدیکنی بیلورسز. ایشته بو محترمه خاتون اوز طلبی ایله افندمزگه واردی و آنک فیکرلرینی تصویب ایتدی، مالی و جاهی ایله یاردم قیلوب طوردی.

شول زمان عرفینه کوره نکاح وعدهلری تمام، لیکن هنوز عقد و رسمی کورشولری اولمادیغنی بر وقتده افندمز حضرتلرینه خطاب ایدوب حضرت خدیجه: «الله تعالی طرفندن یبارله چک ایلچی اولمقکز حقنده امیدم زور، اگرده بو اشلر نصیب اولسه بنم حقینی و فا ایدوکنی و حرمتینی صاقلاوکنی رجا ایدم، الله تعالی حضرتی سنی بکاده پیغمبر ایدوب یبارسون ایدی، دنیالقه اوشبو سعادت کونلرینی کورسه م ایدی، بو طوغر و ده حق سبحانه و تعالی حضرتلرینه دعا قیل!» دیدی.

بو کبی عقللی و تدبیرلی، صافی وجدانلی و عقیفی بر خاتون ایله نکاحلمگی ده رسول اکرم حقنده وحی ایله مشرف اولور ایچون حاضرک جمله سندندر. حضرت خدیجه نک مذکور سوزی رسول الله حضرتلرینه هم تسلیمه اولمش هم تأثیر و یرمش، پیغمبرک یوکلرینی تحمل ایدر ایچون استعداد ایدرگه سبب اولمش، صبر و ثبات، رعایت و وفا درسلری و یرمشدر.

خدیجه نک سوزینه قارشو افندمز حضرتلری: «اگرده بو آرزولرک یرینه کلسه، شویله الوغ نعمت ایله مشرف اولمق بگا نصیب اولسه، سنی اونودرغه ممکنمی؟ بوندی بر احتمال کؤکلیکزرگه توشه می؟ فرض ایندک رسالت بندن باشقه بر کشی گه کلسه ده بونعمتدن سز حصه آلورسز، بو قدر یاخشی کؤکلیکزر و پاک وجدانکزر، درست نیتکزر حرمتنه الله تعالی سنی ضائع ایتماز» دیه جواب و یردی.

بو سوزلر، بر یرینه بیلگولنمش ایکی خطیب آراسنده

عالمى ايله مناسبت پيدا قىلور اولدى. كورمىش دوشارىنىڭ
تعبىرلىرى قوياش مىثالندە آچىق كلور و بعض وقت ھىچ جان
ايھەسى يوق ىردە- يا محمد! يا محمد! كىي داوشلر ايشد
لدىكىن حس قىلور و بوندى حاللردن بعض وقت عقلىنە خلل
كلما كىدىن خوف ايدىر ايدى. حضرت خدىجەنىڭ تسلىھەلىرى
«الله تعالى سنى ضائع ايتماز، اميدىز اولمە!» دىھ و بىرمىش
نصىھەتلىرى ايشتە اوشبو حاللرگە كورەدر. زىرا خدىجە،
رسول اللھنىڭ الوغ و كچوك ھەر بىر اشىنى بىلوب طورر ايدى.
اوشبو حاللرنىڭ تائىرى ايله پىغمبەرنىڭ كوكرا گىندە
كىڭلىك و علوجىنا بلىق حاصل اولدى، اوزون مىھنەتلىرى تەقىب
ايتىمىش شادلىقلر قىيلىندىن راحت و لذتلىر حس ايدىر اولدى،
اوشبونىڭ سىبىندىن انسانلرنىڭ ھدايتلىرى ھەقىدە الله تەئالانىڭ
رحمىتى كوتارگە باشلادى.

* *

وحى يولقورلىق، فرشتەنى كوررگە طاقت كىتوررك
روشە حاضرلىكلر تمام اولدىغىندىن صوڭ نھايت، رىبىح الاول
آيلرنىدىن بىرىسى ايدى، رسول كىريا و شفيع روز جزا
افىدىمىز حضرتلىرى مەغارە اىچىدە نمازلىق روشىدە بىر چىتا
اوستىدە چالغان ياتوب طوردىغى حالدە بىرنچى دىھە اولىرق
جىبرا ئىل فرشتە كورلىدى، آچىق و فصىح داوش ايله: «اى
محمد اوقو!» دىھ قىچىردى. كىساك اولان حاللردىن فورقىق
انسانلردە طىبىعى بىر اش اولدىغىندىن و بونىڭ كىم ايدىكىنى دە
بىلمەيدىكىندىن افىدىمىز حضرتلىرى غايت فورقىق و: «بن
اوقورغە بىلمىم، بن اوقوچىلردىن دىگل، اوقورغە بىم افتىدارم
يوق» دىھ جوابلاندى. بو وقت فرشتە، محمد عليه السلامنىڭ
يوزىنە چىتەنى يابوب اوزىنى قانىغ صورتدە فسدى حتى
صولش آلمازلىق درجەگە كىتوردى (بويلە ايتىمىڭ، مشقت
وقاتىغىلارغە كوندىمىڭ، جىسارتلىدىمىڭ اىچون اولسە كرك)
وبوندىن صوڭ ايرىكگە بىاروب قىكرار اولىرق: «اى محمد
اوقو!» دىھ قىچىردى. اولىگى كىي «بن اوقوچى دىگل» دىھ
جواب وىرسە دىھى چىتا ايله قايلاب فسوندىن فورقىدىغى
سبىلى بو دىھە سىندە پىغمبەرنىڭ حضرتلىرى: «نە شى اوقورغە
بىورەسن؟» دىدى و بو فرصت ايله بىر قىدر كوچ و غىرت
جمع ايتىدى.

ايمىدى بو دىھە سىندە فرشتە: «افراً باسم ربك الذى
خلق. خلق الانسان من علق. افراً وربك الاكرم. الذى
علم بالقلم. علم الانسان ما لم يعلم» دىھ نە اوقورغە ايدىكىنى
تاقىن قىلدى. مذكور مبارك كىلمەلەر حضرت رسولنىڭ كوكىلدە

حضورىنە كورر ايدى. حضرت خدىجە اوزى ھم كوب
وقتدە بالالىرىنى يىتا كىب «حرا» غە وارر و حضرت رسول
صەبىندە بىر قىدر و قىتلر قالور اولمىشدر.

ايت ايله سوت اوزون و قىتلر اىچون چىدامسىز اولد
يغىندىن حضرت خدىجە رسول اكرم «حرا» غە كىدىكىندە
قورى اكىم ايله زىت ماىي حاضرلىب وىرر و اوز اوزىنە:
«بو آدمىنى الله تعالى شايد ضائع قىلمەز» دىھ سويلر و جان
راحتلىدىرەك سوزلر ايله دائىما رسول اكرمگە نىسلىھە ايدىر
ايدى.

حضرت خدىجە، فەھلى و فراستلى بىر خاتون اولدىغىندىن
رسول اكرمنىڭ ھەر بىر ھىركەت و ھىلمىندىن استىلال ايله ايدى
سەادت اميد ايدىر و آڭما خىدمەت ايدوب خاطرلىنى تسلىھە
قىلمىدىن روحانى بىر لذت آلور ايدى. ايزىگى و عقللى
خاتونلردىن اولان بو بىندە، رسول اكرمنىڭ پىغمبەرنىڭ اىچون
تربىھە ايدىلىكى كونلردە اڭ جىسارتلى ياردىمچى و اڭ مەرحەمەتلى
تايانچ اولمىشدر. اسلاملر اوستىدە بو خاتوننىڭ مەنى الوغ،
عزت و شرفى دە بىيان ايتىمىڭ درجەلردىن اوستون ايدىكىنى
سويلرگە حاجت يوق. بو خاتون، رسول الله حضورىدە
ھەر وقت: «اى قارىنداشىم! الله سنى مەروم ايتماز، اميد
سىز اولمە، سىن ايزىگى بىر آدمسىن، امانتلىرىنى ادا قىلور
سىن، مەروم قارىنداشلىرگە ھەر وقت صلە و ياردىم ايله اولور
سىن، سوزىڭ راست و خەلقنىڭ گوزلدىر، شايد سىڭا شىطان
ايرىكى اولماز» دىھ سويلاب طورر، قاىغولرىنى ناراتور،
جانىنى خوشلاندىرر ايدى.

حضرت خدىجەنىڭ عقلىنە و كىمالاتىدە دقت ايدىسەنە؟
محمد عليه السلامنىڭ مىنگولك بىر سەادت كە ايرىشە چىكنە ھەر
وقت فضائل اخلاق ايله استىلال قىلور، آدملىرنىڭ ظفر
ونجاش تاباقچىلرىنە تربىھەلەرنىڭ گوزللىگىندىن استىخراچ ايدىر
اولمىشدر. فى الواقع بو قاعدەلەر بىنون دىنيازنىڭ ھىكىملىرى
طرفىدىن مقبول كورلمىش قاعدەلردىر.

اوشبو حاللر خىلى مدت دوام ايتىدى. پىغمبەرمىز ھىرت
و فىكر اىچىدە غرق اولدىغى حالدە بىر قىدر آيلر «مكە» دە
طورر و صوڭرە «حرا» غە واروب عزىلت قىلور و دىھى مكەگە
قايتوب ايكى ارادە يورر ايدى. باشقىھە قاىغولرىنى كوكىلدىن
چىقاروب بىتون ھىمتىنى روعانى عبادت و تىفكرگە گىنە صرف
قىلدىغىندىن افىدىمىزنىڭ كوكىلدە الوغ بىر انقلاب حاصل اولدى.
حس قبل الوقوع قىيلىندىن زور اميدلر و علوبىلر كورلورگە
باشلادى، قىلبدە اولان پردەلەر كوتارلوب بعض وقت غىب

«اللهغه عبادت» ايله «علم تحصيل» ايتمك (اوقومق) حقنده اولمشدر. اللهغه اعتقاد ايدلاماديكنده نجات و علم تحصيل قيلنماديغنده سعادت يوق ايديكى اوشبو آيتدن آنگلاشلور. حال بويله اولديغنده اسلام دينينك باشقه دينلردن مزيتنى دعوى ايدر اولسه قحسزى اولورمز؟ همده «اسلام دينى سعادت يولى» دييور اولسه ق سوزمز بوشمى حساب ايدلور؟ وجوددن غايه «الله» اولوب بونك بردن بر طريقي «علم» در. حكيملىر و فيلسوفلرده اوشبو مطلب حقنده عمرلىرى بارنچه اجتهاد ايتمشلر ايسه لرده بوگا مطلع اوله بيلماملر ايدى. و عى سماوى ايسه بونى آچيق صورتده اعلان ايتمشدر.

بتون اساسى اللهغه ايمان و علم همده اللهغه اشانمق و علمگه محبتدن عبارت اولان بر دين نك درستلىگى حقنده انصاف اهللىرى دليللى صورلر؟

كفر و جهالت، فحش و فساد اخلاق ايجلرنده غرق اولمش بر قوم آراسندن برى فالقسونده «الله» و «علم» ديه ندا ايتسون سوكره شول كيمسه نك يالانچى و مفسدلىگى ايله حكم قيلنسون! بويله قيلمق طوغريلقميدر؟ بر كيمسه ضلالت اهللىرى و كافرلر آراسنده طوتاشدن قرق سنه لر برلكده معيشت ايتسون، اوز عمرنده كتاب يوزى كور-ماسون، قلم طوتوب قاراماسون، علم اهللىرى ايله صحبت ايتماسون، راست سوزللك، امين اولمق مثال اوله ق يورتلسونده سوكره دن اوشبو ذات، يالاندن پيغمبرلك دعواسى قيلسون، بشير و نذير اوله ق الله تعالادن مبهوث اولديغنى سويلا-سون، علم ايله قلم انسانلرنك فضيلتلىرى و سعادتلىرى حقنده برنچى آدم ايديكى بتون خلقى حضورنده تشهير ايلاسون، بيورمش شيليرينك هر برى فضايلدن ونهى قيلمش نرسه - لرى هر برى رذائل ايديكى عقل اهللىرى تصديق اينسونده اوشبو آدم يالانچى اولسون! يالانچىلىق ايله بويله حاللرنك بر آدمده جيولمقى ممكنيدر؟ اوشبو صفنلرنى جامع اولديغى حالده بو كيمسه يالانچى پيغمبر اولور ايسه، درست پيغمبرلك نيچوك اولاققدر؟ انصاف اهللىرى اوشبو طوغر وارده محاكمه ايتسونلرده پاك وجدانلىرى ايله جواب ويرسونلر!

محمد صلى الله عليه وسلم پيغمبرلك دعواسينى قيلمش ايسه روحانى بر قوتنك اجبارينه كوره دعوى ايتمشدر. بو قوتنى رد فيلورغه چارهسى و فرمانغه مخالفت ايدرگه اقتدارى يوق ايدى. مذكور روحانى قوت ايسه الله تعالانك امرندن عبارتدر.

برى سوكنده برى اوله ق نقش ايدلوب وارلدن بوندى هيچ مشقتسى اوله ق فرشته آردندن تماما اوقودى.

ايشته انك اول نازل اولمش و عى اوشبو آيتدر. بوندى صوك جبرائيل فرشته، اوزينك كيم ايديكى و پيغمبرلك كتورديكى اعلان قيلدى، سماوى امرلر و فرمانلر اوشبو فرشته واسطه سيله كلوب و تابشلوب طورر اولدى. (و حينك كيفيتنى بيلورگه و شرح ايدرگه اقتدار يوق. «من لم يذق لم يدر»).

كوكدن يكورى اوچ سنه و عى كلوب طورديغندن اوشبو سماوى امرلردن «قرآن» اسمنده بر مبارك كتاب حاصل اولدى. اسلام دينينك اصلى ايشته اوشبو كتابدر.

نبى محترمك آدم بالالرينى ضلالتدن قورتولدر ايجون ايزله مش چارهسى، كامل معناسى ايله اوشبو اسلام دينى اولمشدر. اسلام دينى شقاوت خسته لكارينه شفا اولدى، الله تعالانك نعمتى بونك سببندن تمام يرينه كلدى. اوشبونك ايجون حضرت محمدگه خطاب ايله قرآن شريفده: «و وجدك ضالا فهدى» دييولمشدر. بونده عى ضلالتدن مراد: رسول اكرم حضرتلرينك، خلق ايجون سعادت چاره لرينى تابمقدن عاجز و حيران اولوب يورمش و قنى اولوب هدايتدن مرادده دين ميبين «اسلام» در.

* *

انك برنچى مرتبه و عى ايدلمش آيتنك معناسينى فكر ايدوچيلرگه، اسلام دينينك باشقه دينلرگه نسبت ايله بيوكلىگى و عاليلىگى كون كى معلوم اولسه كرك. مذكور آيتنى اسلام دينينك نيگزى اعتبار ايدرگه ممكن. هر عصرنك فلاسفه و حكماسى طرفندن ايزله نوبده هميشه تابلماش اولان سعادت يولى ايشته بو آيتدر. مرتب اوله ق شول آيتده اوشبو دورت تورلى قاعده قويلمش: (۱) كائنا-تنى تدبير ايدوچى بر الاله وار. (۲) انسانلر ايجون هر اشلرنده اوشبو الاهدن گنه استمداد ايدرگه تيوشلى. (۳) شويله الاهدنك وارلقينه دليل- انساننك برقان كيسا گندن مخلوق اولمقيدر. (۴) اوشبو الا طرفندن انسانغه ايدلمش مرحمت، بدنينك مكمل صورتده مخلوق اولمقدن غنه عبارت دگل بلكه بونك ايله برابر نفسينى و قلبينى ده علم و معرفت كسب ايدرگه صلاحيتلى روشده خلق ايتمكيدر انساننك قلبى ده جسمى كى گوزلر.

اسلام نيگزى ايشته اوشبو «اوقومق» (علم) ده «الله» (دين) دن عبارت اولوب، الله تعالى نك برنچى بيوروعى

شایع اولمقی ایدی. دین ایله تجارت ایدوچیلر نه قهر کوب اولسه شول نسبتده زندقلق حکم سوردیکی تجربه ایله ثابتدر).

بر واقعه سببندن ابو عمرو حجاج بن یوسفدن فاجوب فر عربلری آراسنده یاشرلوب یورر و «فرجه» سوزی فانگ اوستی ایله می یاکه ضمی ایله می ایدیکنی آچیق بیلما دیکندن کوکلی عذابلا نور ایدی. اوشبو وقتده بر عرب کلوب:

ر بما تجزع النفوس من الام
ر له فرجة كحل العقال

دیه «فرجه» فی فانگ اوستی ایله اوقودی ده: «معلومکز اولسون حجاج وفات ایتدی» دیدی. ابو عمرو کندیسسی: «فرجه ننگ تصحیحنی ایشندیکنمندی یاکه حجاج وفاتندمی شادلانورغه بیلکمسزین ایکی آراده حیران اولوب قالدیم» دیمشدر.

ابو عمرو بر عربدن: «فلان لغوب (احمق) جائنه کتابی فاحترها» دیه ایشندیکنده سهوگه حمل قیلوب: «جائنه کتابی» دیه سگمی؟ دیه فایتاروب صورمش. عربده بوکنا فارشوب: «الیس الکتتاب بصحیفة» دیه جواب و یروب «کتاب» لفظندن معنائی اراده قیلدیغنی بیان اینمشدر. فی الواقع بویله استعمالر عربلرده واردر.

خلیل ابو عبدالرحمن بن احمد البصری الفراهیدی

الازدی. بتون ادبیات عربیه عالملرینگ استاذلری اولان بوذات یوز آلتمش (۱۶۰) تاریخنده «بصره» شهرنده وفات اولدی (وفات تاریخ حقیقه باشقه روایتلر هم وار). ولادتی هجرتدن یوزنچی سنهده ایدی. رسول اکرم صوکنده «احمد» اسمی ایله آنالمش کیمسه لرنگ اولگیسی بونگ آتاسی احمد بن عمرو اولمشدر.

اصحاب کرام صوکنده ذکارت طوغر و سنده خلیل بن احمد ننگ نظیری کورلما مشدر. بونگله برابر غایت زاهد و فصیح، حکیم و قناعتملی، حلیم و صالح، اجتهادلی و صادق القول، ادیب و عقیق، سلفی اعتقادلی بر ذات ایدی. عرب شعرلری ایچون باشلاب دنیاغه «عروض» علمینی چیقاروچی اوشبو ذات اولوب، بوندن باشقه علملرده هم یدطولی صاحبی ایدی. صالحون تیمر چیلر اورامندن اوتوب کیتدیکنده کوچ ناوشلری منتظم و موسیقی روشننده ایشلدیکندن کوکلی متأثر اولمش و شونگ لندنی ایله عروض علمینی چیقارمشدر (*).

(* باش وقتده: «امام خلیل، فزرننگ کیتدر طوقما نلرینی

هر کیم اوز دینینگ اساسینی عرض ایتسه اختیار، اما بزم دینمزننگ اساسی «الله» هم «علم» در. قرآن شریف میدانده، آلسونلرده کورسونلر!

زبان ابو عمرو بن العلاء المازنی. یوز ایلی (۱۵۰)

تاریخنده «بصره» شهرنده وفات ایتدی. ولادتی ۷۰ نچی سنهده «مکه» ده اولمشدر.

اسمی حقیقه خلافلر اولسهده درست سوزگه کوره زای ایله «شداد» و زنده «زبان» در. قراء سبعه ننگ بری و سلفی اعتقادنده اولوب حسن بصری زمانده بصره عالملرینگ رئیسلی و مر جعلری ایدی. انس بن مالک، عطاء بن ابی رباح کبی مشهور محدثلردن حدیث روایت ایتدی، اخبار عرب و اشعار عربنی بیلکمه زمانه سینگ فریدی اولمشدر. جمع ایتمش اثرلری ایله بتون اویبی طولدیغنی حالده، زهدلک اختیار ایتدیکنده، تماما پاندردیغنی مرویدر.

عربلرننگ شریفلرندن و عصرینگ محترم آدملرندن اولدیغنی ایچون فرزدق طرفندن مدح ایدلمش، استعداد و طبیعتی اولدیغنی حالده شعر سویلاماشدر.

استاذلری: سعید بن جبیر، مجاهد، نصر بن عاصم و غیرلر اولوب شاگردلری ده یونس بن حبیب، خلیل بن احمد، ابو عینده، اصمعی، ابن المبارک و باشقه لر.

بونگ حقیقه یونس بن حبیب: «اگرده بر کیمسه ننگ هر برسوزی قبول ایدلنورگه تیوشلی اولسه ایدی ابو عمرو بن العلاء ننگ عربیه حقیقه اولان سوزلرینگ هر برینی قبول ایتنک لازم اولور ایدی، فقط هر کیم ننگ مقبول سوزلری اولدیغنی کبی مردود سوزلری ده اوله بیلور بوندن ایسه آنچق فخر کائنات افندمز حضرتلری گنه سلامتدر» دیمشدر.

ابو عمرو بن العلاء: «عراق خلقنده زندیقلر کوب اولمقینگ بر سببی ده علوم عربیه دن محروم اولمقلر بدر» دیبور اولمش. (الله رحمت ایتسون، ابو عمرو بو فکرنده اصابت ایتما مشدر. زیرا عرفانه زندیقلر کوب اولمقینگ سببی علوم عربیه دن محروملق دگل بلکه آرالرنده علوم عربیه علاملری اولدیغنی حالده دین ایله تجارت ایتنک موده سی

سفیان هر وقت: «آلتون ايله مسك كى بهالى بر آدم كورمك آرزوسنده اولان كيمسه لر خلیلنى كورسونلار» ديبور ایدی.

نصر بن شمیل: «بز، ابن عون ايله خلیل بن احمدنك قانغیسی زاهدراك، ديه سویلاشور و برینی ایکنچیسندن ترجیح ایده آلماز ایدك، بن اوزم ابن عون سوگنده خلیل بن احمد مرتبه سنده سنت علمنده ماهر آدم كورمادم، خاقلر خلیل علمی و خلیل کتابلری سیندن بایلق و شهرت حاصل ایدوب دنیاده گوزل کچنورلر اما خلیل کندیسى بر قامش سالاشده عمر اوزدرر، كوب وقت برتین آچهغه محتاج اوله رق طورر، حالینی بیلوچی اولماز ایدی» ديه دائم سویلار اولمشدر.

خلیل زماننده مکه مکرمه ده جبولمش ادیلر اوز عصرلرنده اولان عالملر حقنده انتقادلر، محاکمه لر یورنمشلر و عربلرنك الك زيرا كلری خلیل بن احمد و عجملرنك الك زيرا كلری ده ابن المقفع ديه اتفاق قیلمشلر، هر تولى علملرنك آچهچینی قولینه طوتمش آدم یالکیز خلیل بن احمد ایدیکنینه قرار ویرمشلدر.

خلیل، مجلسی خلق ايله طواوغ و هیچ بوش اورن یوق وقتده دوستی اولان ابو محمد الیزیدی کلوب کرمش، بونی کوردیکنده خلیل-مرحبا! ديه قسلوب اوز یانندن اورن کوسترمش. ابو محمد: «آنده اوطورسه م سزگه طغزلق ایدرم ديه فورفام» دیدیکنده خلیل: «برکشی اورنینه ایکی دوست صیار، ایکی دشمن بتون دنیاغه صیماز» ديمشدر. رؤبه بن العجاج کوملدیکی سوگنده (۱۴۵ تار یخنده) خلیل: «شهمی بونده شعرنی، لغتنی، فصاحتنی برلسك کومدك» ديه اظهار تأسف قیلمشدر.

خلیل: «آدملر باشقه لرغه اختلاط ایتمادیکلرنده اوز معلملرینك خطالرینی آکلمازلر» ديبور ايمش. اوشبو سوزلرده خلیل گه منسوبدر: «رجل یدری ویدری انه یدری فذلک عالم فاسألوه ورجل یدری ولا یدری انه یدری فذلک ناس فذکره ورجل لا یدری ویدری انه لا یدری فذلک مسترشد فارشده ورجل لا یدری ولا یدری انه لا یدری فذلک جاهل فعلموه».

ابو محمد الیزیدی ديبور: ابن المقفع مجلسلرینده خلیل مجالسلرینده یورر ایدم. خلیل دن: «ابن المقفع نی کورر ایدم» ديه سویلادیکنی و ابن المقفع دن ده: «خلیل نی کورر ایدم» ديه سویلادیکنی هر وقت ایشدر ایدم. کونلرنك

امام خلیل، اوز چیقارمش عروضر ايله شعرلر اولچاب، کيسوب اوطوردیغنی کوردیکنده اوغلی، اورامغه یوکروب چیقمش و: «ای جماعت! بزم آتامز دیوانه لاندی، جنلر ايله سویلاشوب اوطوره در» ديه اعلان قیلمش. خلیل بوندن خبردار اولدیغنده مذکور اوغلینه خطاب ایدوب:

لو کنت تعلم ما اقول عذرتنی
او کنت تعلم ما تقول عدلتکا
لکن جهلت مقالتي فعذلتنی
و علمت انک جاهل فعذرتکا

دیمشدر.

و قبلک داوی الطیب المریض
فعاش المریض و مات الطیب
و کن مستعد الداء الفناء
فان الذی هو آت قریب

شعرلری ده بوکنا منسوبدر.

اهوازده اولان امیرلر دن سلیمان بن علی، کندی اوغللرینه مؤدب اولمق ایچون امام خلیلنی دعوت قیلورغه آدم بیمارمشیدی. اوشبو ایلچی گه بر ایکمک صنفی کوستروب: «بتون رزقم شوندن عبارتدر، فقط شونی تابمقدن عاجز اولمادیم مدهنده توره لرگه احتیاجم یوق، بایلر ایشکلرنده یوز صولرمنی توگوب یورمام، بنم طرفه دن سلیمان اوزرینه اوشبو:

ابلع سلیمان انی عنه فی سعة
و فی غنی غیرانی لست ذامال
سخی بنفسی انی لا اری احدا
یهوت هزالا ولا یبقی علی حال
والفقر فی النفس لا فی المال نعرفه
ومثل ذاك الغنی فی النفس لا فی المال
فالرزق عن قدر لا العجز ینقصه
ولا یزیدك فیه حول محتال

شعرلرمنی ایرشدر!» ديمشدر.

دکلاب طووردیغندن موک شونک اثری ايله عروض علمینی چیقارمش» ديه ایشتدیکم وار ایدی. شمدی بو سوزنی هیچ بر برده کوره آلمادم. شاگردک کونارمزه صاف هوای کیچلرده طوقمان تاوشاری آستنده راحتلاروب یوقلادیغمز و بونده اولان لذتار هنوز اونودلماشدر. بوتاولر تاثیر ايله كوب شیر استخراچ ایتک ممکن اولسه کرك، فقط بونک ایچون خلیل کبی صاف ذهنلی و عالی طبیعتلی آدم اولق لازمدر. بنا گردک کونلرم، عمرمی کچرمش اورنلرم، ایده شارم خاطره نوشدیکنی مناسبت ايله بو سوزلرنی یازمق-زین کیچارکه امکان کورمادم. «بلاد بها کتا و کتا نعبها * اذ الناس ناس والزمان زمان».

۳۷۹ تاريخنده وفات اولان زيبدي (ابو بكر محمد بن الحسن الاشبيلى) طرفندن ترتيب ايدلمش «العين» مختصرى گوزل اثر اولمقى ايله اهل علم آراسنده شهرت تاپميشدر. احتمال كه بو اثر بو كونده دنيا ده سلامت اولور.

امام خليل، علم حسابدن بر اصول استخراج ايتك ايله مسجده شغلنوب اوطوردىغنده اوستنه مسجد باغاناسى اوب توشدى، خليل ايسه اوشبونك تأثيرى ايله وفات ايتدى، ياشى ۶۰ دن اوزميشدى.

جاي كونلرنده شهر اوراملرنده تارالمادىغى سببلى ساچلرى طوزلمش، آياقلىرى پارلوب بتمش، قوياش قزوى ايله توسلرى بوزولمش، كيوملرى فرق يرتقى وسكسان ياماولى اولدىغى حالده يالان آياق واروچى آدملرنك باشلرينه ۷-۸ آرشين بوز اورالمش فرض ايتسه كز، شول آدملرده امام خليلنى كوررسز. اوز عصرنده امام خليلنك شهرتى اطراف و اكناف غه تارالمش ايسه ده دوست و بيلشلرندن، فانداس و شاگردلرندن باشقه لر آنى بيلمازلر و تانيمازلر ايدى. بو آدمنك دنيا ايله اشى اولمامش و دنيا زينتنه، جاه و شهرتینه آلدانمامشدر.

«فراهيد»، فاورانك اوستى، هانك آستى ايله «ازد» قبيلسندره بر اوروغ اسميدر.

مين و محيطم.

گيزمادم توگل كوبوك گيزدم عالمده دوستلرم! هر وقتنه مغلوب اولدى، آستنه قالدى دشمانم. بيك عادى ايرومن لىكن دشمان مويغه منمادى، فايته كوزگه بر كورنماسدى يقلدى منگانى. آلغه باسقان نزلرده تايمادم، سيسكانمادم. آلغه سوردى اول بخت، دوست ايشلرمدن نلگارى. لوح محفوظلوق شولاي بولغانغه نلله تقديرم، بر كرامت توسلى چقدى كوب وقتلر تدبيرم. كيگ طبيعت برلده دوستلق بتونلاي يوق توگل، فسميلر يونچتميلر شيطانلرى ده، جنلرى. نل اوزاتام قاي وقتلر نيك بولاي نازدانغنه كوب وقت دكلاب سوزن كيدم مكافات طونلرى. كيچيكل نيك: مين ديگانچه ملتمنك افرادى، آلغه باسقان نزلرنده باشقه لر داي بولماوى.

عزالدين ايسانبيرودين.

برنده بونلرنك هر ايكي سنى خانمه دعوت ايتدم، كيلدليلر تانوشدليلر وبتون كيچه نى مصاحبه و مسامره فيلوب كيچردليلر. بو خوش كيچه عهرمه برگنه دفعه اولمشدر. شول درجه ده صفالى اوتدى تعريف ايدرگه اقتدارم يوق، تاك بيلنديكى صوك اويلرينه فايروب كيتدليلر. صوگندن كورديكده خليل بن احمدن: «ابن المقفع نه كى آدمدر، نه وشه تابكز؟» ديدم: «عقلينه كوره علمى كوبراك بر آدم ايمش» ديه جواب وپردى. ابن المقفع يانينه واردىغده: «خليل بن احمدنى نه رويده تابكز؟» ديه سوردم «علمينه كوره عقلى كوبراك بر آدم ايمش» ديه جواب وپردى.

استاذى ابو عهرو بن العلاء اولوب شاگردلرى ده سيبويه، نصر بن شمیل، ابو فيد مؤرج السدوسى، على بن نصر الجهمى، مشهور نصرانى طيب حنين بن اسحاق، عروض عالمرندن اولان عبدالله بن هارون وغيرلردر. سيبويه كتابنه «سألته» ياكه «قال» ديه ذكر ايدلمش سوزلردن مقصود خليل بن احمددر.

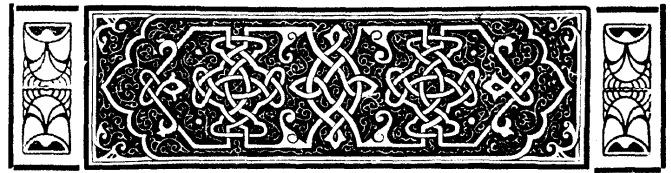
اثرى: كتاب العين، كتاب العروض، كتاب الشواهد، كتاب النقط والاشكال، كتاب النغم، كتاب العوامل و باشقه لردر. «العين» كتابى عرب لغتى حقنده بر اثر اولوب «ع» حرفندن بحث ايدرگه باشلاندىغندن اوشبو اسم ايله شهرت اولمشدر. بو كتابنك خليل تصنيفى اولوب اولمادىغنده علم اهللرى اختلاف ايتمشلردر. سيبويه كى معتبر شاگردلرينك بو اثرندن بحث ايتمادىكلرينى، بونك اسمى آنچق ۲۵۰ حدودندگنه ظاهر اولدىغنى، فاحش خطالرى اولدىغى اوستنه ابو عبید و ابن الاعرابى كى ذاتلردن نقللر كوردلكنى سبب ايدوب بر فرقه بونى خليلگه نسبتنى درست كورمامشلردر.

بعضيلر خليل اثرى اولسه ده تدقيق ايتمازندن مقدم وفات ايتديكنى و بعضيلر ليث بن نصر بن سيار الخراسانى طرفندن ترتيب ايدلوب، رواجلى اولسون ايچون خليلگه نسبت ايدلكنى سوبلرلر. بوندن باشقه توجيه ايدوچيلرده كوبدر، «العين» كتابى طبع ايدلماش ايسه ده، دنيا ده سلامت ايدىكى روايت فيلنور (۱). هر حالده خليل طرفندن يازلورغه باشلانمش بو اثر، اوزندن صوك باشقه آدملر طرفندن اتمام قيلنمش اولسه كرك. عادتده بويلا اشلر اوله در. صوك وقتلرده استانبولده طبع ايدلمش «كشف الظنون» كتابنده مؤلف وفاتندن صوك دنياغه كمش آدملرنك تأليفلى مذكوردر. بونلر البته باشقه لر طرفندن الحاق ايدلمش اولور.

صورتی نسبت ایده سم کیل . یوقسه کلام الله ده ، الله رب العالمین کلامی اولوق جهندن آیره باشقه بر لذت اولورغه تیوش همه کلام مخلوقه بنگرمازدن، لذتی ایله ممتاز اولور بو بر حقیقتدر انکار اولنماز .

خلفمز، ملتمز شول کلام الله نی آکلاسونلر ایدی، لذتی و قلبلرگه تأثیری ایله آکلاشلسون ایدی . شبهه یوق هر تفسیر ایدن و ترجمه ایدن آدملرنک مقصودلری ده بلکه بویله در . فقط نیچوندن تفسیرلر، ترجمه لر بویله اولمازلر؟ تعاطی افکار ایده چک نرسه ایشته اوشبودر . یوقسه ترجمه اوچ صحیفه می اولسون، دورتمی اولسون، اوکده می صولده می اولسون، بو - ناشرلره عائد مسئله در . آنلر مصلحت کورگانچه اولور .

بیان معان اولسه اولرلی قرآنغه تطبیق ابدالی . چونکه بونلر قرآندن استفاده ایدلوب توزلمش فنلردر ، قرآننگ آنلرغه نه احتیاجی وار؟ بزلرگه مذاکره ایده چک نرسه، ملتنی قرآنغه یاقلاشدره تورغان نرسه تفسیر و ترجمه اسمی ایله یازلمش شیلر می یا که یازله چق شیلر می؟ بونک ایچون نیار یازلمی و نیندای خطاب و نه طرزده یازو ایله بو مقصود تابوله؟ قرآنغه تفسیر، ترجمه اسمی ایله بر نرسه یازلسه بوله می یوقمی؟ بو حقه اهل فکر و اهل علم نه دیلر؟ بنم فکر قاصرمه کوره بو مقصد ایچون ترجمه یا که تفسیر دیب بر نرسده یازماملی، بلکه فنی علمی تأریخی یا که باشقه مهم مسئله لر یازارغه کرک و شول مسئله لر نی بیان و ایضاح ایچون مفرداتی و کلماتی آکلاشورلق آیات قرآنیه کیتررگه کرک . مهم بولغان ایچون هم مسئله هم قرآن خاطرده قالور، قرآن ایله تأیید ایدلمش اولدیغندن مسئله ده مقبول و مرغوب اولوبنه سبب اولور . بونده هم قرآنی ده آکلاتو مقصودی ده تابلور . بو طرزده اولسه لذتی ده باشقه اولوب کوکوللرگه اثر ویرر، رسوخلی اولور . جناب حق بزلره قرآن کریمنی تفسیر ایدگن یا که ترجمه فیلگن دیه امر ایتماش بلکه قرآن کریمنی مفسر مبین ایدرک انزال ایتدک دیمش . و نزلنا علیک الکتاب تبیانالکلی شیء وهدی ورحمة و بشری للمؤمنین . ولقد انزلنا الیکم آیات مبینت . لقد انزلنا آیات مبینت . وانزلنا الیک الذکر لتبین للناس ما نزل الیهم ولهم ینفکرون . ولا یأتونک بمثل الا جئناک بالحق و احسن تفسیرا . بونلر کبی کوب آیتلر بزرگه قرآن کریمنگ اوزن مفسر ایدوب کورگازده در . ایندی بو وظیفه نی

قرآن ترجمه می

IV

ضیاء الدین الکاظمی افندی، مباشرت ایده چکی قرآن کریم ترجمه می نه طرزده اولوق مناسب اوله چقی حقنده افکار عامه یه مراجعت ایتمشیدی . بر ملا، بوکا قارشوبعض فکلر بیان ایتدی . آنک فکری بر صحیفه ده قرآن کریمنگ نظم عربیسی و بر طرفده ترجمه می و بر صحیفه ده تفسیری و بر طرفده بلاغتی، بیان معانگه تطبیقات اولمی معقول کورلوب بو خدمتنگ بر هیئت علما طرفندن ایفا اولنمه می تیوشلکنندن عبارتدر .

بوکا بر سوز دیمک بنم وظیفه م دگل بونی ایسه، اوشبو خدمتنی التزام ایدن ضیا افندی بلور . بزه عائد اولان نرسه بو ترجمه حقنده فکر قاصرمنی بیان ایتکدر . بزلره تورکی تفسیر اسمی یا که روسچه ترجمه اسمی ایله هم ده « باکو » ده مجتهدین هیئت طرفندن زمانغه موافق تفسیر اسمی ایله تورلی لسانده ترجمه لر بیک کوبایدی . بعضیلرینی دورت کوز ایله کوتوبده آلدق . « باکو » ده آذربيجان شیوه سنه هیئت طرفندن اولان تفسیر ایله صولک وقتلرده شیخ الاسلام حمیدی طرفندن یازلان اتقانی کبیلر بو جمله دندر . اما بو ترجمه لر بزلرگه کوتدی کمز فائده نی ویر . مادی . ناتسزلق و قرآن کریمنگ رونقن، افاده سون غائب ایتودن باشقه بر نرسه بونلرده یوق دیسه ک بوله . روسچه ترجمه ده اولان نرسه نی چیت بر دین صاحبنه کوستروب ده: « مونه بزرنگ قرآن نچک بلیغ؟ » دیپورک در جده اولماسه کرک . اوشنداق بزم تورکی ترجمه لره اوقویغه ملال و دکلاویغه لذتسزک حاصل ایدودن باشقه بر نرسه ویرمای تورغاندر دیب بیله م . بونلر نی نه قدر اوقوسا کده کلمه لرنگ معنالری خاطرده فالماز، بوکا هر کمنک وجدانی شاهد اوله بلور . ایسکی عربی تفسیرلرمننگ ده مسلمانلرغه قرآن بلدر مگانلگن هیچ کیمسه انکار فیله ماسه کرک . باشقه کتب منزله ترجمه لری ده عهد جدید و عهد عتیق (انجیل) اسمی ایله مسمی اولانلرنگ عربی و تورکیلرینی مطالعه ایدوبده بو قدر لذتسز و ارتباطسز، افاده سز اولماسنی بن ترجمه ده

کیمسهلرده لنت ایله قرآننگ مفرداننی بلمش اولورلر. ترجمه ایدن کیمسهده « نه ایچون سلفارگه خلاف معنا بیره؟ » ديه حقسز هجوملردن قوتلور ایدی.

اولدهده قرآن کریم حقنه هر یازلان نرسه لرینه تفسیر و ترجمه اسمی ویرمامش اولسهلر، بو کون آنلر یازغان نرسه لرگه باشقه اوله رق قرآنندن بر حکم یا که بر فکر سویله گان آدم لرگه « تفسیرگه خلاف سویلی، مفسر لر آلا ی تفسیر ایتمگانلر » ديه هجوملر بلکه اولماز، فکر لر حر حاللرنده قالوب ملت اسلامیه بو قدر تقلید جامد بلاسنده قالماز ایدی.

زمان سعادتده خیر القرون ده تفسیر، مفسر و مترجم اسملری شایع اولمامشدر. عمر (رضی الله عنه) زماننده و صوگره تورلی لسان ایله سویلاشمکده اولان شهرلر فتح اولنمش، آنلره قرآن تعلیم ایدلوب بیوک علما یتشهش، تعلیم ای دوچیلرده مفسر و مترجم القرآن اسملرینی آمادقلری کبی، بلدرر ایچون سویلنمش شیلرگه ده تفسیر و ترجمه اسمی ویرلماش. شونگ ایچون اول وقتده فکرلر حر اولوب اسلام و علوم، ترقی ایله بلدگی قدر ترقی ایتمش. صوگره فخر رازیلر، بیضاوی و زمخشریلر کبی مفسر لر و مترجملر کلوب کونندن کون خلق قرآن غه یرافلاشه باشلامش، بو کونلرگه قدر تمام یرافلاشه شلردر. حتی بر آدم آیات قرآنییه نی شاهد ایده رک بر فکر سویله سه « سین مفسر دگل! » ديه تبکیت اولنور. ایشته اوشبو حاللرگه کامش ایديک.

بو بلادن قورتولا باشلاومزغه سبب ده تفسیر نعمانی، فوئدلر، اتقانلر اولمیوب بلکه علمی مجله لر و مفید اثرلر، علمی غزته لر اولدیغنی اهل انصاف انکار ایتماسه کرک. بو کون خدمت علمیه لری ایله معروف اولان ذاتلرنی (شو کون قرآن کریمی ترجمه ایله چکم دیهن ضیاء الدین الکیمالی افندی ده بو جمله ده در.) بزلرگه تفسیر فوئد، تفسیر نعمانیلر، اتقانلر و باشقه تفسیر ایله مسمی اولان نرسه لر بتشدرمادی. بلکه بونلرنی یتشدر وچی باشقه اسم ایله مسمی اولان کتب علمیه لر اولوننده شبهه اولماسه کرک. بلکه مفسر، مبین تبیان لکل شیء اولان قرآن عظیم الشان و آندن اقتباس ایله تدوین اولنمش فنون عربیه، نحو، صرف، بیان، معان، بدیع و سائملر اولسه کرک. بو فنلر بارسیده قرآن کادکن صوگره تدوین اولندیغنده شبهه یوق. عربلرده بو فنلر قرآنندن ایلك یوق

قرآن کریمدن نارتوب آلوب ده - فایده سگما مفسرک؟ سگ اوزگنی بز تفسیر ایله مز دیوبده، یازغان چوب چارلرغه تفسیر اسمی بیروب اوزگنی مفسر یا که مترجم القرآن دیب آتامق - نوغروسی ادب سزک اولورغه بیگزر.

سید المفسرین و ترجمان القرآن دیوب آتالغان عبدالله بن عباس رضی الله عنه گه دعا قیلغان وقتده رسول اکرم حضرتلری مفسر اسمن بلدرته تورغان لفظ ایله دعا قیلماغان بلکه اللهم علمه التأویل دیمش. هم ده رسول اکرمنگ اوصافندن اولغان بیگده بر اسمنده « مفسر » اسمی اولدیغی خاطرمده یوق. مفسر و مترجم سوزلرندن قرآنده بونلرغه محتاجلق بارلق آگلاشله در. بزم تاتارلر تفاخر مقامنده اوزلری « تاتارغه ترجمان کیرکهای » دیلر توگلمی؟ هر احتیاج سزلقغه قرآن بیگراک اولی توگلمی؟

احادیث نبویه ده مذکور واصحاب کرآمدن مروی اولان تفسیرلر اولده رسول اکرم یا که صحابی برکلامنی سویلاب ده شونگ صوگده اوز سوزلرن تأیید یا که دلیل مقامنده: « وان شئت فاقرا قوله تعالى » ديه آیات قرآنییه نی کتورر اولمشلر، بو طرز تفسیر ایلدسه آنلره اتباع اولور هم ده اثرلی بلیغ بولغان وجه ایله قرآنی آگلاتو اولور ایدی. بوگا وجدان دلبلر. علم اهلی اولان واعظلر، بیک اثرلی فکرلرینی بیان صوگده، شاهد مقامنده آیات قرآنییه یا احادیث نبویه اوقوسه لر نه قدر اثرلی بوله وشونده ایشدلگان آیات وحیدلرننگ معناسی کوگله قلاذر. حالبوکه بونلر قرآن کریمنی ترجمه یا که تفسیر ایله مز دیمه سه لرده قرآن کریمنی سامعارغه بلدره لر.

بوگا مثال اوله رق بو کونلرده « شورا » مجله علمیه سنه محمد حنفی مظفر طرفندن « المنار » دن ترجمه ایلدوب « فن و قرآن » مقاله سیننی کوستررگه ممکن. بونده نه قدر آیات قرآنییه معناسی بلدرلش و نه قدر گوزل و اثرلی ترتیب ایلامشدر. حالبوکه بو کیمسه قرآنی ترجمه یا که تفسیر ایدرم دیمامش.

ضیاء الدین الکیمالی افندیده شول طرزده اولنده فسقه چه گوزل مسائل علمیه ذکر ایلدوب شونده شاهد مقامنده آیات قرآنییه ذکر ایدر اولسه و یازله چق شیگه شول مسائل اسمنی ویررسه گوزل اولمازمی ایدی، بنم فکرچه گوزل اولور ایدی.

قرآن عظیم الشان، اوزینه جناب حق طرفندن ویرماش مفسرک تبیان لکل شیء لك صفتی ایله قالور و اوقوغان

مسائلنى مفسر و مبین قرآن اولسون! بو مسئلهده بنم فکرم بو قدر. بو تفسیر و ترجمه آتالغان شیلرنىڭ ضررى، بزرگه قرآن کریمدن يرافلاشوب ضياءالدين الکمالى افندى دیدیکى کبى قرآن کریمنى جن آلباستى فاجر و ایچون وبتى ایتوب تافماق یا که تبرکا شورلککگه قویماق درجه سنه کیتراهش ایسهده برکت ویرسون قرآن کریم حفظنى جناب حق اوزى التزام ایتدیکندن تفسیرلر قرآن ایله متشابه اولوب صاف قرآن بتولای یوغالماش، اساسی قالمش؛ حمدلر اولسون. یوقسه بو تفسیر و ترجمه قرآن اسمى ایله آتالغان شیلر بو یوغالتو خدمتن ده بزدن قزغانماغان بولورلر ایدى.

باشقه کتب سماویه نىڭ محرفلکگه اساسسز فالووینه خدمت ایدن شی- تفسیرلر و ترجمه لر اولمشدر. اخبارلر پاپالار اوز فکیرلرینی کتب سماویه اسمى ایله یوتدره ویرمشلر. بو ضررلر بزرگه کلماش ایسهده بزرگه کیلگانی ده قناعت ایتدرلک. ایندى بوندن صوڭ کیلهچک ضررلردن جناب حق محافظه ایتسون! ضرر کورلیگان بر یولغه سلوک ایتو مسلم حالنه یاقشماز. «لا یلدغ المسلم من جحر مرتین» بیورلش، احتیاط لازم.

بلکه مفسر و مترجم افندیلر: ینگللك ویرهمز شول چتدن تفسیر و ترجمه ديه آتامیز دیورلر. بو وظیفه نى جناب حق بنده لردن آلمش «ولقد یسرنا القرآن للذکر فهل من مدکر» ديهش، فهل من مفسر و مترجم دیماش. بزم وظیفه مز: «بو آیت شونى بیان ایته» دیمکر. بن بو آیتنى شولای بیان ایتهم و شولای تفسیر ایتهم دیمک بزم وظیفه مز دگل.

محتاج آدملرگه خدمت ایتارگه کرهک، لیکن بو خدمتنى قرآنغه خدمت ديه آتامارغه تیوشلی. عالی جناب اولان قرآن، احتیاجنى موهم بوله تورغان وصفلردن یراق بولسون! آدملرگه بر نرسه نى بیان ایتسهک، آڭلاتسهق مونى سزگه قرآن کوبدن سويله مش ایدى نیچون آڭلامادیکز یا اونوتدیگزمی؟ ديه قرآن طرفینه آدملرنى سوق ایتمالیمیز. بویله یازلهچق نرسه لرگه تفسیر قرآن یا که ترجمه قرآن ديه ساک گوزل اولور. تفسیر و ترجمه دیگچ بیک بیوک نرسه لر امید ایتله ده اول نرسه چقماغچ، یازلغان نرسه لر اخلاص ایله اوقولمایدنر. اخلاصسز اوقولغان نرسه ده فائده اولماز. ترجمه لر، تفسیرلر حقنده بنم فکرم بو قدر.

سید شریف احمد جهانشین

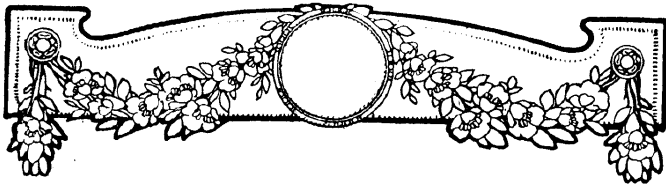
ایدى. آنلره یوغالغان لغتلرین تابوب و یروچی ده قرآندر. لغتلرینی جیدروچی ده قرآندر. بو کون فنى مسئلهلردن حق اولغاننى باطللردن آیروچی کینه قرآندر.

بویله مفسر، مبین اولان قرآننى تفسیر ایدهم یا که ترجمه ایدهم ديه لاف ایتمک، بیهوده لر نىڭ بیهوده سى در. شو کونده بار ترجمه لر نىڭ بزرگه، قرآن کریم کلماتن آڭلاو ایچون اخترى قدر خدمتلرى یوق دینلسه خطا دگلدر. بر کلمه نى اختریدن باغوب بلسهک خاطرده قالدیغى حالده قرآن ترجمه سندن قاراب بر نرسه قالمیور. بونى هر کم تجربه و وجدانى ایله مشاهده ایدهم بلور. بلکه بیوک دائره لردن ترجمه اولمش نرسه لردن بعض آدملر، قرآن نىڭ اوزندن آڭلا دیغمز شیلردن لذتلى رهک و تفسیر نعمانیلردن مفیدرهک بر نرسه کوتارلر لیکن بو یاڭلش بر فکدر. بویله کونلنگان لذت و بلاغت قرآنغه مثل اولماز. اگرده بر مخلوق بلاغت و لذتلى افاده لى کلامى ایله قرآن نىڭ مثلن (توگل ارتغراقینى) سويلرگه قادر اولسه ایدى بلیغ فصیح عربلرنى تعجیز مقامنده فاتوا بسوره من مثله ديه تعجیز اولنماز بلکه عربچه بر طائلى سوز سويلانگان اولور ایدى.

«بر ملا» افندى فکر نچه ده حتى ملالر هیئتى ده بو روشده تفسیر و ترجمه نى کیتره آلمیه چقلر. ایکنچى آیتده: «قل لئن اجتمعت الانس و الجن على ان یأتوا بمثل هذا القرآن لا یأتون بمثله ولو کان بعضهم لبعض ظهیرا» بیورلش.

یازلنهچق ترجمه لر، بو کونده بار بولغان ترجمه لر قدر اولورمى اولمازمی؟ اولده اعلانلر ایله خلقنى کوتدروب بولغاندن آنلر قدرى ده اولماوى بیک قریب. «باکو» ده گى هیئت مجتهدین طرفندن اعلانلر ایله آبونلر جیوب. نشر اولان تفسیرک افاده سى، آنلر قدرده اولمادى اولده آبونلر قید اولنوب آلمان کیمسه لر، بو اثر نىڭ فائده سزلیگنى کورگچ قایده قویارغه بلماگانلرن اوزم کوردم. تفسیر نعمانیلر بلکه بیک تذلل وانکسار ایله یازلدیغندن بو قدر اولمشدر. سوز اوزون بولدى، شونینغه ایتهچک ایدم: برگه مفید تفسیرلر هم قرآن ترجمه لرى ایله آتالغان نرسه لرنى کوتدوماکز، کوتوب ده امللر بوش چقسه بیگرهک خسارت ایتمش اوله مز. بزنک ایچون آڭ یاخشیمسى علمى، فنى مسئله لر یازکرده آیات قرآنیه نى، تأیید ایچون شاهد ایدهرک کیتروب بزرگه قرآن کریمنى آڭلاتکز!

خبر! بو نه ديمك؟ بو اش قران علماسينك، قران كريمي باشقه تلملرگه ترجمه قيلمقنك جواز وعدم جوازندن قطع نظر كيفي بر معامله لريمي؟ ياخود ترجمه جائز دگل ايد كينه شرعي وعقلي دليللر بيان ايدلوب شول دليللرگه نظرا قران كريمي ترجمه قيلمق جائز دگل ايد كيني دوخاوني صوبرانيه واسطه سيله ملتكه عرض قيلمقي؟ بويله اولدنده شول دليللر يني توغريدن توغري ملت كه عرض ايتسه لر گوزل اولماسمي ايدى؟
آخوندجان اسكندري.

كافيه و ملا جامي كتابلري حقنده

مين بو ايكي كتابنك هر ايكيسيني انتقاد ايتوب برسينك بيك آز فائده لي، ديكرينك هيچه فائده سز اولديغيني اثبات ايتمكچي بولام.

مينم بو سوزمى اوفوغاچ وياخود ايشتكلاچده بيك كوب مدرسلمزنىك آچولاناچقلىرىنى و «اوزى كافيه بلن شرح ملانى يخشى آكلى آلمانده، المرء دوماجهل مقتضاسنجه انتقاد ايتمكچي بولوب ماناشقان بولا، آلارنى آكلارغه الك اول بيك يخشى مطالعه سى چيققان بولورغه كرك، استانبولده اوقوب كشمينك مطالعه سى چيغامنى؟» شيكلى حكملر ايله مينى محكوم ايتوب قوياچقلىرىنى بيك يخشى بيلم. بيلسه مده حقيقتنى ميدانغه قويدن كير و طورا آلهم. شونك ايچون محترم اونوچيلردن، يازاچى انتقادمى اولادقتله اوقوب آندنصوك حكم ايتولرىنى و انتقاد بتكانگه قدر صبر ايتولرىنى اوتنم.

ميكا آچولانه چق كشميلرنك آينه چك سوزارندن برسيني اونوتقانمن. اوده شوندىن عبارت: «نيچه يوز يلدن بيرلى بخاراي شريفده، استانبولده، هندستانده وبتون روسيه ده گي مدرسه لرده اوقولوب كيلگان كتابلرنى انتقاد ايتمكچي بوله، نيقدن جسارت نيقدن ادب سزلك!».

بوسوز بزنك مسلمانلرنك هر بر نجدد و انقلاب فكرينه قارشو استعمال ايتنه طورغان قوراللىرىنك الك برنچيسى فقط الك ضعيف و قوتچه الك صوكنچيسيدر. بو سندلرينك باطل ايكانلكينه الك زور دليلده - بوسوزنى سويله وچى مسلمانلرنك مسلمان بولولريدر. زيرا دين اسلام ظاهر بولوى ايلن نيچه

۷

۱

قران كريم آدم و حوا بالالرينك جمله سينه سعادت يوللرن كورستكان بر كتاب و آدم بالالرى ده تورلى تلملر ايله سويلاشمكده اولدقلى جمله نك معلوميدر. بو تقديرده قران كريم حكيمنه تابع اولمق استه گن مختلف قوملر هيچ شبهه سز قران كريمى آكلامق ايله مكلفلردر.

بونى آكلامق يا عرب تلمينى مكمل بلمك ياكه شول قوملرنك اوز تلملرنجه تفسير ويا ترجمه اولمق ايله گنه ممكندر. بو اوچ يولنك برنچيسيني عموم گه تطبيق ممكن اولماديغندن قران كريمى آكلامقنى آكنا حصر قيلمق جائز دگلدر. صوگقى ايكيسى - جائز بولماولرينه نه عقلا و نه شرعا اولسون بر دليل اولمايوب بالعكس، جائز لگينه، كيرك لگينه و بواش ملتنگ عه مينه نظرا فرض كفايه، وعمومدن هيچ كم اشله مگانده فرض عين ايد كينه دليل: قران كريمك كافه ناسقه منزل اولويدر.

۲

تفسير، غالبا مفسرنك قران كريمى آكلوده خاطرينه كيلدىكى افكار واحتمالاتنى بيان و ايضاح قيلودن عبارت اولوب، تفسير عالمنده كوب اختلافلرغه سبب اولديغندن، غايت خوفليدر. بوگنا قدر اهل اسلام قران كريمى آكلى آلماولرى هيچ شبهه سز شول تفسير عالمى اوهام، خيالات وخرافاتلردن سلامت اولماديغيدر.

ترجمه گه كيلسه ك: مترجمنك خدمتى ايسه هر ايكي لغتنى بلوب شونلرنى آلماشدردن غنه عبارت اولديغندن كيفينه كيلگان بر احتمالنى و خاطرينه كيلگان هر بر اوهامنى سويلرگه يول بيرميدر. بناء عليه ترجمه هر نه قدر آغر و مشكل ايسه ده تفسيرگه نظرا خوف سزدر.

۳

شول دليللر اوستينه معتبر فقه كتابلرنده تله گان تل ايله نمازده قرائت اوقونك جوازينه فتوالر اولديغندن، قران كريمك تله گان تلمگه ترجمه ايتلويونك درستلگنده هيچ شبهه ايتميدر ايدك. بو مسئله ميدانغه چغو ايله بتون علما و جهلا بونك خلافيه تورولرى بزنى عجب گه فالدردى. «يولدز» ده يازلد يغيته كوره قران علماسى - «قران هيچ بر تلمگه ترجمه ايدلورگه مساعده قيلناسون!» ديه دوخاوني صوبرانيه غه راپورت يبارمشلر. ايشته سزگه بر

و تعمیر مجموعتدن عبارت اولغانلقدن بولارنى انتقاد ايتكچ بولنرئڭ فائده سز بلكه ده ضررلى اولدقلرنى اثبات ايتوب بتركچ عربچه نغونى اويرانئك ايچون بولنرئڭ يرينه نينداين كتابلر اوقورغه كرك ايكانلكينى ده عرض ايتكچمىن. مقصودغه كرشماسدن اول مقدمه و اساس اولمق اوزره بر ايكى سؤال كيتوروب آلا رغه جواب بېرمكچى بولم.

سؤال ۱- ناتار لرغه عرب تلمنئڭ نحو و صرفنى اوقو

كركىمى؟

۲- كرك ايسه كيملرگه كرك؟

۳- نيقدرلى كرك؟

بو سؤال لرغه جواب بېرمك ايچون ناتار لرئڭ حاضرگى دارالتحصيلىلرئنى مكتب و مدرسه اسميله ايكىگه آيرمقچى بولام. مدرسه دن مقصودم علوم دينيه اوقوله طورغان يرار. مكتب دن مرادم فنون و صنايع اوقوله طورغان محللر. چونكه مېن، دين ايلن فننى (فى الواقع هم برى ديكرندن باشقه بولغانغه كوره) يكد يكرندن تفريق ايتتم. « مامن رطب ولا يابس الا فى كتاب مېن » آيت جليله سنى باشقه تورليرك آكليم. جميع العلم فى القرآن ليكن * تقاصر عنه افهام الرجال. ديهرلك قدر مفروط مسلمان توگلمىن. بو خصوصه جناب حقئڭ « ولا تغلوا فى دينكم غير الحق » امرينه تبعيت ايتتم. مسلمانلرئڭ بو درجه ده آرتقه فالورلرئڭ ائڭ مهم سببلرئدىن برى ده هر نرسه نى قرآن و حديثدن كوتولرى ديب اعتقاد ايتتم.

كلوا و اشربوا ولا تسرفوا آيت كريمه سيله المعده بيت كل دا حدئنى (*). نقل ايتوب ده قويا من. طب فئنى بولنرئڭ ايچنه كرتوب بتروركه طرشونى بيك افراطكارانه ياكئش بر حركت ديب حكم ايتتم. و اول فكرده يورگان كشيلىرگم طب برلن حفظ الصحة فنلرئنى آيرولرئنى توصيه ايتتم. چونكه يوفار يده ذكر ايتديكم آيت ايلن حدئئڭ طب فئنى ايله هيچ مناسبتلرى يوق بلكه بيك كوب حفظ الصحة قاعده لرئدىن برسئڭ بيان غنه.

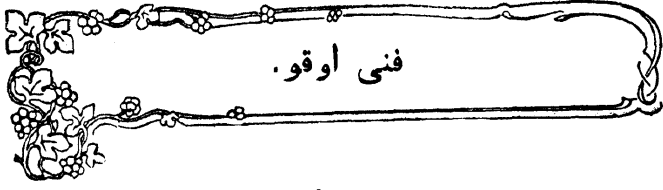
مېن قرآننى بر نيچه مرتبه اوقوب چيقديغم حالده آند، مثلا جبر، هندسه كيميا فنلرئنه عائد هيچ بر آيت كورمه دم و بولنرغه لازم ده توگل. چونكه قرآنئڭ نه زمان، كيملرگه و نيچون انزال ببولرديغى معلوم و مېنم بو سوزلرم قرآن شريفكه فارشو حرمتسزلك توگل بلكه عين احترام. چونكه بولئڭ عكسى افترا در. اللهغه و رسولنه افترا ايلك ايسه ائڭ زياده مخاطرهللى بر ايشدر. قرآن عاليدر و مقدسدر. زيرا (*). حديث اولماسه كرك « شورا ».

مئڭ يلمردن بېرلى انسانلر: عرب و عجملر آره سندهغى صابئيلك، مجوسيلك، محرف موسويك و عيسويك شيكالى باطل اعتقادلرئنى بوزماغه و اولنرئڭ يرينه نور اسلامنى نشر ايتمه كرىشه ايدى. بز تورك مسلمانلر ده بيك كوب واسطه لر ايلن بزگه واصل اولغان شوشى دين اسلامنى حق دين ديب بيلوب قبول ايتدك. ليكن مېن بو سوزلرمده بر آز ياكئشام بوغاي. چونكه اول هر ياكئرو و آله اشنو فكرينه فارشو كيله طورغان بزئڭ امام و مدرسلرئڭ ايمانلرى ده بولاي مېن ديگانچه فناعت وجدانيه لرئڭ نتيجه سى اولان ايمان توگل بلكه ياكئز ارئى و تقليدى بر ايمان بيت. قلبى بولودن زياده قولى بر ايمان بيت. شوگا كوره بيت آلا رئڭ بر قولنده جنت آچقچى، ايكنجى قوللرئده كفر باصقيچى (تغاسى) يورى.

درست كافيه و ملا جامى كتابلرى بايناقغه ايسكى كتابلر. برنجيسى - ۵۷۰ سنه هجر يه سنده مصر قطعه سنك « قوص » ولايتئڭ « اسنا » اسملى شهرئده طوغوب ۶۳۶ ده « اسكندر » يده وفات ايتكان امام مالك مذهبئنه منسوب فقيلردن و ائڭ مشهور نحو عالملرئدىن عثمان بن عمر نام ذاتئڭ تصنيف ايلديكى بر كتابد. بو كوندن تقريبا ۷۳۰ سنه مقدم يازلمش. ايكنجيسى ايسه تخمينا ۴۸۰ سنه اول تاليف ايدلمشدر. مؤلفى عبدالرحمن نورالدين در. ۸۱۷ تاريخئده خراسان ولايتئنه تابع « خجرد » قريه سنده طوغوش و « هرات » ده اكمال تحصيل ايلمش و ۸۹۸ تاريخئده شولوق هراتئده وفات ايتمشدر. ملا جاميدن باشقه ده فرق دن زياده تصنيفاتى وار. عالم و فاضل بر ذاتدر. ليكن انساندر. هم ده بيك كوب ياكئشقان انسانلر جهلمه سننددر.

مېن اول كافيه دهغى خطالرئنى محترم اوقوچيلرغه عرض ايتوب بترگچ آنداغيلر، برهم برهم ميدانغه قوياقچى بولم. بو ائده موفق بوله آلسه م يعنى انتقادمى معلم و مدرسلرئزدن - طبيعى مقصودم كافيه و ملا جامى اوقوتوچى معلم و مدرسلر - بر قسمئڭ قولانغه ايشتدر و ب آنلرئنى افناع ايتيه بيلسه م بيك زور فائده ايتكان بولورمىن ديب اويليم. چونكه نتيجه ده: بيك معلوم و محدود اولغان نحو قاعده لرئنى اويرانو ايچون دورت، بش سنه باش و اتوب كافيه و ملا جامى اوقوچى شا كردلرئنى بولادن و بوجفابى صفادن قوتقارغان بولورمىن.

« مرادما نصيحت بود و كفتيم * حوالت با خدا كرديم و رفتيم ». انتقاد ديكم ياكئز تخريب ديكم اوله يوب تخريب

آش سکوی

(باشی ۳ نچی عددده)

آغزدهغی آش . - آغزمنغه قابلقان طعامنی تشار و افلاب یومشانه دیگان ایدک . بوغنه یتمی، تش اوزی گنه کبره گنچه ایزه آلمی؛ بغدادین کومهچ پشور اوچون نگرمنده اونلاوغنه یتمگانی معلوم . کومهچ پشور و چیلر ایپی چیلر گینه اون، صو هم چوپره باشقه نرسه لر صالوب قامر یاصیلر . شونک کبک آغزمنغه قابلقان آشنی یوتار اوچون قامر ایتوب یومشانتوب توکوک بلهن ایزوب قاتوشدروب چایناپ گنه یونوله در .

بو توکوک فایدن کیله صوگ ؟

آغزمنگ دیوارلری اچنده هم نلره ننگ آستنده ویناغراد ته لگه شینه اوخشاغان جیولوب طورغان و افقنه اولرقلر ره و شنده بیز (غده) لر باردر . شول غده لر آغزمنغه بر یولده اولوب شول یولدن توکوک آغوب کیلوب طوره در . اول بیزلر گه (غددلعاپیه) сплюнные железы توکوک بیزلری دیوله در . (سونگر) بلوت اچنده گی صو نچک ناموب طورسه شونک کبگوک توکوک بیزلر نندن ده هر وقت توکوک حاضرله نوب آغزمنغه آغوب طورادر . برکشی مونک کرانتن آچقان کبی آغزمنغه کومهچ یا که باشقه بر آشاملق قاپقاچده توکوک چفه باشلیدر . بو حالنی «آغزدن صو کیلدی» دیبده ایتلر .

الحاصل آغزمنغه قابلقان طعامنی تل هم آنقارونک یاردمی بلهن تشار و افلاغان چاغنده توکوک بیزلری توکوک لرین آغزوب طوروب لقمنی چلاتوب هم ایزوب یومشانه درده شوندن صوگ غنه یوتولادر . کومهچ پشور و چی، اوندن قامر یاصار اوچون صوهم چوپره قوشسه آغزمنغه قابلقان طعامنی قامر حالینه کیتیر اوچون بز آنک اورنینه توکوک قوشه مز .

شونسی بیک عجب درکه: چوپره هم آچتی نوشقاچ، قامر آچی بولا: اما توکوک نوشلغاچ آچی کومهچده توجی بر حالگه ته یله نه در . آشانماساک بر فایم آچی کومهچ آرده تل اوستگه قویوب ته من ناتوب فارا . توکوک قاتوشدرب چایناماسدن ٹلک کومهچ بر آز آچپراق طویولر، قچان توکوک بلهن قاتوشدرب چاینی باشلادک، ٹلگی کومهچ یومشاغی نه ملانه - بر آز توچیلانه هم باللاننه باشلاغانن طویارسک . بو آچی کومهچکه،

قرآن حقائق عالیه دن و سعادت ابدیه دن و آنک یوللرندن بعث ایدر . حقیقی انسانیت نه اولدیغنی اوگراتیر . دنیا و آخرت مسعود اوله ق ایچون نه یاپه ق لازم اولدیغنی بیلدیر .

بر آز حددن خار جکه چیققد . کله لم اصل مقصوده : شولای مکتب و مدرسه ناملریله ایکیکه آبرغاچ «عربچه صرف ونحو مکتبلریمز ایچون لازم توگل، مدرسه لریمز ایچون کرک» دیمکچی بولام . بو نکلله برابر بزنک تاتار تلی عثمانلی ترکچه سی قدر عربی و فارسی ننگ اسیری اولماسه ده بو ایکی لساننک بالخاصه عربچه ننگ تأثیرندن تماما قورتیله آلمانلغندن مکتبلریمزده ده بر آز عربچه اوفوتوق لازم . لازم اما بیک آز لازم . تلرگه قاتشقان لغتلری ایله اونلر ننگ صورت استعماللری و بوگا خدمت ایته چک قدر لیگنه قاعده لر . اما مثلا، صرف قاعده لر نندن : ماضی نی مجهول ایتیک ایچون آخری ننگ ماقبلن مکسور، آنک آلدنده غی حرکه حرفلری مضموم ایلمک؛ امر حاضر آلتی صیغه در مضارعنک آلتی مخاطب صیغه سندن آلمشدر . همزه ساکن ماقبلی مفتوح اولورسه الفکه قلب اولنور الخ کبی قاعده لر، کذا : قواعد نحویه دن - مستثنا بعضا مرفوع، بعضا منصوع، بعضا مجرور اولور، نکره جمله خبریه ایلمن توصیف اولنور؛ صفت-ذاتی و سببی ناملریله ایکیکه آیرلور کبی قاعده لرک مکتبلرده فنون اوفویه قی طلبه مز ایچون هیجده لزومی یوقدر .

مونده قدر سویله گان سوزلرم ایلمن برنچی وایکنچی سؤالرگه جواب بیرمک تله دم . جوابنک خلاصه سی ناتارلرغه عربچه صرف و نحو اوفوتوق لازم . بو لزوم اوقوچیلر ننگ همسه نه توگل ده مدرسه لریمزده علوم دینییه اوقوچیلریمزغه مخصوص . بونلرغه عربچه ننگ صرف و نحوینی بیلیمک البته لازم . چونکه دین اسلامنک اس الاساسی توب نیگزی اولان کلام الله و احادیث نبویه عرب لسانی اوزرینه در .

اوچونچی سؤالغه بیره چک جوابم بر آز اوزونراق بولغانغه کوره حاضرگه شوشی قدر برلن اکتفا ایتوب آنی کیله چک نومر وغه ترک ایتهم . عالمجان الادریسی .

قطعه

بر خیلی زمان جهانی کزدم

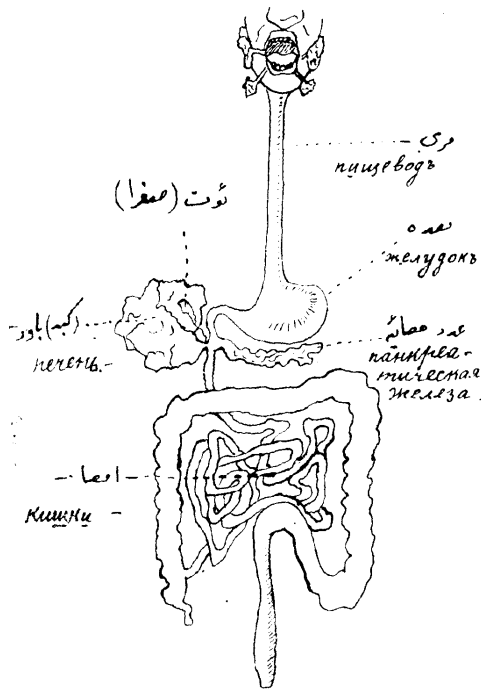
احکام غریب زمانی سزدم ! . .

آفدی کوزم یاشی قانه دوندی

کوگلم قوشی یانه نانه دوندی .

مصدق افندی .

كورساڭ بو، بر سلو چان ايكان ديوب اويلار ايدك؛ چونكه جنڭك اول چاغندهغى قىبلداوى - حرکتى نى سلو چان حرکتى كيله در .

آش بولى - انبويه هضميه (شكل ۱)

II

توكركنڭ اشله گان اشى - آشلرده بولغان كراخمال ماده سن شىكرگه ئه بله ندر و ايدى. آنڭ بو اشى بله ن گنه اش بتمى. بزنڭ آشلر مزده بالڭز كراخمال غنه بولمى، بلكه آڭا برده اوخشاماغان بوتنه ماده لر بىك كوب بولا، آندى چىت ماده لر نى توكرك نى قدر يو وشلاتسه ده بر اش ده قيله آلמידر - آنلر همان ايسكىچه قالادر .

طعامنڭ بوتنه قسملر ين كم اشكه كرته صوڭ ؟ آغزده چاينالگان طعام مرى بويلا ب «معه» گه باروب توشه، معده شول وقتده اوز اشينه طوتونه در . معده نر سه صوڭ اول؟ بر آچ كشىدن - آى نى روشلى دىب صورا سله ر - كومه چ كى دىگان ايمش. شونڭ كى، بر ته مى طماقعه معده نڭ كاغده گى صورت ن كورساتسه لر -- موند غر وشا - آرمود صورتى توشورگانلر ايكان - دىگان . واقعاً معده نڭ غر وشاغه اوخشاشى بولسه ده معده نى بر رزى نكه طوبقه چاغشدر رغه يارى: نچكه هم يوقا يارى كى رزى نكه طوبلر نڭ تيشوگندن اچينه اورلسه قابارا - زورايه واچن گى هواسين قسوب چغارساڭ كچرايوب قالادر . معده ده شونڭ كى؛ اچنده طعام - آش كوب بولغان وقتده كىڭايوب، زورايوب

شېكرلى بر آز باللى صمان ته منى كم بىرگان ؟ آز بولسه ده اول بالنى قايدن آلمان ؟

عالملر : «كومه چده كراخمال ماده سى بار» دىلر . شونلقدن زاوودلرده بقدای هم بهرنگى دن كراخمال استحصال ايتله ر . كراخمال دن بىك ته مى بهرنگى بالى يا صاب چغارالر . ديه ككه زاوودلرده بقدای هم بهرنگى كراخمال دن بالده يا صاب بولا ايكان . آلاى بولغاچ نڭى آچى كومه چنڭ نىگه توچى بر حالگه كىلگانن بلكه ايندى . چونكه بز كومه چ آشاغانده قاتش كراخمال ده آشاغان بولامز ، كراخمال دن ايسه بال يا صبلر ، زاوودلرده اشله گان اشنى بزنڭ توكرك لر يمزده اشله گان بولوب كومه چنڭ كراخمال قسمن شىكرگه ئه يله ندره در . كراخمال صوده آر يمى، شىكر ايسه صوده آر ي، آلاى بولغاچ بزنڭ توكرك لر يمز بر كىميا گىر كى صوده آر يمى طورغان نر سه دن صوده آر ي طورغان ايكىچى بر نر سه يا صاغان بولادر .

**

بزنڭ اشخانه

I

طعام آغزده چاينالگاچ طماقدن توبان تابا توشوب كىته در . بونڭ بو يولى بىك اوزون بر يولدر . بو يول آغز دن باشلانوب آدمنڭ بتون گه وده سين اوتوب بعض ييرلرنده اوراب اوراب ده يور وگان بر قنالدلر . بو يولنڭ باشى طماق دان صوڭ بر آز نچكه بولوب بو قسمنه (مرى) جن ؛ آن دن صوڭ قاچىق كىك كىڭايگان بولا، بونسى (معه) آش قازانى؛ صوڭره دغى نچكه له نىگان بو قسمنه (امعاء) اچا كلر ديولوب بو اوزون يولنى (انبويه هضميه) (пищеварительный канал) آش بولى ديوب اتالونادر . انبويه هضميه نڭ اوزونلغى تورلچه بولا: آت، صير كىك ئولهن آشاوچى حيوانلر نڭ بىك اوزون اولوب معده لر يده بىك زور بولادر؛ اما بورى، آرسلان كى يرتقى حيوانلر نڭ و هموما ايت آشاو ايله تركك ايته تورغان جانوارلر نڭ قسقه بولادر . اينفوزور يه كىك اىڭ توبه ن در جه ده گى حيوانلر دن باشقه هر حيوانده بو آش بولى باردر .

آش بولى، صورتنده كورساتلگانچه، آغزده چاينالگان طعام، طماق (بلعوم) دن اوتوب جن بوينچه توشوب كىته در . جن اشنى قايناتمى اول فقط اشنى يورتور اوچون حاضر له نگان بر يولغنه در . شونڭ اوچون آڭار وسچه пещевотъ ديوله در . اگرده جنڭك اشنى توبان تابا نى روشلى توشوروب يبارگانىنى

حرکتلانۇنى، ایچە گى آشلرنىڭ قاچارغە اورۇن ازىلەپ قايى بارغە بىلمى آرى بەرلۈپ بېرى كېلۈپ يورگانىنى كورگانلر. دوقتورلر بوندىن باشقە كۈپ كىشىلرنىڭ مەدەلرېن قاراغانلر، بىزنىڭ آشاخاندەدە آش پىشروچى بوتقاسىن بوتاب تاپاسن ئەيلەندىر ب نچك حرىكلەنە قېمىلداب يورى، شونىڭ كېك مەدەدە آفرېن بولاسەدە بىزنىڭ آشلرنى حرىكلەندىر بىم اوزى دە حرىكلەنۈپ طورا، دېلر.

آش آغزىدە كۈپ طورماسادە مەدەدە ۷ ساعىت ختى آلتى ساعىت قىدرى طورغان آشلردە بولادىر. نېچە ساعىت بويى طورسەدە ھىمان شول بىر اش كىنە - يعنى آشنىڭ « آق » مادەلرى صىوق بىر حالگە كېلۈپ گنە بولۇپ طورادىر.

توكروك، عصارە مەدوبە، بونلر ھەر قايوسى اوز اشى بلەن گنە مشغول بولغاچ ھىنوز اش بىتمادى. آشالغان آش مەدەدىن صوڭ نچكە اچا كلرگە كېنە، ھىم اول آشلر اېندى، آغزىمىزغە سالغان وقتىدەغى كېك توگىل - صىوغراق بىر بوتقا كېك حالگە كېلگەن بولادىر. اول آش بوتقاسى نچكە اچا كلرگە توشكاچ اېكى صىوق صوغە اوچرى، بىرسى سوت كېك آق توشلى ھىم ياقىتى صودىر. بوگا « عصارە پانقرە آسى » دېولەدر. اېكنچىسى ياشلىسمان صارى ھىم آچى بىر صو اولوب بوگا « ئوت » (صفر) دېولەدر.

(شىكل ۱) دە مەدەنىڭ آستىدە راق بىر اوزون نرسە ياتا اول اوزى آدمنىڭ اچىدە آل تۈسدە اولوب آگا (غددى مەائىيە - پانكرەاتىكەسە جەلەزا) دېولەدر. توكرك بېزىلرى توكرك چىقاروب طوردىغى كېك، بو بېزىلردە سوت توشلى آق صو (عصارە پانقرەاس) نى چىقاروب اچا كلرگە قويوب طورەدر. غددى مەائىيەدىن چىققان صوڭ توكركگە دە مشابھىتى باردىر. طعامنىڭ كراخمال مادەلرېن شىكرگە ئەيلەندىر ھىم مەدەدىن قالغان اشلرنى دە اشلى يعنى طعامنىڭ آق (بىلوك) مادەسىنى اچا كاردە چاغىدە صىوق حالگە كېتەدر.

بو اشلر بلەن دە اش بىتمەدى - دىخى بىر زور اش بار. بىز ماى دە آشىمىز. بو ماى قايدە قايناتلە، نى نرسە تائىرى بلەن سگە - دېرىسز. بلەسز، ماى - صودە ارېمى تورغان نرسەدر؛ اما بىز آشاغان ماى غە مەدە نېمە گاچ اچا كلرگە توشە، اچا كلرگە آغوب كېلە تورغان « عصارە پانقرە آسى » ماينى صودە ارى تورغان صىوق بىر حالگە كېتەر، شونىڭ تائىرى بلەن مايلى آشلار سگەدر، صابوننى مايدىن باصىلر، بونى ايشىكانىز باردىر. صابون زاۋودلرندە نرسە اشلانسە بىزنىڭ اچا كلر اېچىدەدە شول اش اشلەندىر. يعنى مايدىن

طورا، آشى از بولا اېكان - كچرايەدر. بىر كىشى آچلىقدىن اولگەن اېكان بونىڭ مەدەسىن قاراسىلر - بارماقنى دە نچكە روب قالغانىنى كورگانلر.

لەقمەنى آغزىدە وقتىدە توكروك چىلاتقان كېى مەدەگە باروب توشكاچ، مەدە اوزىنىڭ (عصارە مەدوبە) اسملى توشلى ھىم آچى صوى بلەن چىلاتە ھىم جېتەدر. - بو آچى صو آشنى نىشلانە؟ توكروك نىشلەگان بىز بلوب كېتىكان اېدىك؛ اول، كراخمالنى شىكرگە ئەيلەندىرە ايدى، اما مەدەنىڭ آچى صوى نىشلەگان حاضرگە بىز بىلمىز.

فوكسىكلر قوللرېنە بىر يەورقە اولوب ئەللى بېرىلى صوفىقالغان بولالردە شول يەورقەدىن چىش چىقارەلر. بولالى ايتوب، آنلر البتە بىزنىڭ كوزىمىزنى آلدېلرغىنە يەورقەدىن تىزگنە چىش چىقى. چىش چىقارار اوچون مەيىن مەقدار حرارىت (جىللىق) بىروب تاوقتىڭ شول يەورقەلر اوستىدە ۳ آطنە قىدرى زمانە او طورغان صوڭىدەغى چىشلر چىغا باشلىدىر. چىشنىڭ باقى، آياغى، قاناتى ھىم بوتەن اعضاللىرى شول يەورقەنىڭ اچىدە گى صارى ھىم آق (بىلوك) مادەلرندىن اويوشوب شونىڭ ايلە نر بېلەنۈپ چىققان بولادىر. يەورقەلردەغى بو آق مادە، سوتىدە ھىم ايتىدەدە باردىر، بىزنىڭ خلىق چىقت (سىر) نى سوتىدىن باصىلر اما قىپاللىر ارمچىكىنى بور چاقىدىن دە باصىلر، بىس بو آق مادە بور چاقىلردە دە بولدىغى آڭلاشىلەدر. بو آق نرسەنى كىتابلردە ازونى (پرتەننى) مادەلر دىوب دە يورتىلەدر. اوسوب يتكان كىشى آق نى ھەر كۈندە چىرك قىلدىن كېم آشامىدىر. بو آق مادە بىزنىڭ كۈمەچدە ھىم بىر از باردىر. آلاى بولغاچ بىز آشاغان صابىن آق آشاغان بولامىز اول قايدە قايناتىلە صوڭ؟

عالملر، بىر استىكان غە مەدە صوون (عصارە مەدوبە) صالوب آنىڭ اوستىدە بىر كېسك قاطى (بىلوك) (بىشكانە كوكاى آغى يا اېسە بىر كېسك بىشكان ايت) تاشلاغانلر اېكان؛ صوغە سالغان طوز نچك ارى شونىڭ كېك ارمچىك دە استىكاندە اروب صو كېك صىوق بىر حالگە ئەيلەنۈپ صوغە قاتوشقان، آدمنىڭ مەدەسىدەدە استىكاندە بولغان حادىدەنىڭ عىنى بولادىر. يعنى بىزنىڭ آشاغان اشلرمنىڭ « آق » لى بولغانلرى مەدە صوى ايلە قايناتلوب صودە اروب صىوق بىر حالگە ئەيلەنۈپ قانغە كېتەدر.

بىر كىشى صوناردە جىراحتلانوب مەدەسى تىشولگان اېكان. عالملر - دوقتورلر شول تىشولدىن بو آدمنىڭ مەدەسىنىڭ نىشلەگان ھىم اېچىدەنى بولغانون قاراغانلر. مەدەنىڭ آفرىغىنە

عبدالملك نك مکه خلقينه يازو اوگره تديكن منت ايتوب
بشر قبيله سندن بر شاعر ديه در:

لا تجعلوا نعماء بشر عليكم

فقد كان ميمون النقيب ازهرا

اناكم بخط الجزم حتى حفظتم

من المال ما قد كان شتى مبعثرا

و اتقنتم ما كان بالمال مهلا

و طا منتم ما كان منه منفرا

فاجريتم الافلام عودا و بدأة

وضاهيتم كتاب كسرى و قيصر

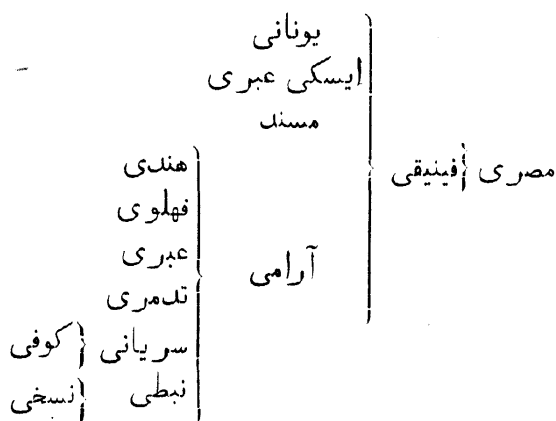
واغنيتم عن مسند القوم حمير

وما زبرت في الكتب اقبال حميرا
مذكور روایتلر ایستهر ثابت اولسون ایستهر اولماسون
اسلامیت کرگان وقتده حجاز عربلرنده اولزیرینه مخصوص
بر یازونک طارالا باشلاغانلغی شبهه سزد. اسلامیت کیلوب
قرآن کریم نك صافلانوی ضرور اولدیغندن بونك اوستینه
قرآن، علوم و معارف گه و بالاخص یازوغه تشویق ایتد-
یکندن بونلر آراسنده یازو یاخشوق میدان آلا باشلادی.
حجاز عربلرینه یازونی باشلاب عهومیله شدروگه طرشقان
ذات افندیمز (عمم) ایدی. بوکا دلیل اوله رق بدر معاربه
سنده اسیر آلتغان شرطلرنك اولزون فوتقاروغه آچه نولی
آلماغانلرندن مدینه بالالرینه یازو اوگره تدردیگن ایسکه
توشروب کیتو بته در. (*)

**

خط عربینك نیندی یازودن آلتدیغی خصوصنده عرب
مؤرخلری برله مستشرقلر آراسنده اختلاف وارد. مستشرقلر
خط عربی نك خط آرامی غه مستند ایدیکن دعوا ایتکده لر.
شویله که: آنلر فکرچه فینیقه یازوسندن دورت تورلی
یازو طوغه مشدر: (۱) ایسکی یونان یازوسی (۲) مسند یازو-
سی (۳) آرام یازوسی (۴) ایسکی عبری یازو. خط آرامی دن
ایسه آلتی نوع یازو وجودکه کیلمش: (۱) نبطی (۲) سریانی
(۳) عبری (۴) تدمری (۵) فهلوی (ایسکی فارسی) (۶) هندی.
بونلرنك فکرچه خط عربی-نسخی و کوفی اسمنده آیرم
ایکی نوع اولوب، اولگیسی خط نبطی دن ایکنچیسى سر-
یانی نك بر نوعسی اولان سطرنجیلی دن آلتهمشدر. بو

فکرگه بنا خط عربی نك سلسله سی اوشبو طریقه اولادر.

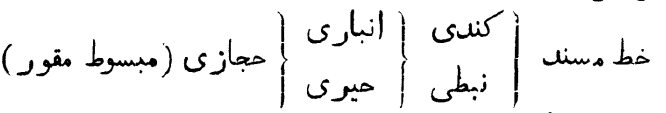

عرب مؤرخلری فکرچه خط عربی نك آنالردن
صانالغان مسند، بونلرنك نظرنده خط عربی نك سلسله سندن
خارجدر. خط سریانی عرب مؤرخلری نظرنده سلسله دن
معدود اولمادیغی حالده بونلر فکرچه سلسله که کره که در.

**

عرب مؤرخلری خط عربی نك حمیریلرنك یازوسی
اولان «خط مسند» دن آلتوب «خط جزم» ديه یورتيله
طورغان «خط حیری» دن، یاخود حیره که یاقن «انبار»
خلقی نك یازوسی اولان «خط انباری» دن آلتدیغن روایت
ایتکده لر. ابن خلدون، مقدمه سنده بو یازونك «خط
حیری» دن آلتدیغن ترجیح ایتکده در. فقط بونك «خط
حیری» ایله «انباری» دن آلتوی آراسنده منافات اولمایوب
اختلاف بالکز تعیرده در. چونکه «حیره» برله «انبار» بر
برینه بیک یاقن شهرلر اولوب بونلرنك خلقلری دائما بر
برسی برله اختلاط ایتهلر، مبادلۀ افکارده بولونالر ایدی.
بنا علیه بو یازولرنك بر برینه بتونلاي مخالف بولوی بیک
یراق اجتماعدر. حیره و انبار الفبالری چاغشدریلوب
فارالغانده بونلرنك اساساً بر اولوب اختلاف بیک جزئی
اولغانلغی کوریلور. شویله اولدقده خط عربی نی «حیری»
یاخود «انباری» دن آلتدی ديه تخصیص ایتک مناسب
توگلددر. حیره خلقتدن یاخود انبار خلقتدن آلتدی دیگان
کشینك مقصدی تخصیص اولمیچه تغلیبا ذکر ایتمش اولسه
کیرهك. بونلرنك روایتینه کوره حیره و انبار خلقی یازونی
کنده و نبط (نبط العراق) عربلرندن آلوب آنلرغده یمن
(حمیریلر) عربلرندن کیلمشدر.

بو فکرگه بنا خط عربی نك سلسله سی اوشبو طریقه
اولادر.

(*) وثیئت نك الك قوتلی بر وقتنده رسول الله نك مشرکلردن (نصاری
توگل) مسلمان بالالرن اوقوتندروی روس مکتبلرندن اورکوچیلرگه عبرت
آلاچق بر مسئله توگلمی؟

خط مسند، سوکندن توری نوعلرگه آپریلوب خط آرامی برله آراسنده تفاوت زور ایدی. «خط نبطی» برله آرامی آراسنده اوخشاش یاقن اولدیغی حالده «مسند» برله «نبطی» آراسی خیلی پرافلاشدی. اوشبو سببدن مستشرقلر خط نبطی نی یالکیز آرامی دن آلتغان دیه ظن ایتیشلر و خط مسندنی سلسله دن چغاروب طاشلامشله یوقاروده کور-ستکان و جهلرگه بنا خط نبطی غه آرامی و مسندلرنک هر ایکسینک آنا اولوی میدانغه چغوب ایکی فکری توفیق قیلندهر.

ایکنجی نقطه ده ایسه بز عرب مؤرخلرنک فکرن تقویه ایتهمز و خط سریانی (سطنجیلی) نک سلسله دن اولوبینه اشتراک ایته آلمیمز. چونکه خط کوفی برله نسخی، آیرم ایکی یازو اولمیچه اساساً بر یازودر. بونلرنک آرالرنده غی فرق، اصل شکلده اولمایوب یالکیز رسم خطده غنه در. حاضرگی کونده گی ثلث، نسخ، رفاع، فارسی یازولری رسم خطده متفاوت اولدیقلری حالده بر یازودن سانالغان شیکلی خط کوفی برله نسخی ده آیرم ایکی یازو توکل ایدی. خط عربی نبطی غه بیک یاقن بولدیغی حالده سطنجیلی غه بیک یراق و آکما شکلا مخالفدر. خط کوفی ده خط سریانی (سطنجیلی) ده گی کبی بعض زاویه و مریعلرنک بولوی خط سریانی دن آلتدیغنه دلیل اولماز. بنا علیه خط کوفی نک سطنجیلی دن آلتمیچه خط نبطی دن آلتوی قطعی اولوب سطنجیلی دن یالکیز زاویه و مربع شکللرنک آلتوی میدانغه چغادر. بو وجهله فرنک مؤرخلرنک فکری ده بسبتون خطا اولمیدر. خط عربی نک سریانی دن آلتوی خصوصنده عرب مؤرخلرنن هیچ بر سوزنک بولنماوی ده ملاحظه غه آلتیچه نرسه در.

عرب و آوروپا مؤرخلرنک فکرنن توجیه سوکندن خط عربی نک سلسله سی اوشبولای بولادر:

مصری	فینیقی	آرامی	نبطی	کندی	انباری	حجازی

* * *

اسلامیت کیلگان وقتده خط عربی ایکی شکلده استعمال ایتلوب برسی خط مقور (نسخی) ایکنجیسی خط مبسوط (یابس) دیه اسمله نه ایدی. خط مبسوط- مقوردن یوقارو یورتیله، بیک آز وقتده غنه استعمال ایتله ایدی. کوفه بنا ایتلگاندن صوگ کوفه خلقی طرفندن خط مبسوطه بیزه کلر کرتیلوب ترفی ایتدرلر یکندن آنلرغه نسبت برله

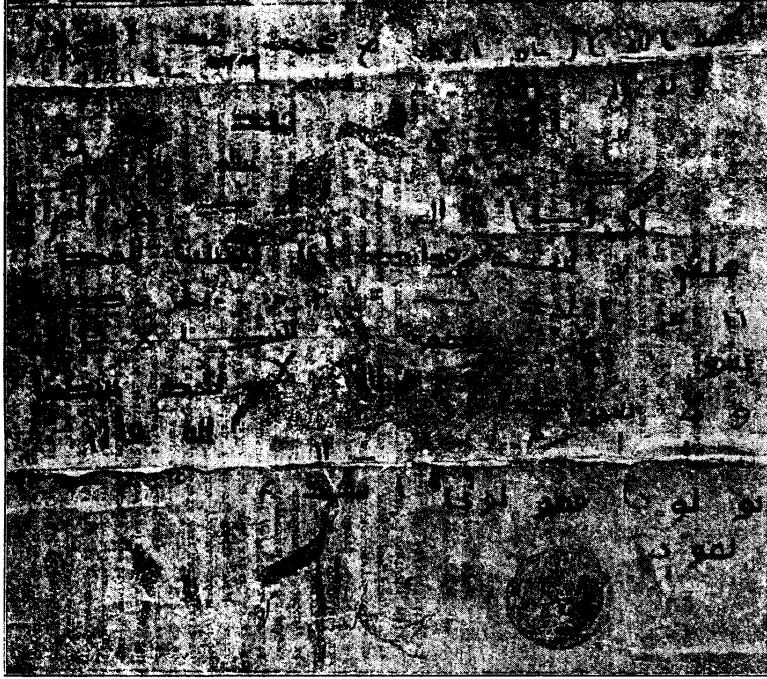
* * *

مذکور ایکی فکرنک قایوسی طوغری و قایوسی خطا ایدیکن کيسدرو البته یکل اش توکل. فرنک علماسی عمومیتله اوز دعوالرن آثار علمیه ایله اثبات ایتوب هر اشلرنده تحقیق و تدقیق ایله معروف اولدیقلرنن آنلرنک فکرن تخطئه قیلو آغر اش بولغان شیکلی، اوز یازولری حقنده سویلنگان عرب مؤرخلرنک سوزلرینی ده بتولای قاغوب طاشلاو ممکن توکلدر (*). مین بومسئله ده «الجمعه المصریه» ده تاریخ ادبیات مدرسی حفنی بک ناصف فکرن کوچروب کیتهم. اول، الجامعه ده او قوغمان لیکسیه لرنده بو حقه اطرافلیچه محاکمه قیلوب ایکی فکرنی توفیق قیلندهر. آنک فکرنک خلاصه سی اوشبو:

خط عربی نک سلسله سی حقنده عرب مؤرخلری برله فرنک علماسی آراسنده اختلاف ایکی نقطه در. عرب مؤرخلری «خط مسند» نی بالاتفاق سلسله دن سانادیقلری حالده مستشرقلر آنی قالدروب آنک اورینه آنک قرداشی اولان «خط آرامی» نی قویمده لر. مستشرقلر نظرند، خط عربی نک سلسله سینده کرگان خط سریانی (سطنجیلی) عرب مؤرخلری قاشنده سلسله دن سانالمیدر. بو ایکی نقطه نک اولگیسند بز ایکی فکرنی جمع ایتوب خط آرامی نی ده مسندنی ده خط عربی نک آنلرنن دیمز. خط مسندنک خط عربی گه آنا اولوی قطعیدر. چونکه عرب الفباسنده اولوب روادف دیه یورتلگان «ثخن ضطح» حرفلری خط فینیقی نک فرعلرنن یالکیز مسنده طابلمه قده در. بو ایسه خط عربی نک مسندنک بالالرنن اولدیغن بیک آچیق کورسه ته در. آنک اوستینه عرب مؤرخلری خط عربی نک مسندن آلتدیغنه بر آغزدن روایت ایتمکده لر. عقل غه و حقائق علمیه گه مخالف اولماغان اورنده بو قدر روایتلرنی التفاتسز قالدرو تاریخه جنایتدر. ایسکی نبطیلر یمن خلقی برله هر وقت اختلاط ایتلر، آنلر برله تجاری معامله لرده بولونالر ایدی. حتی بر وقتلر آنلرنک قول آستلرینه کروب طورغانلقلری ده روایت ایتله. بنا علیه بالاتفاق خط عربی نک آناسی اولان خط نبطی نک یالکیز آرامی دن آلتمیچه یمن و آرام یازوندن اویوشدر یلوب یاصالغان بر یازو بولوچیلغی آکلاشیلادر.

(* مشهور جرجی زیدان حضرتلرنک «تاریخ العرب قبل الاسلام» نام اثرنده «جمهوری» عائله سینک عرب اولدیغنی قهله نی قدر دلیللر برله اثبات ایتدیکی حالده «تاریخ ادبیات» نده بابالری روایت ایتکان خط مسندنی اصلا ذکر ایتمیچه مستشرقلر غه ایروب کینوینک سببن توشونه آلتادق.

احتیاج فوشدی . قرآن کریم نى الك باشلاب حرکه له وچى ابو الاسود الدؤلى ایدی . آنك حرکه لرى نقطه لردن غنه عبارت ایدی . حاضرگی کونده استعمال ایتله طورغان حرکه لر ، عروض فنن وضع ایتوچی خلیل بن احمد الفراهیدی طرفندن قویله شد . نقطه لر ایسه عبدالملک زماننده نصر بن عاصم

رسول اکرم طرفندن مقوقس اوزرینه کوندرامش مکتوبنک تعیینندن آلمش رسم .

ویحیی بن یعمر (ابوالاسود شاکردلری) طرفندن قویلمشدر . اسلامیتدن صوگ خط عربی نك نوعلرن شکل و اعجام تاریخلرن بر فرصت برله یازو نیتنده اولدیغمدن اول خصوصده سوز اوزایتیمیم . ص بکبولاطی . «اورنورغ»

خط کوفی دیه یورتلدى . خط مقور (نسخی) ایسه اولسگسینه نسبتاً عادى و یکل اولوب عموم خلق شوفى استعمال ایته ایدی . رسول الله زماننده طاقتا کیسه کلری ، سوبه کلر ونچکه تیریلرگه قید ایتلنگان آیتلر اوشبو یازو برله یازلمش ایدی . رسول الله نك (ص.ع.) کسرى ، قیصر ، مقوقس وباشفه پادشاه وامیرلرگه یبارلنگان مکتوبلری ده اوشبو خط نسخی برله یازلمش ایدی . مذکور مکتوبلردن مقوقس و مندر بن ساوی گه یازلغانلری حالا موجود اولوب اولسگسى استانبولده صوگغیسى و یانه ده صافلانمقده در . مقوقس نه یازلغان مکتوبنك فوطوغراف برله آلنگان قویپه سى « شورا » ده درج ایتلمش ایدی (۱) . عصر سعادتده عرب یازوسینك نیندى شکلده اولدیغن بله سى کیلنگانلر شونده مراجعت ایتسونلر (۲) . صوگره لری ، خط نسخی غایت کوب نوعلرگه بولنوب کیتندی . اول وقتلرده خط عربی ده نقطه ، حرکه ، سکون ، مد ، شده کبی علامتلر یوق ایدی . عربلر چیت خاقلر برله اختلاط ایتوب نل و ذوقلری بوز ولهاغاندن سوزنك سیاقینه ناراب اصلا خطاسز اوقیلار ایدی . صوگره فتوحات

کوبه یوب تورلی ملنلر برله قاتناشا باشلاب آنلر برله شهریت مناسبتلری بولا باشلاغاچ بالالری نك تللری بوز ولوب خطاغه ارتکاب ایتله باشلاندى . شونلقدن قرآن کریم نى حرکه لرگه

(۱) ج ۱

(۲) اوشبو مناسبت ایله مذکور مکتوب کیشیسی اوشبو عددکه

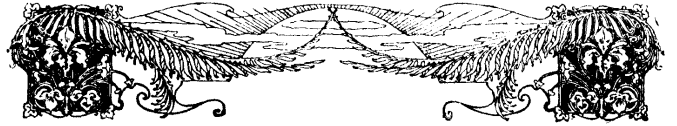
مم نویلدى .

شعر:

ایده شه .

مین اولم ، دوستم ! طورى ، وجدانلی بولغانغه ئولم !
اوز ایلم ، ئولسه مده صاغنور ، طاشلاماس ، یادلار ، بله م .
مین ئولم . تیک وجدانم ، کوکلم طنج کویگه ئولم ،
سینده ایده ش ! جان بارنچه یور شوشی چن از بله ن ! . . .

سعید سونچهللی .

تورك يوردى و تورك درنگى .

تورك قومىنى علمى جەننەن تەنقىش ايتەك عادەتى
 آورۇپادە ياكى بىر شى اولسەدە ، فرنگ عالەملىرى بونلر
 طوغرۇسندە اھمىيەتلى شىلر كەشە ايتدىلر و خياللرغە اولسون
 كەلەمەش مەلۇمات جەمە قىلدىلر . اوشبو عالەملىرىگە مشهور -
 لرى دانىيالى طومسەن ، مشهور مستشرق رادلوڧ ، فرانسىيەلى
 لئون فاهون و مەلم بارتولك و باشقەلر . هر بىر تورك
 بالاسى ، اوز قوم و قىبىلەلرى حەقندە كركلى خەبەرلر تابدقلىرى
 ايچون اوشبو ذاتلرغە تەشكر ايتەك ايلە بورچلۇ اولسە كرك .
 تورك قوملىرى حەقندە آورۇپا عالەملىرى كەچلر نى تونلرگە
 فاتوب ، قزو كونلردە صحرالردە يوروب ، ايسكى اثرلر
 جىوب يوردىكلرى حالە اصل تورك قوملىرى اوزلرى بى
 خەر حالە طورلر ايدى . سوكرە اوزلرندە دە آز اولسەدە
 فرنگ عالەملىرى اصولنچە تورك قوملىرىنى تەنقىش ايدۇچىلر ،
 تورك اثرلرى حەقندە مەلۇمات جىوچىلر ظاهەر اولورغە
 باشلادى . بوگا مثال ايدوب نجىب عاصم افندىنى كوسترمك
 كەندىر . بونك بو طوغرۇدە اولان خەدمەتى تەرجەملەردن كەنە عبارت
 دگل بلكە بعض نادىر تەحقىقلرى واردر .

تورك قوملىرىنىڭ ايسكى و ياكى تارىخلىرى ، لسان
 و جەمەتلىرى حەقندە مطبوعات دنىياسندە اڭ كۆب بەش ايدىن
 تورك عالەملىرى آراسىندىن اسماعىل بك غەسپرىنسكى ، يوسف
 آفچورا اوغلى ، احمد بك آغاىوف ، على بك حەسەن زادە
 افندىلر نى آبروم سورندە ذكر ايتەك لازم .

* *

اوشبو كونلردە اسويچرەدە « لوزان » شەرنە تەحقىل
 ايدىن تورك شاگردارى ، توركلر و توركلك حەقندە بەش
 ايدىر ايچون علمى بىر جەمەت تاسىس ايتدىكلرى غزتە
 اوقۇچىلرغە مەلۇمدر . علم هوسلىسى اولان بو شاگردلر ،
 قوملر و ملتلرگە عائد شىلر نىڭ هر بىرى حەقندە مەتخەس عالەملر
 ايچندە اولدقلىرىندىن شايد مەم و فائەدەلى شىلر كەشە ايدىرگە
 موفق اولورلر .

مذكور جەمەت طرفندىن طبع ايتدىلەش بىر اعلان
 صورتى بو يردە عىنا درج ايدىلەدر :

لوزان تورك يوردى ؛ تورك طلبە قردەشلر بنى (۱۹۱۲)
 افرنجى سەنسى نىسانىڭ بىرنچى بازار كۈنى « لوزان » دە طوبلا
 نەچق اولان « تورك طلبەسى درنگ » نەدەوت ايدىر .
 درنگ غايەسى : سياسياتىدىن باشقە هر شىدر . اجتماعى
 توركلكلر . توركلكلكڭ حياتى ، خەستەلىقى ، ياراسىدر .
 توركلكلكڭ ، ھنوز اھمال و تەكلىدىن قورتولەمىيان
 كەنەكەندە فەكرى بىر رابطە و اطراد توليد ايتەك ؛ مشتراك
 بىر غايە يە دوغرو آل بىرلىكلە چالېشە بىلەسى امكانى
 حاضەرلەمەدر .

او كەنەكە : ماتنىڭ ماضىسە بى خەبەر ، حالە غافل ،
 استقبالىنە لاقيد بىر حالە ، مەھش بىر غايەسەلەكە دوغرو
 ايلرېلەيور ؛ اوت ، او كەنەكە كە ، بو كۈن - كەلەك دە نە
 ياپاچغى كەندىسەنە صورمغە لزوم بىلە كورمىور ، كەبىيور ،
 قوشويور . . . يەنە او كەنەكە كە : يارىم عصرە ياقىن بىر
 زماندىن بىر غەربىڭ ترقى و عرفان دگىزىندە بو جالاندىقى حالە
 ھنوز مەلكتەنە بىر داملە فىض و مەرفت كوتورەمدى .

بىر آز دوشونە بىلەن دماغلرە بيانچى اولمايان بو كى
 فەجەللىرى بورادە صامىق ايستەمىوروز . يالنىز : بوتون
 بونلر حەقندە قونۇشەق ، دردلر يەزە علاج آرامق ايچون (تورك
 طلبەسى درنگ) نى تەرتىب و بوتون قردەشلر يەزەك اشتراكلرىنى
 رجا ايدىيوروز . آمىن اولەلم كە بو رجا - خائىن بىر اوچو -
 رومە دوغرو يورالانان توركلكلكڭ ، قوجە بىر ملتىڭ امداد
 ايستەين فرىادىندىن باشقە بىر شى دگلدر .

بىلر شىيدىلك ، توركلكلكڭ يكرمىچى عصر قارشىسەندەگى
 عاجز موقەنى دوشونەگە وقت بولە بىلەن قردەشلر يەزەك ؛ بو
 ناچىلر قافلەسنىڭ دەوتەزە صەمىيەتلە اجابت ايدە چىكلرىنى
 اميدلىيور و بونىڭلە متسلى اولوييوروز .

درنگە - هر تورك كەنجى اشتراك ايدە بىلير .

درنگ - تورك لسانى اوزەرىنە جريان ايدە چىكىر .
 درنگە - اشتراك ايتەك ايستەين قردەشلر ، (۱۹۱۲)
 سەنسى ، مارتنىڭ اوتوز بىرىنە مصادف جەمە ايرتسى كۈنى
 آقشامى سەت اونبىرىنە قىر « لوزان تورك يوردى » نە
 شفاھا ياخود تەحرىرە مەراجەتلەسەنى دفترە قىد ايتدىرمليدىر .
 بىر ھىئت ويا جەمەت مەرخسى اولەرق كەلەر ، وكىلى اولدوقلىرى
 جەمەت افرادينىڭ اسامى و تولد مەللر بىلە آذرە سارىنى كدا
 مخصوص مەلنە يازدىرمليدىرلر .

اما قوم نجیب عربلر ایسه، بو توغورده بستیون باشقه بر یول انخاذا ایدوب، نه دندر سنه میلادیه گه او قدر اعتبار ایتما ینچه بلکه رسول صلی الله علیه و سلمنک ولادت شریفه سینى وقعہ فیل دن «۵۰» کون سوکره وافع اولدیغنی موجز و موثوق بر تاریخ ایله ضبط ایتمشلردن. ایمدی بو بیانلرنک تحقیق صورتده پیغمبرم محمد علیه السلامنک ولادت شریفه سنه شمدی «۱۳۴۳» سنه اولق لازم کله در. مثلا: مذکور اوچ درلو تاریخنک برنجیسینی اعتبارغه آلوب «۱۹۱۲» دن «۵۶۹» نی طرح ایدلور اولسه، بافی: «۱۳۴۳» اوله در. دیمک رسول الله صلی الله علیه و سلمنک ولادت شریفه سنن شمدیگی سنه مزه قدر «۱۳۴۳» سنه کچمش اوله در. حالبوکه رسول الله صلی الله علیه و سلمنک هجرت شریفه سنه «۱۳۲۰» سنه اولدیغنی محقق اولنمش ایدی. بوکا کوره هجرت برله ولادت آراسی آنچق «۱۳» سنه گنه اوله ق لازم کله در.

اما رسول الله صلی الله علیه و سلمنک هجرتی ایسه، «۵۳» یاشنده وقت وافع اولدیغندن، ولادت شریفه سی بونن «۵۳» سنه مقدم اولدیغنی تحقیق ایدله در. بو، ینده بر حقیقتدر. سوکره هجرت سنه سینده بر نظر ایدله م: شمدی بزم هجری تاریخن «۱۳۳۰» نچی سنه سیدر. البته ولادت، هجرتن «۵۳» سنه مقدم ایدی. شوکا کوره «۵۳» عددنی شمدیگی تاریخنک عددینه ضم ایدلور اولسه مجهوعه سی: «۱۳۸۳» سنه بوله در. دیمک بو تحقیقاتدن آکلاشلدیغنه کوره شمدیگی زمانه قدر رسول الله صلی الله علیه و سلمنک ولادت شریفه سنه «۱۳۸۳» سنه اوله در.

حقیقت ایسه شویله اولدیغنده شبهه یوقدر. چونکه هجرت سنه سی غایتنه محکم و مضبوط اساسلره بنا ایدمشدر. بو هر کیمسه گه معلوم. قوم نجیب عربنک رسول الله صلی الله علیه و سلمنک ولادت شریفه سینى وقعہ فیل کبی الک موثوق بر تاریخ ایله ضبط ایتدیکلری ده بونی تقویه ایدله در. ایمدی رسول الله صلی الله علیه و سلمنک ولادت شریفه - سینه هجری ایل «۱۳۸۳» سنه اولوب، میلادی ایل «۱۳۴۳» سنه گنه اولور ایسه، بونلرنک آراسنده اولغان «۴۰» سنه تفاوتنی نه صورتده تطبیق ایدله م؟ حالبوکه هر ایکسی مساوی اوله ق لازم ایدی.

اما هجری تاریخ غایتنه مضبوط اولدیغندن، بونده خطا بولمق احتمالی یوقدر. خطا اولور ایسه، فقط میلادی تاریخلرنک عام الفیل گه تصادفنده اوله چقدر. بوده شو

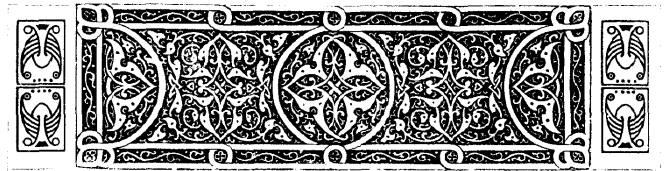
درنکه، شخصا و یا بر مرخص واسطه سیله اشتراک ایدمه مین قرده شلر؛ غایبه متعلق فکرلرینی لایحه صورتده درنک ریاستنه بیلدیرلر.

درنک دوامی، مدتی، درنک عمومی هیئتنک قرارینه باغلیدر. مذاکرانک روزنامه سی ده عمومی هیئت طرفندن ترتیب اولونور.

لوزان تورک یوردینک، درنک فارشیسنده گی موقعی - متشبت بر قوت و درنکه سائر قرده شلری کبی اشتراک ایدن بر هیئت اوله قدن باشقه بر شی دگلدر.

لوزان تورک یوردی. اسویچره .

TURC VOURDOU Lausanne case 49.

محمد علیه السلام نك ولادت سنه سی.

بن، بر چوق زماندن بیرو رسولن صلی الله علیه و سلمنک سیر شریفه سنه دائر بر قدر معلومات جمع ایتمه کله مشغول ایدم. شو اثناده، بکا حقیقتی معلوم اولماغان، حالبوکه بنم نظرمده الک ادم صابولغان بر مسئله میدان چقدی. شمدی شو مناسبتله یازلمش مقاله یی جنابکزه عرض ایدرم. اگرده مضمونی اعتبار یله سرنک فاشکزده بر اهمیتنی حائز اولور ایسه، محترم «شورا» صحیفه سنده بزی ارشاد یوللو لطفا برر شی یازمکنز مطلوبه ز ایدی. اول وقت بنم فکرم حقیقته موافق اولورسه موافقتنه، موافق اوله ماز ایسه صورت تحقیقنه دائر آچیق صورتده بیان ایدر ایدگز.

مقصد: بزم پیغمبرم محمد علیه السلام نك ولادت شریفه سی، میلاد عیسی علیه السلام دن - انگلیزلر تاریخنه کوره ۵۶۹، فرانسه زاره کوره ۵۷۰ و باشقه لر کوره ده ۵۷۱ سنه سی سوکره وافع اولدیغنی کوسترلمشدر. تورک قدشلرمنک اکثری اولگیسنی و بزم بلغار تورکاری ایسه غالباً سوکیسنی اختیار ایدوب سیر و تاریخلره یازه کلمشدر. بو سنه ده ربیع الاول اینک «۱۲» نچی کونی دوشنبه گه توغری کله ایدگندن «۹» نچی کونی اولان دوشنبه یی تعیین صورتیله ضبط و اهل علم فاشنده رسول الله صلی الله علیه و سلمنک ولادت کونی «۱۲» نچی ربیع الاول دوشنبه کون» اولدیغنی ثابت اولمش مشهور روایت گه مخالفت ایتمشلردن.

و انگلیزك، عربلك و توركك گه دگل بلكه بعض بر عالمزك مساهله لرینه گنه مینیر. ولادت، هجرت و وفات تاریخلری حقنه «شورا» ده اهمیتلی سوزلر یازلمش ایدی (ج ۳ ده «اهمیتلی تاریخلر» ماده سنده و ج ۴ ده «مولود نبی» ماده سنده). رسول اکرم تاریخ حقه کرک اوزون و کرک فسقه اولسون اثر نشر ایدوچیلرنک شونلرغه بر مرتبه کوز صالحلرینی صمیمی صورته رجا ایتمکده مز. اوشبو سطرلر عجله بر وقتده یازلدی. اگرده شهبه کزنی دفع ایدرک اولماز ایسه تکرار اشعار ایدوگزنی اوتنه مز.

استیضاح

«آثار» نام اثرلرنی مطالعه ایتدیکم ائنده شو توبانده مذکور شیلر مراق فی جلب ایتدی:

I) حاللری ترجمه ایدلمش ذاتلرنک اسملرنده، اکثریت اوزره، بر حال کوزگه چار په افنده در، که: زمانزده و بوگا یاقنده غیلرنک اسملری معروف، عربی لفظلر اولوب، یوقاریرق کیتدیگی نسبتنده اوزگاره در. تعبیر دیگره: بورونقی زمانلردهغی اسملر تورکی اولوب، صوگیلرده عرب له شه در.

مثلا «حسن بن موسی بن مسلم بن بیکبولاد بن ایشکنه بن ایشبولاد... شاه فولاد...»، «اسحاق بن ابی بکر بن اوراز»، «تاج الدین بن احمر بن دینمعد بن قدرلی... قولمی... آلتون... آیباقتی... آیدار»، «عبدالکریم بن اولماز قل»، «عبدالحکیم بن قربانعلی بن عبدالمجید بن ایسان کیلی... بورسق... یول یخشی»، «تاج لدین بن عصمت الله بن صاتلغان بن سلیمان (بونده آرالاش) بن آقمنای... آتای... بلاغش... بایصاری... قدر باقتی... آغچاق... بیردی باقی... طوغراق... بوزوبی... سنقراط»، «محمد شریف بن عباس بن اورامت... شمشاب... شوشاب»، «جمال الدین بن بیککش»، «صبغت الله بن اسحاق... بن بیکمت». (بورونقی اسملر آراسنده بعض آکلاشلیمان سوزلرده بار. بولار یامتروک یا که تورکی توکلرمی؟ مثلا: بلاغش، شمشاب، شوشاب، سنقراط کییلر).

جهتدن اولسه کرک مثلا، رسول الله صلی الله علیه وسلمنک نبوت و رسالت شریفله مشرف اولوب، رحمة للعالمین صفتیه مبعوث اولدیغی وقتی میلادنک «۵۶۹» نچی سنه سی ابتدالرنه تصادفی ایتمشدر. انگلیز و فرانسز محررلری ایسه، «بعثت» نی «ولادت» معنا سنده غطا اوله رق ضبط ایتمش اولسه لر کرک. وسائر اقوام ده تحقیقات اجراسینی نظر دفته آلهاینجه بلكه بونلرنک اثرلرینه تقلید صورتیه اکتفا ایتمشلردر.

اما بنم نظرمد رسول الله صلی الله علیه وسلمنک ولادت شریفه سی واقع اولمش عام الفیل گه تصادفی ایدلووی ظن اولنمش میلادی تاریخلرنک هیچ برسی درست اوله ابوب بلكه عام الفیل - «۵۲۹» سنه میلادی گه تصادفی ایتدیگی تحقق ایدلمکده در. بونی بو صورته تحلیل ایدلم:

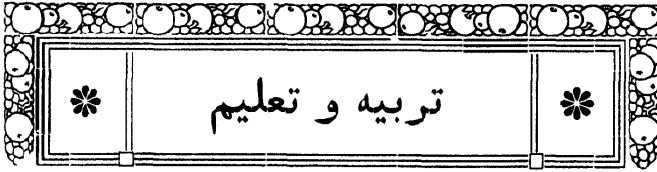
شمی «۱۹۱۲» سنه، بو معلوم. وبونک اوزره منبع لری الک موثوق و الک مضبوط اولان هجری تاریخله رسول الله صلی الله علیه وسلمنک ولادت شریفه سندن بو کون گه قدر «۱۳۸۳» سنه کچدیگی ده غایتده واضح بر صورته لمعان ایتمکده در. اویاه ایسه «۱۹۱۲» دن «۱۳۸۳» نی طرح ایدلم ده، باقی: «۵۲۹» اوله در. ایدی بو «۱۹۱۲» دن «۵۲۹» نی طرح ایدلور اولسه، متباقیسی عینله «۱۳۸۳» سنه اولوب، هر ایکی (هجری و میلادی) تاریخنک آراسی مساوی هم حقیقت مبین اوله در. بونکله برابر بعض بر تحقیقاته کوره شو «۵۲۹» نچی سنه ده ربیع الاول آیینک باشی ده پنجشنبه کون اولوب، رسول الله صلی الله علیه وسلمنک ولادت شریفه سی مشهور روایت گه موافق روشده «۱۲» نچی دوشنبه کون (۱۶ غنوار) اولووی ده انشاء الله محقق اولسه کرک ایدی.

شمی بو بیانلردن بر خلاصه چقارمق آرزو ایدلور اولسه، شو «۱۹۱۲» نچی سنه گه قدر، رسول الله صلی الله علیه وسلمنک ولادتنه «۱۳۸۳»، بعثتنه «۱۳۴۳»، هجرتنه «۱۳۳۰» و رفیق اعلاسنه و صلتنه «۱۳۲۰» سنه اولوب؛ ولادتی «۵۲۹»، بعثتی «۵۶۹»، هجرتی «۵۸۲» و رفیق اعلاسنه تشریفی ده «۵۹۲» میلادی سنه لرگه تصادفی ایتدیگی تحقق ایدلمکده در.

سهر مدرسه سی معلملرنن: محمد صابر ابراهیم الافصوی.

شورا: حسابلر کزده سنه قهریه ایله شمسیه آراسنده اولان فرقلر اعتبارسز قالدلمش. اشتباهنک بتون سببی اوشبودر. ولادت تاریخنده اولان خلاقلر فرانسزلق

يازو اويروه توچيلار اوچون يولباشچى

III

اصول جديده دورنده يازو

برده «آق اوستنده قارا تانوغان» برفندى معلم صفتنده مکتب که کرور و «اصول جدیت برلن اوقونام» دیب سبق باشلاتور. برنچی یل سبق باشلاى تورغان بالارغه، هیج بر تورلی، نمرینات فلان بیرمه سدن، قارا تاقتا و ناش قلم توتدورده «بو-چ-بولادر» دیبه بر آواز بیروب، (چ-چ-چ) کبی دورت بییش شکل یازدرا باشلار؛ یاخود «بو-با-بولادر» دیبه بر یولی ایکی تاوش سویلب، آستینه بر تورتیکن بر چانا تابانی سزدرا باشلار. شو کون گنه مکتب که کیلگنه بیچارا سکز یاشلک بالا هیج نرسه توشنماینچه آک تانگ بولور؛ «قای عالم گه صوغلدم» دیبه حیران قالور؛ معلمنک کورسه تکه شکان یونلېب سزا آلمای باشی قاتار. الفبا کتابنده غی سوزلر فی کوچروب یازو ایله بونون قش اوتەر. حرفلر یالغز کتابده یازغانچه بویالورلر؛ ماتور یازو (حسن خط) اوچون معلمده زحمت چیکمهس، اوننک اوچون لازم بولغان اسبابده یوقدر. شوننک ایله ابتدائی تعلیم تمام بولور، لکن بالارننک قولغه آلوب قارارلق، ماتور یازوغه اقتدارلری بولماس.

IV

حسن خط تعلیمی اوچون مشهور اصوللر

عربی حرفلر ایله حسن خط تعلیم ایتەر اوچون هر یاق کشیلرندره تورلی اصوللر باردر: (۱) ازهرلو (تقلید)، (۲) بویاو، (۳) چامالو، (۴) اویا اصوللریدر. **تقلید اصولی:** معلم بر حرفنی سزای ایله یاخود قارانداش ایله سزوب؛ یاخود شولر ایله نقطه لر قویوب بیورور؛ بالالر شول سزقلرننک ازی ایله یورگزوب قوللرن یاتقورور (ملکه-له ندرور) لر. بو اصولنک کیچیلکلرندن برنچی) حرفلرننک باشلانغان و باروب توقتالا تورغان اورنلری و هر تورلی فرعلرننک چیکلری بیلگیلی و اولجه ولی بولمادیغی اوچون حسن خط اویره نو اوزاققه نازتلادر. (یکنچی) بره و طرفندن

(II) مذکور «آثار» ده، بر خیلی علم اهللری کرمانگه منسوب ایدکلری کورلمکده در. فقط بونلرننک بوانتسابلری نشأت اعتباری ایله گنه اولوب، تدریس و تعلیم لری ایسه باشقه دبارغه هجرتلری صوکنده اولدقلری آکلشلمقه در. همه، کوب اورنده عبدالرحمن بن شریف الکرمانی نامنده بر ذاتننک بیک کوب آدملره استاذ ایدیکی - کوب آدملرننک استاذلری آراسنده ذکر ایدلکنندن - آکلشلمقه در. غالباً بو ذاتده هجرت ایتمش اولملی.

بونلر بویله هجرت نه دن مجبور اولمشلر؟ بونده خصوصی اولمقن بیگره ک عمومی بر حال و سبب بولندیغی خاطرغه کیله. بو سبب نه ایش عیبا؟ اوقوچیلرده بر فائده امیدى ایله «شورا» مجله علمیه سنده بو حقلده بیان بیورلمقنى رجا ایدم. شاکر مصطفی.

**

شوشاب، شوشاب کبی اسملر اگردده محرف یاکه منحوت دگللر ایسه بونلرننک مصدر و مشتقلرینی، معنالیینی «چواش» قوملری آراسندن ایزلرگه نیوشلی. ایدل و اورال بریلرنده معیشت ایتمکده اولان تورکلر ایله چواشلر آراسنده مناسبت کوچیلدر. اوشبوننک ایچون لغتمزنی تفتیش ایدوچیلر و لغت کتابلری یازوچیلر ایچون چواش لسانی ایله آشنا اولورغه احتیاج وار.

قاسم شهرنده (لفظاً مراد اولسه ده) مسلمان خانلر اداره ایدوب طور دقلرنده شهر و اطرافنده مسلمانلر کوب ایدی. دولت و خیرات اهللری اطرافینه خلقلر جیولمق عادت اولدیغندن حتی یراق یرلردن خانلرنی قصد ایدوب کلورلر ایدی.

قاسم خانلرندن سید برهان (واسیلی) چوقوندیغندن و فاطمه سلطان وفات اولدیغندن صوگ (شورا ج ۲ ص ۴۸۲-۴۸۳) مسلمانلر ایچون شول یرده معیشت مشکلمندی. ویلیامینوف-زیرنوفننک سوز آرارلرنده آکلتمش خبرلرندن مذکور عصرلرده و شول طرفلرده کوب فاجعه لر اولدیغی معلوم. مسلمان عائله لر، ایشته شول وقتلرده اولریننک دینلرینی، قومیت و ملیتلرینی صاقلامق قصدی ایله باشقرد صحرالرینه و عموماً ایدلننک مشرق طرفلرینه هجرت ایتمشلردر. باشقرد صحرالرنده، اورال بویلرنده اولان عالملرننک کوبسیننک اصلی قاسم و کرماندن اولمقیننک سببی اوشبودر. صوگ عصرده اسملرننک عرب لشوی حقدده، کیله چک عددلرننک برسنده یازلسه کیرک.

ر ف .

ز، ق، و، ن حرفلرینه اویا بولورغه یارایدیر. یعنی: شول سزقنی ماتور قلوب سزابلسه سوکندهغی حرفلرنی سزو اوکده اوکایغه آیلانادر. ذاتا بزم عربی حرفلر برندن بری یعنی بر سزقدن دورت بیش عرف تولد ایتدیکی اوچون بزم مکتبلرده حسن خط درسی یالغز شو اصول ایله تعلیم اولنوی ممکندر بو اصول ایله تعلیم اولندقدن حرفلرنک، باشدهغی درسلرده، بیک اوکایلری و یازلوی قولایی بولغانلری غنه آلتوب، بری آرتندن بری اوکایدن قیونغه کوچلور. بناء علیه پیداغوغیا نظرند بوایک مقبول اصللردندر. بو اصول پیداغوغیا علمنه سوک کشفیاتدن سانالوب آوروپاده و روسیهده بیک مقبول اصلدر. روس مکتبلرینک همه سنده حسن خط درسلی شو اصول اوزرنده تعلیم اولنمقده درلر.

آوروپانک پیداغوغیا علملری کوب اویلاولری آرفاسنک حرفلرنک برینه بری اویا (عنصر) بولاچقلرینی توشنوب آخرنده مذکور اصولنی کشف ایتکهلر. بو اصول اوزرنده حرفلری تعلیم ایتهر اوچون مخصوص سزقلر ایله حسن خط اویرنو اوچون چغارلغان دفترلرنک منشی ایشته شودر. حسن علی.

ابتدائی مکتبلرده اوقوتو

ابتدائی مکتبلر یاش ئوسمرلرنک باشلرنده، آلداغی کونلرده چیشلوب چقاچق صاف و طازه اولرقلنی صالوب فالدروغه خدمت ایتهلر. مکتبه بالاغه نیندهی اولرلوق سالنسه، سوکنده یمشیده اولرغینه قاراب یتشدر. مکتبه کروب اوقوغان بالالرنک کوبسی، یوقاریراق مکتبلرگه کروب اوقی آلمادقلرندن اول بالارغه شول ابتدائی مکتبه حاصل قیلغان نرسهلری ایله ایرلک و قارتلق دورلرنی اوتکهروب آخرده فبرگهده کررگه توغری کیلهدر. شونک ایچوند اوقوتو مسئلهسنده ابتدائی تعلیم یولنده بیگرهک زور خدمتلر قویالر و آنی کاملله شدرو ایچون جان وباش اویناتالر. شول خدمتلرنک ثمرهلری اولارق تعلیم و تربیه اصللری کوندن کون آلهه باصه و تکامل کسب قیله بارادر.

حاضرگی کونده ابتدائی مکتبلرده مقبول و معتبر توتولغان اصول «تعلیم بالمعاینه» اصلیدر. اگریده «تعلیم بالمعاینه» اصولی سو استعمال قیلنماسه، تعلیم یوللرینک باشقه سینه قاراغانده اول بیک کوب آرتق و فائدهلی نتیجه لرنی بهره در.

حاضرله نوب بیرلگهن از ایله یورگهنده بالالرنک صناعت خطده اولان استقلالیتلری یوغالوغه سبب بولادر. اوچنچی) همان از بوینچه سزارغه اویرنه کلدندن بالالر آقرن یازارغه عادت قلوب، چابق یازو شرافتندن محروم فالولرینه سبب بولادر. دورتنچی) حاضرله نگهن از ایله یورگهن بالالرنک ذهنی یالغوچان بولادر، بناء علیه بالالرنک اخلاصی یوغالوغه سبب بولادر.

بافچا سارایده «ترجمان اداره سی طرفندن نشر اولنان «استاذ صبیان» نام حسن خط دفترلری شو اصلونک درس کتابیدرلر:

بویاو اصولی: حسن خط ایله یازلغان یاخود باصلغان بر یایراق، کاغزنک آستینه قویلوده شونک ازی ایله آق کاغزنک اوستی بویالور. بو اصلونک، حسن خط اویرنه توگه، فائده سز بولوی اوستینه، بالالرنک کوزلرینه حسابسز ضررلر کیلهدر. چونکه، کاغز آستنده فالغان یازو ناچار کورنور، اما بالا کور و گه طرشوده آق کاغزغه کوزن یاقن توتار؛ نهایت آق کاغز کوزلرنک نورن آلور. بو اصول ایله بالالر هم حسن خطدن محروم فالورلر هم کوزلرینک نورندن آبرلورلر. قازانده نشر اولنان بعض «مشق خط» لر شو اصلونک درس کتابلری درلر.

چامالو اصولی (روسچه - тактической способъ) دیورلر): بو اصول ایله حسن خط اویرنه تکده معلم هر حرفنک چاماسن و صورتن سویلهب، مخصوص بر اورنعه سزوب کورسه تهر. مثلا: آ - تایاق کبی، باشنده برکه کری سزقده بار، یوغاریدن توبهن برتار توده حاصل بولور، بوی دورت نقطه چاماسیدر کبی. شو تافتیقاسینه موافق تورلی حرف و سوزلر یازوب بیورور، یاخود حاضرله نگهن بر دفتردن کوچروب یازارغه بویورور. بالا کوزی ایله کوروب اوتوروب، فولی ایله تنگی یازوغه اوخشاتوب یازارغه ترشور. بالالرده چامالو مهارتی کیم بولدیغی اوچون بو اصول ایله حسن خط اویرنو تیز میسر بولمایدیر.

استانبولده نشر اولنان تورلی «مشق یازی» دفترلری همده «استاذ صبیان» نک بعض یاپراقلری شو اصول ایله حسن خط تعلیمی اوچون چغارلمش درس کتابلری درلر.

اویا اصولی: (روسچه سی - генетической способъ) در). بو اصول ایله حسن خط تعلیم اولندقدن حرفلر هجا ترتیبی ایله توگل، بلکه تورلی قسم (غروپا) لرغه بولنوب، اویا اویا قلوب تعلیم ایتلورلر. مثلا: - (کبی برسزق

تعلیم بالمعاینه نیندای نرسه؟

تعلیم بالمعاینه، معلمنڭ مکتب شاگردلری ایله تورلی نرسه و ماده لر حقننه مذاکره قیلوب آنلرنڭ تالمرینی اصلاح، قوه روحانیه و عقلیه لرنی توسیع، هر نرسه گه آڭلاو یوللو قارارغه ملکه لهنردن عبارتدر. بو یول ایله بالالرنڭ عقل، روح و حسلرنی خدمت قیلر و مکتب ایشکندن کرمه سدن بورون، بالا آڭلاشه باشلاغاچده تیوش بولسه ده، اول اشنگ لزومندن خبردار مریلرنڭ هر خانه ده تابلوی ممکن بولماغانلقدن، بالانڭ تفتیش قیلوب آڭلارغه قابل بولغان روح و عقلی، مکتب ایشکندن کرگهنگه قدر یابلوب تورادر. یاش بالانڭ طبیعتننه تفتیش و ایزلننوی کبی خصوصیتلر بارغی-آنڭ، اویونغه و تورلی اوینچقلرغه قزغونندن ده معلوم. حتی شوق و جیتز بالالر، کورگن بر نرسه لری حقننه اوزلرنڭ آنا و آنالرندن صوراشوب یوده توب بترولری معلوم. مع التأسف بالانڭ علم گه جان آتوب فکر دائره سیننی کیگه یتورگه تورغان چاغنده، کوب آتالر: «سین بالام بیگ یهش ئەلی، کوب بلسهک تیز ئوله رسک» یاخود آچو ایله: «سیگه کیرهک نوگل!» دیگن سوزلر ایله بالانڭ غیرتنی سورلر و ب، اویلانو و صوراشو یوللرنی سد قیلوب، کوچله ب یالقاولقغه اویره تهلر. حالبوکه بالا آڭلاشه باشلاغاچده، نوگل آنڭ صورانغان سوزلرینه جواب و ایضاحات بیرمه و، حتی صورامانغان نرسه لر حقننه ده آنلر ایله اداره افکار قیلورغه تیوش ایدی.

تعلیم بالمعاینه نڭ نتیجه لری

(۱) بالانڭ جمله حاسه لرنی تحریک قیلوب اشیا و ماده لرگه توبلی و آڭلاو یوللو قارارغه و اوز باشینه اش قیلورغه اویره تودر. اگرده بر درسه بالالر ایله بر نرسه حقننه مذاکره قیلنسه، بالا ایکنچی وقتده شونڭ مرادفنی مذاکره قیلغانده اول نرسه گه بوش کوز ایله قارامایدن. مثلا بر کوننی کوگه رچن حقننه مذاکره قیلنسه، ایکنچی کوننی باشقه بر قوش حقننه مذاکره قیلنغانده بالا، قوشنڭ جمله عضولرنی کوگلدن کیچره و معلمنڭ صورانغان سؤال لرنه یینگلک ایله جواب حاضرلیدر. دیهک بالانڭ برنچی درسدن باشلاب حاسه لری اشلی باشلیدر.

(۲) بالانڭ افکار دائره سیننی توسیع قیله. بالا تورلی نرسه لرنی کوروب و معلمنڭ سؤال لرنه جواب حاضرله و

ایله اوزینڭ قوه فکریه سیننی ده کیگه یته. زیره بالا بر نرسه ده کورگن صفت و صورتی باشقه نرسه لردن سلب قیلوب، تیوشلی و موضوعی بولغان نرسه گه تخصیص قیله. بو اشدن اول اوزینڭ عقل و فکرنی خدمت قیلدرا. اما بر نرسه، نی قدر کوب خدمت ایتسه، اول نرسه نڭ شول نسبتده کوچه یوی ظاهردر. بوندن باشقه، معلم اوزینڭ کورسه تکهن نرسه لرنی بعض وقتده بر برینه چاغشدرتوب، بر برینه اوخشاب- اوخشامادق لرنی استفسار قیله. بو وقتده بالا آرتق کوب اویلی، ماده لر آراستنه بولغان تناسب و تباین خصوصلرنی تیکشروب حکم و قرار یوللرنی ایزلی. بو واسطه لر بالانڭ قوه فکریه سیننڭ کیگه یویونه و تیره نه یویونه برنچی یول باشچیلری حساب قیلنسه ده سزادر.

(۳) بالانی هر نرسه گه اخلاص ایله قارارغه اویره ته. زیره بالا، معلم گه جواب حاضرلرگه مجبور بولندقندن اول کورسه تکهن نرسه گه اخلاص ایله قاراب تفتیش قیلورغده مجبور. آنڭ تفتیش قیلووی و جوابی مطلوب درجه ده نوغری بولماسه ده اخلاص ایله قارارغه ملکه سی، آخردن خیرلی نتیجه بیرچکدر.

(۴) بالانڭ تلنی اصلاح قیلوب سرعت ایله جواب بیررگه ملکه قیلدرا. زیره معلم، کوننه غیر معدود نرسه لرنی کورسه توب صوراشا تورغاچ بالالرده همان جواب ایچون الفاظ و تعبیرات تابارغه مجبورلدر. بعض وقتلرده آنلرنڭ جواب ایچون الفاظ و تعبیرات نابودن عاجز بر حالده قالولری ده طبیعی. منه شوندا ای اضطراب حالنده ایکن معلمدن بر تورلی تعبیر ایشته قالسه لر اول تعبیرنی بالالر کوکلرنڭ تیره ن نقطه سیننه صالوب قویا قتلری ده طبیعی. اول تعبیر، اوزلرینه کوره کوچ حال ایله نابولغانلقدن، آنلرنڭ کوکلرنده فروبده آلا آلماسلق صورتده- طبع و رسم قیلنچقدر. (آخری وار).

یوسف شرفی. «آچینسکی».

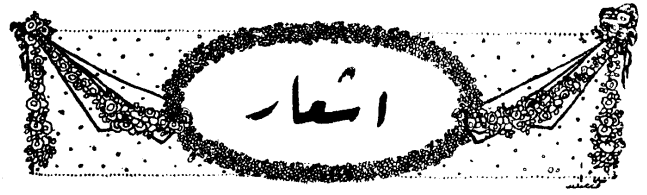

عبرتی سوزلر:

صوفور کوب کورر، آفساق کوب یورر، احمق نیک طورماز. جولر آدم، آشار ایچون دنیا ده طورر و دنیا ده طورر ایچون آشار.

یمان خبر نیز تارالور.

کشی اشینی یمانلاو ینگل اما آندن یاخشینی اشلاب کوسترمک کوب وقتده آغر اوله در.

نیندی بندەلەر؟

بر طوتنسه سوز قويارغه آند ايتە، بور چاق آتا
وجدانن شيطان كيمرگان-كون صاين غيبت سانا .
تقوى بولغان - استافاندىن چايدە اچمى قستانا
آق صفاللى بوكرى فارتقه ايللى صومغه فز سانا .
باشن ايگان چالما كيگان هر نى نك عيبن تابا
كوز يوموب جنت كوررگه هر وقت افيون قبا
«بالده اسپيرت يوقميكان؟» دى نيكشوره، نەملەب باغا
يات كشيلىر كورمگانده قپ - قزل شربت فاغا .

۲

اول كوره مسون بيك يا كئارغان قپ فزل كولهك كيبه
«صاوموسون ايدهش!» ديگانچى بر چواشقه باش ايده .
اول كشيدين كيم موني صوك؟ بار تورش ساو - تاب تازا
باشقهلر تاريخ چغارسه اولده بر تجويد يازا .
بولغيلقلى بنده توسلى اولده شونده تاپتالا
«آلتى بارماق» دن ياشرتن قصه چوپلەب آت آلا .

۳

دنياده بيك كوب كشى تيك بارسى نورلى يەمدەلر
وجدانن مڭ توسكه صرلى ايتچى نيندى بندەلەر؟

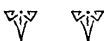
عبدالله بېگى .

آتا اوزندن چقغان سوزلر

اوقوطييق بالالرمزنى
اوزبىز آچ بولساقده
ببهر ييك بر يرگه
يوراكمز حسرت ايله طولسەده .
اوقوغز بالالر اوقوغز
جمال الدين افغانى كبك بولوگز
اوقوب يخشى يورسەگز
آچيق بولور يولسگز .
كوب يورسەگز فالاده
فدرگز بولماس سالاده
كوچرلكندە عمرگز اوتار
آناگز حسرتندن كيتار .

ويرغنى - اورال ريپالنى اوچيليشه شا كردى ترجمان ديوانى .

آلتايغه

اي مينم موگلى تاوم آلتاي آتلى
تزلگان سينك يارلر بر بر آرتلى
آلارنك بارى بردن ئلله نرسه
اوقى، جرنى موكلاندره تيره ياقنى .
جيولغان قاردن صاف صو - برلەشلر
شاووشوب توبەن آغوب گورلەشلر،
سينده اوسكان چچكلر گوللر ايله
سويلەشوب موگلى سرلر سرلەشلر .
صاندىغاچ بارچه قوشلر سينده صايرى
قونارغە ماتور گوللر سينده صايلى
شادلغن سينك اچدە اعلان ايتوب،
سينده اوينى، سينده كوله، سينده صايرى .
يارلرئك حال تلندن بارده سويلى
باشدن اوتكان تاريغن موگلى، كويلى
بار جاننك سيكا كوگلى تارتقان كبي
مينمده كوگلم نارتا استى سيني .
استى كوگلم ئلله نى سيندن ايزلى
بلگزمى لىكن سرن اچكە گيزلى
قلبدە قارچغەداي تالپنەده
بلورگه كوگل سرن جاني توزمى .
ايرتە كيج سيندن تونق صاف جيل ايسه
قلبدە آنك ايله صحبتلەشه
كوگلكنك سيكا توشكان گيرلى سرن
موگلى جيل قوش قلبكە تمام آچا .
ديه اول : «سينك كوگلكنك آندە توشكان
چونكه سين آندە توغان - آندە اوسكان ؛
دنيانى ياكغراتقان بابالرك،
مين ديوب يوروب آلغە آندن كوچكان» .

يعقوب آيمانى .

آچلق دن بر لوحه

مېن كورهم بر لوحه گر كيلسه آغزلق بيللري
 بر ولايتده خلقه ايسه آچلق جيللري :
 «كونلشوب توغانلري، بر قيوغه آتقانلري،
 اول قيوذن چقه طاعن قل قيلوب ساتقانلري
 حضرت بوسق نك آلدنده حاضر تورغانلرن
 بر قدر بوغداي اوچون باشن ايوب تورغانلرن
 بيللرن بوككان تمام آچلق، صنق كوكللري
 نينداين عزيز نبي لر هم نبي اوغللري !»
 بر تينده قولده پاره م يوقه تارقدي جانم
 شوندين آري ايتهدام تصوير طاعن مدھش حالن.
 كريم ابو بكرى . آموللا .

« دنيا »

ابتدائى عوام مکتبلىرى ايچون علم محبى الدين
 قربانعليف ائندى طرفندن ترتيب ايدلمش جغرافيا رسالهسى
 اولوب قازان شهنده «معارف» طرفندن نشر اولمشدر .

« قويون دفتري »

استرخان شهنده ملا عبد الرحمن ائندى عروف
 طرفندن نشر ايدلمش اوشبو دفتر كيسه ده يورتورلك
 روشده اشلامشدر . ١٣٣٠ - ١٩١٢ نچى سنه گه مخصوص
 كاليندار ايله مصرف و واردات همده آچق و ويژه چكارنى
 بازار ايچون آبروم جدوللر قويلمشدر . بونك اوستند
 پاراخودده بورر ايچون بيليت حقلرى، نيمر يوللرده سفر
 فيلمق بهالرى، پوچته و تيليگرام نظاملرى ارشنداق
 كيساكدن اولاقق آورولرغه ياردم ويرمك روشلرى
 وغير بو كى هر وقت و هر كيم ايچون كرلكى نرسه لر
 يازلديغندن يانده يورتور ايچون مناسب دفتردر . حقى
 پوچته ايله ١٦ هم ١٩ تين .

تقرين

« عبد الولى ياوشف »

ترويسكى بايلرنندن وغيرات اهللرنندن اولان عبد الولى
 ياوشف تاريخ حياتى حقنده يازلمش بر اثردر . مرتبى :
 معلم عبدالبارى بطال ائنديدر . رساله ده ، عبد الولى
 ياوشف نك بابالرى و آنلرنك اصل وطنلرى، نه روشده بايلق
 حاصل قيلولرى، نسل اوروغلرى، عائله و بابالرى تاما
 تعريف ايدلمش و بر قدر رسملر ايله ده زينتلنمشدر .
 عبد الولى ائندينك بالالرى اوشبورساله نى نشر ايدوب
 آتالرينك بعض بر نعمتلرينه فارشو مكافات قيلد فلرنندن
 باشقه كبله چك زمانده تاريخمى، مشهور آدملمرنك ترجمه
 لرينى يازوچيلر ايچون خدمت كوستومشلردر . الله تعالى
 عبد الولى گه رحمت ايتسون ، بالالرينه توفيق و همت
 و يرسون !

« ايشانلرغه خطاب »

محررى محمد حراث ايداروف و ناشرى ده عيف الله
 عثمانوفدر . بر ايشان طرفندن ايشانلرغه خطاب ايدلوب
 يازلمش ايسه ده ايچنده باشقه لر ايچون عبرت آلورغه
 نيشلى نرسه لر واردر .

مراسله و محابره

قازان : مرجانى حضرتلرى توضيح حاشيه سنده : «ابو
 حنيفه حضرتلرى قرآن نى نمازده فارسجه اوفومنى درست
 كورمگى مطلقا دگل بلكه آغر شرطلر ايله جائز كورمش،
 بو شرطلر تابلورغه ممكن اولماديفندن حتى ابو حنيفه
 حقنده فارسجه قرائت اوفومنى تاما منع ايتمش، ديورگه
 ممكن» ديه كشافدن نقل ايتمش و مذكور شرطلردن بعضى
 لرينى بيان قيلمشدر . حالبوكه كشافده « وانه لفى زبر
 الاولين» آيتى تفسيرنده : «وبه يحتج لابي حنيفه فى جواز
 القراءة بالفارسية فى الصلاة على ان القرآن قرآن اذا ترجم
 بغير العربية» ديمكدن باشقه سوزكورلماز . ايمدى مرجانى
 مذكور سوزلرنى اوز طرفندن آرتدمشميدر ياخود باشقه
 بر كتابغه اسناد ايدله چك سوزنى سهو قلم اوله رق كشاف
 تفسيرينه اسناد ايتشمى ؟ «شورا» ده جواب يازلسه بزگه ده
 باشقه لرغه ده فائدهسى اولور ايدى . طالب العلم .

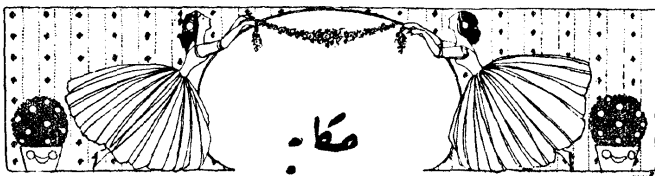
ميخائيل ايله عوغوشدىغىندە ھلاك اولدى، آغافىنە دىھ آتالمش خاتونى قانچقە اسير توشدى. ميخائيل ايسە بو خاتوننى آغولاب اولدى. بو حاللارنى بىلدىكىندە اوزباك خان ميخائىلنى جزالاب اولدى» دىھ بر خىر يازلمش. بو خىرنىڭ اصلى وارمىدىر؟ اولسە اوزباك كىي مسلمان بر پادشاھ اوزىنىڭ مسلمە اولان سىكلوسىنى نە ايچون خرىستىيان كىنازگە ويرمىشدر؟ بونىڭ سىبى نە ايدى؟
عبدالله ثابت زاده. «قارە بولاق» دە .علم.

شورا: بو قز طوغروسىندە برنچى جلدە «اوزباك» خان ترجمەسى سويلاندىكى يردە بر قىر سوز وار، شونى اوقوب قاراوگىزنى اوننەمز. آندهغى سوزلر شىبەنى حل قىلورلق بولماسە تىكرار يازارسز.
جواب:

«شورا» نىڭ ۳ نچى عددنە شاھەردان طىبى افندى سؤاينە جواب :
«سەور» سوي «سامار» يىلغەسى اولوب «سامار» شىرى يانندە ايدل گە قويار. «جلانچق» «يلانلق» اسملى اورن اولسە كرك. «مستفاد الاخبار» دە (۲ نچى جلد ۲۵۳ نچى صحيفە) حسن الدين بن بشير التونتارى ترجمە سىندە مذكورنىڭ «يلانلق» اسملى اورندە وفات اولدىغىنى بيان ايتەمش.
عبدالله المعاضى : «اورسكى».

تصحیح .

اوشبو عددە ۱۱۸ نچى بيت ۲ نچى باغانادە «شورا» جلدلرى كوسترلمش ۳ ايله ۴ رقملى آلماش قويلەمش. ۳ نچى رقمى ۴ دىھ ۴ نچى رقمى ۳ دىھ اوقورغە تىوشلى.

آچاق حقىندە حميدالله آبزى آغزىندىن:

(اوقا غوبىرناسى، استىرلى طاماق اوبازندە.)

۱۹۱۲ نچى سىنە يىنوارنىڭ دورىنچى كونندە بىك قاتى بوران بولوب كون بويى قار ياددى. آخشام يتدى ايسەدە

«شورا»: مرجانى حضرتلرى مذكور سوزنى دخان سورە سىندە ۴۳ نچى آيت تفسىرنىن نقل ايتەمشدر. سەو و خطالىق يوق.

اوش. قرآن شريفە بيان ايدلمش سد اسكندر نە يردە در؟
ندىرخان حاجى شريف باى حاجيوف .

شورا: قرآن شريفە بيان ايدلمش سد، اسكندرگە دىگل بلىكە ەمىر پادشاھلارنىن اولان ذوالقرنىن گە منسوبدر. گرىك پادشاھسى اولان اسكندر (طوغروسى الېكساندر) «ذوالقرنىن» دىھ عربى عنوانلر ايله لقبلا نىمىھىگى معلوم. قرآن كرىمدە بيان اولندىغىنە كورە ذوالقرنىن مغرب و مشرق سىفرلرندىن بوشاندىغىن صونىڭ اوچونچى بر سىفر اولمىق اوزرە جنوبدىن (چونكە ەمىرلرنىڭ دولتلىرى جنوبدە ايدى) باشلاب شمال طرفىنە يوردى و شول وقتدە ياچوج و ماچوج دىھ مشيور قوملرنىڭ ھجوملرندىن صاقلانور ايچون سد بنا قىلدى. بوگا كورە بو سدىنىڭ اورنى شمال طرفندە اولەچى طىبىيدىر.

بر يوزى كوب طورلرگە كرمش و مختلىق انقلابلرغە اوچرامىشدر. «اورنبورغ» موزە خانە سىندە تاش غە ايلانمش خرما آغاچى وار. بونى ايسە اورال تاغلرندىن كتورمىشدر. دىمك بر وقت اورال تاغلرى عربستان قىبلىندىن قزو مملكتلر اولوب خرما آغاچلىرى اوسدرمش ايمش. مذكور اورال تاغلرندە دىكز حيوانلرنىڭ مستحائەلرلى دە تابلور. دىمك بر وقتلر اورال تاغلرى دىكز آستندە طورمش ايمش. بر ياراتلىغى ۲۰ - ۳۰ مىليون سىنەلر تخمىن ايتدىكلرندىن بو حاللرنىڭ بر قاچ دفعەلر واقع اولدىغى احتمال. سد بنا ايدلىكىندىن صونىڭ دە بر يوزندە انقلابلر، اورگرشدر اولورغە مەكن. شونىڭ ايچون ذوالقرنىن طرفندىن بنا ايدلمش سدىنىڭ بو كوندە ھلاك اولمىقلىرى و ياكە بوز دىكزى آستندە قالب شول حالنچە طورمىقى مەكن. ھر نە بونىڭ اورنىنى بىلامك ايماندىن جز دىگل، شرىعتدە بونىڭ ايله تىكلىق يوق.

يكتارىنېبورغ - آ. اشارتى قويلەمش بر «روسىە تارىخى» اسملى كىتابدە «دشت قىچاق خانلرندىن اوزباك خان اوزىنىڭ قانچقە اسملى سىكلوسىنى روس كىنازلرندىن يورىگە يىكاحلاب ويرمىشىدى. صوگرە يورى اوزىنىڭ آغاسى

همان بوران باصلمادی. کون بویی اویده یاتوب اچم پوشوب بتکچ، بر آز کوکلم کونارلسون دیوب آخسام نمازینه مسجدکه بارمقچی بولوب چقدم. فی کوز ایله کوراسک، اویلرئی، لاپاسلرئی بتونلای فار باءوب بترگان. طشدن کورنشلرئی گویه فار کیبائی شیکلی تورهلر. اورامغه چغوم ایله کوکلمئی نیندیر بر قورقو باصدی. بوراننک ارلدانغان تاوشلرئی حسرت حسلرئی اویغانه ایدی. شولایده مسجدکه فاراب آتلی باشلادم، فار قالون بولغانلقدن آتلاغان صاین آیغم آرتقه کیته ایدی. آری فاراندم بیرى فاراندم، اورامک میندن باشقه جان اثرى کورلمى ایدی. دیورسک - بو اولنک تمامی اولوب بتکان. کوچ زحمت ایله مسجدکه باروب کردم. آنده مؤذن ایله عبدالرحمن ملا (*). غنه پش پش ایتوب اوطورهلر ایدی. مؤذن اذان، قامت ایتدی، عبدالرحمن ملا امام بولدی. برنجی رکعتده فل یایها الکافرون سورهنی باشلاسهده آخربنه چغا آلمی تگککه سی قوروب بتدی، اوقوب چغا ایتدی دیگانده «ما اعبد دیده، «ولا انا عابد» دیوب دخی آرتدن توشه. چیرک ساعت شویله چوالدی. نیچک کیراک آلاى آخشامنى اوقوب چقدق. عبدالرحمن ملا بیک کوکلسز، بویل برده عشر بیرماگانلر شیکلی، آکا توکل اوکازلی ملارغدهه آلا کمدی اول. قارت ملانمازدن قالمی ایدی، بلمیم بوگون بوران بولغانغه میدر کیلماگان. مؤذن، یاشرن اوقوله تورغان نمازلردهغنه امام بوله، قچقروب اوقوله تورغان نمازلرده نیچوندر امام بولمى. آنک چاماسی ده شولا براق دیلر. آتاسی مرحوم آنی قارتارنى کویلاکنه مؤذن قیلغان ایدی. میگا یارتی فاداق چای کیلترسهده مین آلمان ایدم. یاش ملابز، ایگنلرنک، و عشرلرنک یونى بولماغاچ کوزدوک «تاشکند» یاغینه کیتکان. آنک خانونینه ملادن آزر اق آفچه کیلوب تورهدی. کسب قیلوب یوریمی، یوقسه - مسجد صالامز دیوب آفچه جیوب یوریمی، آنسنی بلمام.

مؤذن ایله اویهز بر طرفده بولغانلقدن سویلاشوب فایتوغه توغری کیلدی: قارت حضرت فایده دیدم؟ مؤذن: کیچه چواش اولبینه «پوخری» گه زا کلات صالو ایچون آبصطاینک تگککه لرن هم آدرهس طونن اوزینک طولوبن لوب کیتکان ایکان، همیشه فایتماغان. بورانده آداشماسه یارار، ایدی دیدی. - الی بو کونگه فدر حضرت تچقنه یاندى، بلاسکمی حمیدالله آبرى؟ حضرت گه عبدالرفیع آبرینک اوغلی عبدالله (*). استرلی باش حضرتکه باروب یورگان ایچون اوکازی بولماسهده عبدالرحمن ملا دیوب یورتهلر ایدی.

بیک زور یاردم قیلدی! اول، «وقت» آتلی غزته آلدره؛ آنه شول غزته گه بزنگ حضرتنک حالی مشکل، آچ قالدی دیوب خط یازغان ایکان، آکا تورلی یافدن بر آز آفچه کیلدی. بو کون گه قدر شونک ایله راحت طوردی اول. «وقت» یازوچی، عبداللهنى خلقغه هر تورلی فائدهلى أشلر کورگازوب و بلماگانلرن اویرانوب یورگان ایچون آنی بیک یاراتا. حمیدالله آبرى! سکاذه بویل (سایلمکه) چاچو ماشینهسنی شول عبدالله آلوب بیردی توکلمی؟ - ایبو عبدالله آلوب بیرگان ایدی، ماشینه ایله چاچکان ایگنلرم بتونلای محروم بولورلق بولمادی، دیساتینه سنن ۴۰-۵۰ پود چاماسی ایگن آلم. عبدالرحمن ملا: «ماشینه ایله چاچکان ایگنده برکات بولمى» دیگاچ ایکی دیساتینهنى قول ایله چاچکان ایدم، آلاردن بیشار پود آلم. اول یوقنی سویلی ایکان چونکه قول ایله چاچکان ایگنلر بر اوستنده فالوب کیبوب قوروب بتدی، ماشینه توپسکه باتورغانلقدن نامر جایوب یغشی اوسدی.

- عبدالله عقلی هیت پکت اول. آنک سوزلرن توتسهق یامان بولماز ایدک. بزنگ قارت حضرت عبداللهنى برده یاراتدی ایدی. «دین غمیشت» غزتهسى اوقوغانده گل عبداللهنى سوگه هم «وقت» غزتهسینی یامانلی ایدی - یوق، حضرت ایتدی باشقارغان، حاضرده عبداللهنى برده سوکمی - اول آرویکت، دی. مؤذندن آیرلوب اویمه قایتدم، خانونم صییرلرنی صاب بر چیلک سوتنی قازانغه صالوب یلتوب یاته ایکان. مینم یاراتقان آشم قاتق سوت اولوب چای ایله برده دوستلغم یوق، یاخشی صییرلر آصراب سوت ایله کون کورهم. بالالر، آلاغه چایگنه بولسون.

نیچوندر همان اچ پوشووم باصلمادی، قورنچ خیالدر خیاللانوب اوطوردم. فار چغم دسترخان جایوب آلدیمه بر توستغان سوت ایله ایکمک کیتوردی. بیک یاخشیلاب جلی سوتنی آشاب دعا قیلدمه تورگی اویگه چغوب نمازلق اوستنده «لا یستوی» نی اوقوب آتا، بابامه جمیع امت محمدگه باغشلادم.

همانده اچ پوشووم باصلمادی. اولگی یلرده آزرک اچم پوشدبسه یا صالح آبریلرغه باروب سویلاشوب یا که قارت حضرت گه باروب کیراک یارق مسئلهلرنی صوراب دهالر اویرانوب اوطوره ایدم. بویل صالح آبریلرنک اویلری یانوب کل بولدی، آنک اوستینه ایگنلریده بولمادی. ملاغه بارر ایدم اولده کوکلسز بویل عشرده

ایکمکنی صفی ننگ اوغلی شیخی کوتاردی اوزم سوتنی کوتاردم. شیخی آرتدن بیک آفرنگنه کیله اییدی. ایکمکنی توشروبدنه فالدرغان. همش آبری طوقتا! دیدی، طوقتادم. ایکمک توشوب فالغان دیدی، قولنغینه قسدردغان ایکان. بیک اوشوگانکندن توشوب فالغانی بلمیده فالغان. آرتقه قاراب یوگوردم، تابدم. بوران باصوب بتروگه آرنغنه فالغان ایکان، ینده بر مینوت وقت اوتسه، ایکمک-والسلام. بو وقتده بر ایکمک یوغالتو ینگل قضا بولماز اییدی. اولدن، باشقه بر بتون ایکمک تابه اقی بیک قولایغنه بولماز اییدی. آخرسی سوتنی ده ایکمکنی ده اوزم کوتاروب باردم. او یلرینه باروب یتدک. لاینه یاندرلماغان. اوی اچی قارانغی قارلغوب بتکان تاوش ایله بالالری یغلاغان تاوش، آه اوه! دیگان آورو تاوش ایشتلده. قارانغی بولسه ده اوی گه کردک. بر قورقنچلی منظره! گویه قبرستان، اوبرلر اویاسی، اوزی صوق. لایه یاندر! دیدم. کراسین یوق، دی. آندن بوندن سرمانوب، چرالر نابوب یاندردی. مال آرنغی یوقلقدن آنلری بیک قایوسی یوق بهاغه ساتولوب، قایوسی اولوب بتکان ایکان. اوتوننی شیخی، آندن بوندن تابلسه کچکنه چانا ایله نارتوب تاشوب ماناشا ایکان.

ای! مینم سوزم شولای قایوسی وقتده یولندن چغوب کیتده. «چرایاندردی» دیگان ایدم. چرا یاقغاچ اوی اچینه کوز سالمدم؛ صفی، شیخینگ جماعتی، تور پوچماقده صورلوب یانالر. بری اوچ یاشلی، بری یدی یاشلی بولور ایکی-بالا-ایسکی کیوملرگه تورنوب آنالری بیک یاننده اوطوره لر. بیچاره لر ننگ یوزلری صارغایغان، کوزلری اچکه باتقان، امیدسز کوزلری ایله بر آنالری نه بر میکا قاراب، ملدر ملدر کوزلرندن یاش آغزله ر. بو منظره نی کوروب چاره-سز، صاقالم بویندن یاشلرمنی بختسز اوینگ ایدانینه آغزه باشلادم. کوب قاراب طور ماینچه تیزرک زمانداشم صفی ننگ باش اوچینه باروب یوزینه قاراب اوطوردم. حالنی صور او ایچون قولنی توتسام بوز کبی صوق، جان فالماغان. مینم قولم تیگچ کوزینی آزر اقی آچوب قاراغاندای بولدی ده باشقه حرکت بانمادی. اش اوتکاندای کورنسه ده چولماکنی صوراب آلوب فاشق ایله آزر اقی سوت یوتدرم قچی بولدم. آوزینی قول ایله آچوب سوت سالماقچی بولسام، یوق... اش اوتکان!... آوزلری تمام قارشقان آچلمی. «یاسین» اوقوغه وقت ایکاننی بلوب، اعوذ بسم الله ای تیوب برگنه آیت اوفوغان ایدم، دنیانی ایدک آرنغی کوروم بولسون دیگان شیکلی کوزینی تمام آچدی، ده ایا کی برگنه سیکردی. مرحومنگ سویوب جری تورغان بر جری شول

میندن باشقه بیروچی بولماغان، جماعتی کوب، اوزی ایکن ده چاچماگان. خلقه بر از آشارلق بیردیلر، ملاغه: «سزنی خلق طویدره» دیوب بیرماگانلر. شولای بولغاچ بو بل اویدن چقماسقه مجبور بولدم.

بوران باصلدی می؟ دیه ترزه گه قارارغه بارسام، قاپقاندن آفرنگنه بر تاوش ایشتلده، همش آبری! همش آبری! دی (مینم چن آنم حمیدالله بولسه ده، بوزوب همش دیلر، قایسی برسی آچولانغانده همش فرمش دیلر. «قرمش» بیک ساران معناسنده در. (چونکه مین هر یلغی آشلغمنگ او من برینی، دورتدن برینی صافلق ایچون قالدره کیلهم، پچان سالامنی ده شولای جیام. شونگ ایچون «قرمش» لقبی قوشقانلر. خلق آچ بولسه ده مینده بو یل مگ بوددن آرتق ایکن بار). یوگروب چقدم. قاراسام: صفی الله ننگ اوغلی، در دردر قانتیری، تشری شافلتی، سوزینی کوچکه گنه سویلی. آنک آفرن تاوشنی گویه ایشترمازگه طریشقان شیکلی بوران ده - بار قوتی ایله قایقه تاقته لر نی سزغرتا، گورواتی. سوزینی کوچکه آکلادم: «آتام ایله خانونم آچلقدن آوروب یانلر، بو کون بر نرسه آشاماسلر اوله لر، زنه ار همش آبری قرغان، یاردم قیل.. ممکن بولسه آنامنگ حالنی اوزنگ بارو - کور» دیدی. کوب اویلاب نورمادم باروغه نیتلاندیم. چونکه آلاردن، آوغوست آینده اوکریپیت ایتمکان اون دیساتینه یرلرینی سگزر سومدن چواشقه کپاشوب طورغانده، یکریمی بیشارتین آرتق بیروب اوزم آغان ایدم عم صفی الله ایکیمز یاشده ش ایدک؛ بر نابورغه باردق، ربکروت بولوب برگه گولایت ایدک. گارموننی ده اورتاق آغان ایدک. شولای ایسکی زمانلر ایس گه توشوب، یوره گم فوزغالوب کوزمدن یاشلرده نگاری باشلادی. آلاز اوزلری ده ایکننی یاخشینه ایگه لر اییدی لکن بیک توتورقسز، یوقغه بارغه اسراف قیلوب، اشکه باراماغان نازک سیراقلی بیوک آترغه ابکشار یوز سوملاب آقچهلر تغه لر اییدی، صافلق ایکن فالدره قایده، ایکن اوکغان یلده ده جای کونی میندن (قرضغه) ایکن آلوب آشیلر اییدی.

قارچقغه: «تیزگنه بر چولماک سوت ایله بر ایکمک بیر، صفی آچلقدن آورغان ایکان شولارغه بارام» دیدم. قارچق - ایکمک بره وگنه فالغان بالالر آشاماغانلرده... ایرته گه یاگما ایکمک سالایز، دیدی. مین: «کوب سویلانمه! بالا لرک آچقه اولمازلر بیر تیزرک!» دیگچ حاضرلاب بیردی.

شول وقتده ایسه توشدی :

آق ایدلن آغوب بارا توپان نابا ایسکی سال
 عمر شولای اوتار کیتار باش وقتده اویناب قال .
 مرحومنک شول چرن جرنلی چرنلی گارمون اویناغانی
 بوکونگیدا ایسه در . گارمونغه بیک اوستا، بیک شادکشی
 اولوب موکلی کویلری ایله مینی یفلاتقای ایدی . کیندی
 ایندی اول گارمون نلی اوستنده سیکره تورغان بارماقار ،
 کیندی ایندی اول هیبت تاوش ایله صوزوب صوزوب جرنلی
 تورغان آغزلر . آدم باشینه نیلر کیله ؟ !

صفی ننگ جماعتی ایکی آی اول بونالگان ایدی ،
 ایندی اوزی ده آننگ آرتندن کیندی . پیچ بوینه اوطوروب
 شیخی ده یغلی . «یغلاو ایله اش یتماس ، جماعتیکه سوت
 ایله ایکمک بیر» دیدم . سوت وایکما کنی بالالار کورگاچ ،
 آناسی دالادن قورت آلوب کیلگانه فارغه بالالاری نیچک
 تالپنه ، بیچاره بالالرده شولای تالپنالر سوینشهلر . بابالری
 نگی دنیاغه سفر قیباغان ، آلازنگ خبرنده ده یوق . شوندن
 صوگ شیخی توستیغانغه سوت طولتروب بر تلم ایکمک ایله
 جماعتینه آلوب باردی ده : «مه سوت آشا» دیدی . بیچاره
 کیلندن اوکسگان تاوش ایشتله ایدی . خاتون : «آشامیم ،
 مونه بو بالارغه ، یوراک پاره لریمه بیر ! مین اولسه مده
 رضامن ، آلا ریغلاماسون ، تیلهر ماسونلر» دیدی . ای بیچاره
 شفقتلی آنا ! اوزی جان بیروگه رضا ، بالالری ننگ یغلاوینه
 تیلهر ووینه رضا توگل - تحمل قیله آلمی . شول شفقتی آرفاسنه
 اوزی آشاماسه ده بالالری نی آشاتوب بو کونگه قدر سلامت
 صافلاغان ؛ همان ده صافلیسی کیله . ای شفقت بیشگی آنا
 وای شفقت قیوسی آنا ! ای شفقت چیشمه سی آنا ! ای
 شفقت دیکزی آنا ! آنا ! آنا ! آنا !

شیخیدن : «بو کونگه قدر فی آشادگز» دبه صورادم .
 شیخی : بیش دیساتینه آرشمزدن سیگز بود آرش آلمان
 ایدک . آگا ایدی بود آلابوتا هم سیگز بود ایمن بروس
 قوشوب تارتقان ایدک ، شونی آشاب توردق ، صابان آشلقی
 برده بولمادی . کورماوای بیراگانه استارسته بزنی وباشقه
 بر آزشینی اسپیسکه گه کرنمی فالدرغان ، «بای» دیگان .
 مونه بزنگ کورشی شریف آزیلر یارتی دیساتینه بهرنگی
 ایکنگانلر ایدی ، یوز ایلی بود بهرنگی آلدیلر . آلاز بزدن
 طوق تورهلر ، بزنگ ائی چاچدرمادی .

شیخی گه : «علیم صوفینی چاقروب کیل ، آنا کئی آننگ
 ایله برگه فاراوللاب اوتوررسز ، اول تهلیل هم دعالرن

اوقوب اوتورر» دیدم . شیخی درحال علیم صوفیغه کیندی .
 اوزانده طورمی قایتدی . صوفی آیزیده آچلقدن آورو
 بولغان ، دیدی . خیال ایله اوتکان زمانلری اوللاب بر آز
 یغلاب اوتورده ده اوی گه فایتوغه اوللادم . شیخی گه اوزنگنه
 اوتوررسنگ ایندی ، مین ایرتن ، بالالردن قبر فازوترمن
 دیوب قایتوب کیندم . مین کینکانه چرنلری ده بتوب تمام
 اوتسز قالدیلر . قایتوب بارغانده بو قورنچلی حاللرنی
 اوللاب فایده باسقانه مین بلماینچه باره ایدم . اوز بزننگ قاپقاندن
 اوتوبده کینکانه مین . اوی گه فایتوب کردمه جماعتیمه احوالی
 سویلادم . اول ده یفلادی . اوزمه تونی بویی یوقلی
 آلامدم ، اوللادم : «مینه بو قدر ایگن بار ، باشقه لر
 آچدن اولوب یاته ، یوق . . بویارامی الله تعالی مینی یاراتماس ،
 اوچ یوز بود ایگنمینی اوزیمه الوب قالیمده باشقه سنی
 آچلرغه فرضه تاراتیم ، خدا قوشسه بیررلر . بیره آلماسلر
 آخرتده فایده سی بولور» دیوب شول نیت ایله تانگ آتدردم .
 نمازغه باردم . امام همانده عبدالرحمن ملا . مسجددن چقاچ
 کیچه گی حالنی آگاده سویلادم ، اولده اوف دیوب گور-
 سنوب : بزنگ ده برکونلکگنه آرق قالدی . نیشلار بیز ایکن
 دیدی . مین : «بزدن اون بیش بود فرضه (اجتکه) آل»
 دیدم ، یوزلری تمام فویاش کبی یاقتروب کیندی ، اشا-
 نماغاندای : «چن آیته سگمی ؟» دیدی . چن چن ! دیدم .
 سوینه سوینه قایتوب کیندی .

بالالرنی قبر فازوغه یباردم . اوزم اولده دن ایکی
 ساعت اول جووب کفنلاو ایچون صفی ننگ اوینه کیندم .
 صفی ننگ قایقاسی توبنده مین بارغانده خلق جیولوب توره
 ایدی ، سلام بیروب شولار یانینه توقتادم ، شول آراده
 توبان اوچدن یاناشا آت بیکنگان ، فکفر اوتاقان ، کوچرلی
 برکش شالدراب کیلوب بزنگ طوغریغه طوقتادی . اورا-
 تنیکدر دیوب یاقنراق باردق ، اوراتنیکگه اوخشامی ،
 چاناسینه بیلاگان یاشچیکلر بار ، صاتوچی دیساک فکفر اوی
 بار . استارسته ننگ اویی فایده دیدی ! استارسته یانیزده
 ایدی ، «مین استارسته» دیدی . استارسته غه : «مین کراسنی
 کریست طرفندن چققان دوقتورمن ، آورولرنی فاریمن .
 آچلقدن آورو بولغان ، زهنگاله بولغان کیشلر یوقمی ؟» دیدی .
 استارسته : مونه بو اوبده آچلقدن اولگان کشی بار . مین
 توردمه فچقردم : «آچلقدن آورغانلرغه دارو کیرا کمی ،
 ایکمک کبراک . آلازنگ دارو وی ایکمک ، استالاولیلر آچقر .
 کورماوای بیرگز !» دیدم . دوقتور : اوکتابرده سزدن صورالغان

لطائف

۱۲۹

احمقلىردن بىرىنىڭ قىزى كىياوگە ويىرىلدىكىدىن صوڭ آتاسى يانينە كىلوب كىياوينىڭ اورشوب پىك قاتىغ صوقىدىغىدىن شكايت ايتتى. احمق ايسە بوڭا غايت اچىغلانوب : « اول بنم قزمە صوقمىش ايسە بن دە اوزىنىڭ خانونىنە صوغوب اچىغەنى آلام ! » دىە اوزىنىڭ قىزىنە دىغى بىرنى ويىرىمشىر .

۱۳۰

وعظ سويلوچىلاردن بىرى منبردە طوروب « شيطان سوزىنە خىلافتق قىاورغە تىوشلى » دىە وعظ ايتدىكىندە قارشوسىندە اوطورمىش بىر باى : « شيطان، شوشى اوستومدە اولان تولكى طونهنى سىڭا ويىرىگە قوشادىر ! » دىمىش. وعظ سويلوچى دە بوڭا قارشو تاماق قروب طوردىغىدىن صوڭ : « گاھا گاھا شيطان سوزىنى دە دىڭلارغە تىوشلى اولەدر » دىە جواب ويىرىمش .

۱۳۱

عربلردن بىرى ھارون الرشيد مجلسندە ھىر سوزىندە آتاسى حقتە سوز چىقارر وھىر دفعە ذكىر ايتدىكىندە « اللھ رحمت ايتسون ! » دىە ياد ايلر ايدى . مجلسدە حاضر اولان وزير ربيع ، بوڭا نوزە آلماي : « خليفەلر حضورندە آنا واقربانى مدح ايتىمك وانلارنى يوقارى كوتاروب سوبلمك ادب كە منافىدر » دىە بوڭا تىبىھ ايتتى . عرب ايسە بوڭا قارشو سالقن قان ايلە : « سىن بو سوزىڭدە معذورسىن ، زىرا آنا قىمەتنى ومحبەتنى بىلمامشىدىسىن ! » دىە وز بىرنىڭ آتاسى طوغدىغى حقتە خلق آراسىندە مشهور اولان روايت كە اشارت قىلوب، غايت اويالتمىشىر .

ايكان ، جماعت اشلىرى ايچون آفچە بار ، سزىدە آندى اشلىر يوقى ؟ اشلاب آفچە آلورسىز دىوب ايتلىگان . سىز يوق دىگانسىز ، اشلاساڭىز آفچە اولماس ايدىڭىز ، دىدى . مونى ايشىكچ مىن ابدراب كىتىم . آندى صورالغانى ايشىگانم يوق ايدى .

استارىستەغە : « شولاي صورادىلرمى ؟ » دىدىم . استارا-ستە : پىسر ايلە استارىشىنە صورالغانلر ايدى ، مىن علم صوفى آبزىغە كىڭاشدىم ، اول : « اوبشىستوا - اش يوق دىوب ايتەگنە دىگنە جواب قايتار ، اش بار دىساڭ حاضر اول اوچىنە چىركاكو سالدرە » دىدى . آندى صوڭ مىن « بىزنىڭ اوبشىستوا- كىراكى ، دى . اش يوق » دىوب جواب قايتاردى دىدى .

بولدقسىز كىشىنى ، بال اچرىگان ايچون استارىستە قىلساڭ شولاي بولە اول . خلقنى نىندى فائىدەلى اشلىردى محروم قالدىغان ! مىن « عبداللھنى استارىستە قىلايق » دىگانندە ، كىراكى ، اول يارتى اورص دىدىلر .

دوقتور : اولكىنى قارار ايچون اوىگە كىردى ، ايكى كىشى يانا ايدى . قاراشدىدى ، صوراشدىدى . آچلىقدىن اولىگانىنە حكىم قىلدى دە چاناسىنە اوتوروب كىتتى . اولنىڭ اوچدىن بىرى اورو دىرلىك ، آنىڭ حقتە استارىستە دوقتورغە بىر سوزدە ايتماگان . مؤذن ايلە ايكىمىز صىفى بوبوب اوزىنىڭ چالمەسى ايلە كىنلاب اويلەدىن صوڭ جنازە اوقوغە حاضرلاب قويدىقە مسجدكە باروب نماز اوقودى . ملاھمان يوق . مؤذن جنازە اوقوب قىرىستانغە آلوب باروب كومىك ، تباركى واتوب بىروب مؤذن اوقودى . دعا قىلدىقە اوىگە قايتدىق . اوغلم ايلە ايكى ايكىمى بارىدىم . شىخى ، بىكرمى بىش بود آرش كىلوب آلسون دىدىم . شىخى آرش خىرنى ايشىكچدە كىلوب يىتكان ، يوزلرى كىلوب طورە ، ياڭاڭنە طويدىن قايتقان دىورسڭ !

حمىدالله آبىزى حكايەسىنىڭ خلاصەسىنى گنە يازدىم . اول بىك ھىبىتلاب اوزون قىلوب سويلوگان ايدى .

صابر عبدالمنىف « توفىق » .

محررى : رضا الدين بن محمد الدين .

ناشرى : محمد شاكىر ومحمد زكىر راسيفلار .

« شورا » اورنبورغده اون بيش كونده بىر چىققان ادبى ، فنى و سياسى مجموعه در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-Й СТРАНИЦЕ ОБЛОЖКИ 30 КОП., НА 2 И 4 СТ.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.

آبونه دىلى : سنەلك ۵ ، آلتى آباق ۲ روبلە ۶۰ كاپك .

« وقت » بولن بىرگە آلوقچىلرغە :

سنەلك ۹ ، آلتى آباق ۴ روبلە ۶۰ كاپك در .

بره ودىن «سېن نېچە ياشىدە؟» دىب سوراغانلار .
 اول: «اگر مينم ياشىمنىڭ يارتىسىنە ۷۷۷ قوشولسى،
 بوندىن ۱۳ يىل الك مىڭا نېچە ياش بولغاننى طابارسىز» دىگان .
 اول حاضر نېچە ياشىدە بولا؟ بونى نېچك ايتوب طابارغە
 ممكن؟
 ع . ف .

اداره دن

۵ حسن على افندى گە: «اصلاح حروف مسئلەسى»
 اسملى مقاله كىزنىڭ باشىدىن بىر آز يىرى كانورەت گە ياشىمىق
 سىبىلن بوزولمىش، اوفورلىق دىگل . شونىڭ ايچون باش
 طرفىدىن ۱۴ يولنى يىنەدىن يازوب يىباروگىز مطلوبىدر .
 ۵ علم افندى آقچورىن گە: مقاله كىز «وقت» ادارەسىنە
 ويرلىدى .

۵ باقى افندى گە: حرف جيوچىلاروفى آلمان در جەدە چوالچىق
 يازلىدىقى سىبىلى «تربىيە» اسمنە اولان مقاله كىز درج اولنمادى .
 ۵ آخوند احمد فرىد افندى جنابلىرىنە: مکتوبىڭىز تابىش
 لىدى، تىقتىش ايتسەك كىرك .

۵ عالمجان افندى الادرىسى گە: نچى فيورال تارىخلى
 مقاله كىز ۵ نچى عددە درج اولنور .

۵ «معلملىرى ژورنالى» دىيە يازلمىش مقاله «وقت» ادارە-
 سىنە ويرلىدى .

۵ ح . بىگىيىف گە جواب «دىيە يازلمىش مقاله، امضاسى
 كامل اولمادىقى سىبىلى درج اولنمادى .

۵ حىقىقى امضا قويلمازغە قوشىدىغىدىن «قرىيە مکتبلىرى»
 اسملى مقاله باصلمادى .

۵ امام ومدرس شاه احمد افندى گە: داملاننىڭ رضا
 اولوب اولمە چىنى آچىق بىلمايدىكەم سىبىلى مدح كىزنى درج
 ايتمادىك . قرآن ترجمەسى حقتە مقاله كىز بقیەسى كىدىكىدىن
 صوڭ درج اولنور .

۵ «دعوت و ارشاد» مدرسەسى حقتە ۱ نچى عدد
 «شورا» دە درج ايتىدىكەمزدن آرتق معلوماتىز بوق . خصوصى
 صورنە جەاب صورمىش كىمەسەلرگە اوشبو عمومى جەاب ايلە
 اكنفا قىلدىق . بو طوغرودە بىزنى مەنور بىلسونلر .

برهان افندى شرف «شورا» نىڭ بىرنچى عددنە بىك
 اورنلى اولارق كىتابلىرى ژورنالى حقتە سوز آچدى . اوشبو
 حقتە ۱ . ش . افندى «شورا» نىڭ ۳ نچى عددنە آندىن
 اھەرەك بولغان بىر دىنى ژورنالغە احتىياجىمىز وار ، دى . شوڭا
 جەاب اولارق ، حاضرە بىز اوزمىزگە كورە دىنى ژورنالنى
 وار اولدە حاضرە چقىمە اولان «معلومات جدىيە» ژورنالى ،
 دىم . شول ژورنال دىنى اولسە كىرەك . شول ژورنالنى
 مكملىشىدىسەك ۱ . ش . افندى آيتىش دىنى ژورنال وجودكە
 چقىسە كىرەك . اگر اھللىرى چىقوب يىنە بىر دىنى ژورنال
 چىقارمىق بولسەلر بىك بىخىشى، آگادە سوزمىز بوق . لىكن
 بو كىتابلىرى ژورنالى دە دىنى ژورنال شىكىلموك ضرور وتىزلىكە
 دىياغە چىقوى مطلوبىدر . اگر چقا قالسە يىلقى مشترى
 بولوب يازلاچىمنى وعدە ايلە برابر ژورنال دە نىدى قىسىملىرى
 آچو كىرەكلىكى حقتە دە انشاءالله يازسەم كىرەك .

حسام الدين عبدوشى «اورنورغ» .

تابىشماق ار:

۱

بىر فرقه عىسكىر بىر اولدە قونارغە بولغانلار . آفيسار .
 توباننە كى روشنە ۹ بولمەلى مکتىبكە كىروب اورطە بولمەدە
 اورنلاشقان و باشقە بولمەلرگە صافچى صالدىنلار قويغان .

	آفيسار	

قايسى غنە اورامغە قاراغان بولمەلر دە كى صالدىنلار صالسا دە
 يدىشار كىشى طوغرى كىلە ايكان . بىر آزدن مکتىبكە يىنە صالدىنلار
 كىلوب بونە اورنلاشقانلار . آفيسار چىقوب صاناسە، ھنوز
 ھىر بىر ياقىدە يدىشار صالدىن بولغان . بىر آزدن يىنە صالدىنلار
 كىلوب كورلر . آفيسار ياڭدان صاناب قاراغان . لىكن
 بو مرتبە دە قايسى غنە ياقىنى صاناسادە يدىشار صالدىنلار
 طوغرى كىلسىگان . بو ممكىنى؟ ممكىن بولسە نېچك؟

ع . ف .

«وقت» اداره خانەسینگ اوز مطبعەسندە نفيس روشدە اعلا کاغدگە باصاوب چققان توباندهگى اثرلر اداره دە هم مشهور کتابچيلردە صائلمقده در. اداره دن يوزلب آلوچيارغە مخصوص اسکیدکه قيلنور. آدرس: «ВАКТЪ» редакция газ. Оренбургъ.

«اويغە كيلگان فکرلرم»

غزته وژورنالردە اونگون قلمى ايله مشهور عمر القرشى افندينگ ۶۹ صحيفهلى بو اثرى «وقت» ادارەسى طرفندن باصلوب چقى . حقى ۱۲۰ پوچتە ايله ۱۶۰ .
«تل ياريشى» بتمش دن زياده اهل قلم طرفندن حكاية هم مقاله روشنه يازلغان بو اثرده اونودلغان يا كه بوغالغان چن ترك سوزلرينگ كوبسى جيولغاندر. اوشو ۱۹۵۵ صحيفه لك اثر، گوزل روشده باصلدى. حقى ۷۵ تين ، پوچتە ايله ۸۵ تين.

«بالالار اچون واق حكايله»

باشقا تلردن كوچرلوب ترتيب ايتلگان بر اثردر. مونتى درمىند. حقى ۱۲ تين، پوچتە ايله ۱۶ تين.

«باصلماغان شعرلر»

اوتوز قدر ذاتلرنگ شعرلرندن نمونه ار جيولوب باصلمش شعر مجموعه سيدر. حقى ۲۰۰ پوچتە ايله ۲۴۰.

«دورت كون»

روسلرنگ مشهور ادبيلرندن ژ. غارشمين اثرى بولوب، ر. رقيب طرفندن ترجمه فيلمشدر. بورسالا ده، جاريدە يارالانمش بر بالدااننگ اوزى قوتردىكى تورك صائدانى ياننده دورت كون عنابلانوب ياطديشى، شول ائئادهگى احوال روحيهسى - حسياتى تصوير فيلمشدر. بهاسى ۸۰ پوچتە ايله ۱۰ تين در.

«قوزغونلر اوياسنده»

شاخته ده غنى مسلمان اشچيلر طوره شينه دائر شريف افندى كمال قلمى ايله يازلمش عبرتلى بر حكاية در. بهاسى ۱۲ تين، پوچتە ايله ۱۴ تين.

«احمد باى»

مشهور احمد باى حسينوف ترجمه هالى حقدە يازلمش بر اثردر. حقى ۲۵ تين ، پوچتە ايله ۲۹ تين .

«حيات و سعادت»

محررى علاءالدين عرفانوف . بخت و سعادت نه نرسه و آنى انسانلرنگ نه روشده آكلولوينى

آچى يتوب يازلغان بو مقاله «شورا» ده باصلغاندن موڭ آيروم رساله شكلنه باصلدى . حقى ۱۰ تين، پوچتە ايله ۱۲ تين.

«ديگگزه»

شكندە باصلدى . (محررى عالم جان ابراهيموف . ديگگز پاراخودنده بارغانده بر قارتقه

اوچراب آننگ سوزلرينه قاراغنده خالقنرنگ بيك كوب خيالى اكييت لرگه چن كوز ايله قاراغان لرنندن، فكر جهتجه

نه قدر توبان ايكانلكرينى آچق بيان ايتو ايله برگه، ديگگز كورنشلرى گوزل نرسيم ايتلمش فوق بر حكاية در.

حقى ۸ تين . پوچتە ايله ۱۰ تين .

«محمد عليه السلام»

معتبر اصلردن آلنوب يازلمش بو اثر مکتب بالالرينه درس ايتوب اوقوتورغە هم مطالعه ايچون موافقدر. حقى ۲۰ تين، پوچتە ايله ۲۴ تين.

«تاريخ اسلام»

ابتدائى ورشدى مکتبلرده اوقوتق ايچون استانبولده مکتب سلطانى مأذونلرندن عثمان افندى جليللر طرفندن آچيق توكى تلمده يازلمش بو اثر، ايكنچى مرتبه باصلوب چقىدى. حقى ۱۸ تين، پوچتە ايله ۲۲ تين .

«کتب سته و مؤلفلرى»

حديث و سنت عالمرى فاشنده «کتب سته» ديه مشهور اولان حديث كتابلرى و آنلرنگ مؤلفلرى حقدە يازلمش بر رساله در. ۱۳۶ بيتدن عبارت اولان بو رساله ننگ حقى ۴۵ تين .

«رحمت الهيه»

بو اثر، موسى افندى طرفندن قوزغاتلمش «رحمت الهيه» مسئلهسى حقدە ابن القيم حضرتلرينگ «حادي الارواح» نام اثرنك اولان بر فصاينگ ترجمه سندن عبارتدر .

ايكنچى مرتبه باصلدى . حقى ۱۰ تين، پوچتە ايله ۱۲ تين.

«جغرافياى عمرانى»

مکتبلرده اوقوتولا طورغان درس كتابلرندن آلنوب ترتيب ايدامش بو اثرننگ

تلى آچيق، افاده سى ينگل، مکتبلرده درس فيلوب اوقوتورغە مناسبدر. مرتبلرى فاتح كريموف ايله نورالدين آغەيفدر.

حقى ۳۰ تين ، پوچتە ايله ۳۶ تين .

«ترويسكى علماسى و اصول جديده»

اصول جديده ايله بالالار اوقوتق شرعا وعقلا درست ايدىكى حقدە، شيخ زين الله

القشبندى حضرتلرى هم برابر اولنديغى حالده ترويسكى علماسينگ اعلام نامه و عيوى نصيحتلرندن عبارت بر اثردر.

ايكنچى مرتبه باصلدى. حقى ۵۰ .

«ابن تيميه»

اثر: رضاءالدين بن فخرالدين . اسلام علماسينگ ايڭ مشهورلرندن بولغان اوشبو ذاتنك مسلكى، انكارى و برنيچه مهم مسئلهلر

حقدە غنى نظرى طوغرو سنده مكله معلومات بيره طورغان اوشبو رساله آچيق توكى تلمده روسيه ده برنجى مرتبه اوله رق

«وقت» مطبعەسندە گوزل روشده باصلوب چقى . مشهور ايرلرنگ بشنجى جرئى اولوب ۱۴۸ صحيفه در . بو رساله ده ،

حاضرگه قدر بيك كوب كشيلىرگه مجهول طورغان بو بيوك عالمنگ ترجمه هالى و وفاتى حقدە خيلى معلومات بيرلشدر .

حقى ۵۰ تين . پوچتە ايله ۵۸ تين .